

Faktablad

URIMELIGE KONTRAKTVILKÅR

Beskyttelsen af forbrugerne er et grundlæggende krav i EU-retten, der både er fastsat ved traktaten om den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) og ved Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«).

Ifølge artikel 169 TEUF skal Unionen for at fremme forbrugernes interesser og sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau således bidrage til at beskytte forbrugernes sundhed, sikkerhed og økonomiske interesser og til at fremme deres ret til oplysning og uddannelse og til at organisere sig for at beskytte deres interesser. Chartrets artikel 38 bestemmer på sin side, at der sikres et højt forbrugerbeskyttelsesniveau i Unionens politikker.

Med henblik på at forfølge dette mål om at beskytte forbrugernes interesser har Unionen udviklet en ordning til bekæmpelse af urimelige kontraktvilkår gennem direktiv 93/13/EØF¹. Dette direktiv fastsætter en minimumsharmonisering af bestemmelserne om urimelige kontraktvilkår, idet det opstiller definitioner af og kriterier til vurdering af, om kontraktvilkår er urimelige, regulerer virkningerne af disse vilkår og indfører egnede og effektive beskyttelsesforanstaltninger i form af retsmidler, der kan iværksættes enten ved en judiciel myndighed eller ved et administrativt organ med henblik på at bringe brugen af sådanne vilkår til ophør.

Den således indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende, såvel hvad angår forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugeren som følge heraf tiltræder betingelser, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at han kan øve nogen indflydelse på disses indhold.

Formålet med dette faktablad er at give et overblik over de vigtigste bidrag i Domstolens praksis på området.

¹ Rådets direktiv 93/13/EØF af 5.4.1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).

INDHOLD

I. Anvendelsesområdet for direktiv 93/13	3
1. Anvendelsesområdet ratione loci: anvendelsen af direktiv 93/13 i fravær af et grænseoverskridende element.....	3
2. Anvendelsesområdet ratione materiae: begreberne »erhvervsdrivende« og »forbruger«	3
3. Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13	7
3.1. Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser.....	7
3.2. Kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor	12
4. National lovgivning, der sikrer en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne	16
II. Kvalificering som »urimeligt kontraktvilkår« som omhandlet i artikel 3 i direktiv 93/13	
1. Begrebet »urimelige kontraktvilkår«	18
2. Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«	22
3. Begrebet »betydelig skævhed« til skade for forbrugeren	23
III. Vurdering af, om et kontraktvilkår er urimeligt.....	26
1. Bedømmelseskriterier.....	26
2. Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed.....	28
IV. Den nationale rets beføjelser og forpligtelser	34
1. Den nationale rets kompetence	34
2. Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt	35
2.1. Pligtens omfang.....	35
2.2. Pligtens omfang.....	38
3. Vedtagelse af midlertidige foranstaltninger	44
4. Vurdering af, om en voldgiftsklausul er urimelig	45
V. Virkningerne af, at et kontraktvilkår findes urimeligt	47
1. Behandling af aftale med et urimeligt kontraktvilkår	47
2. Erstatning af det urimelige kontraktvilkår.....	49
3. Andre virkninger.....	54
4. Tidsmæssig begrænsning af virkningerne af, at et urimeligt vilkår er blevet erklæret ugyldigt	60
VI. Midler til at bringe anvendelsen af et urimeligt kontraktvilkår til ophør	63
1. Kollektive søgsmål eller søgsmål af generel interesse.....	63
2. Garanti for adgang til effektive retsmidler	67
3. Specifikke procedurebetingelser	73

I. Anvendelsesområdet for direktiv 93/13

1. Anvendelsesområdet ratione loci: anvendelsen af direktiv 93/13 i fravær af et grænseoverskridende element

Dom af 31. maj 2018, Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#)) ²

Låneaftaler optaget i udenlandsk valuta – national lovgivning, som fastsætter specifikke procedurebetingelser for at anfægte rimeligheden

Tvisten i hovedsagen var mellem en privatperson og en ungarsk bank og vedrørte en anmodning om at fastslå urimeligheden af visse bestemmelser indsat i en lånekontrakt indgået med henblik på erhvervelse af en bolig, hvor lånet blev frigivet og tilbagebetalt i ungarske forint (HUF), men blev optaget i schweiziske franc (CHF) på grundlag af den valutakurs, der var gældende på betalingsdagen.

Hvad angår anvendelsesområdet for direktiv 93/13 præciserede Domstolen, at det også finder anvendelse i situationer, hvor der ikke foreligger et grænseoverskridende element. Ifølge Domstolen finder bestemmelserne i en EU-lovgivning, der harmoniserer et specifikt retsområde i medlemsstaterne, anvendelse uanset den rent interne karakter af den i hovedsagen omhandlede situation (præmis 58).

2. Anvendelsesområdet ratione materiae: begreberne »erhvervsdrivende« og »forbruger«

Dom af 22. november 2001, Cape m.fl. (forenede sager C-541/99 og C-542/99, [EU:C:2001:625](#))

Begrebet »forbruger« – virksomhed, der indgår en standardkontrakt med en anden virksomhed om erhvervelse af varer eller tjenesteydelser, der udelukkende er til de ansattes brug

To kontrakter om levering af drikkevareautomater, der blev installeret af selskabet Idealservice i selskaberne OMAI's og Capes lokaler, og som var beregnet til udelukkende at skulle benyttes af deres ansatte, var anledning til tvister. De to sidstnævnte selskaber gjorde gældende, at den bestemmelse i kontrakterne, der udpegede Giudice di pace di Viadana (fredsdommeren i Viadana, Mantova, Italien) som værneting, var urimelig som omhandlet i den italienske codice civile (den civile lovbog), og derfor ikke kunne gøres gældende over for kontraktens parter.

Ved Giudice di pace di Viadana (fredsdommeren i Viadana) anførte Idealservice, at Cape og OMAI ikke kunne anses for »forbrugere« i den forstand, hvori begrebet anvendes i direktiv 93/13,

² Denne dom beskrives ligeledes i afsnit VI.3, »Specifikke procedurebetingelser«.

eftersom der var tale om selskaber og ikke om fysiske personer, og disse selskaber havde underskrevet kontrakterne i forbindelse med udøvelse af deres erhvervmæssige virksomhed.

Den italienske ret spurgte derfor Domstolen, om begrebet »forbruger« som defineret i dette direktiv udelukkende sigter til fysiske personer.

Domstolen bemærkede, at det fremgår klart af ordlyden af artikel 2 i direktiv 93/13, at en person, der ikke er en fysisk person, og som indgår en kontrakt med en erhvervsdrivende, ikke kan betragtes som en forbruger i bestemmelsens forstand (præmis 16).

Herefter fandt Domstolen, at begrebet »forbruger« som defineret i artikel 2, litra b), i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det udelukkende sigter til fysiske personer.

Dom af 17. maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C 147/16, [EU:C:2018:320](#)) ³

Begrebet »erhvervsdrivende« – højere læreanstalt, som i det væsentlige finansieres ved hjælp af offentlige midler – rentefri afdragsordning for studiegebyrer og gebyrer for deltagelse i studierejse

Twisten i hovedsagen var mellem en undervisningsinstitution og en af dens studerende, som skulle betale et beløb til institutionen for studiegebyrer og udgifter til deltagelse i en studierejse. Parterne havde indgået en aftale om tilbagebetaling, som fastsatte en rente på 10% p.a. ved manglende betaling samt en skadesløsholdelse til dækning af inkassoomkostningerne.

Domstolen blev spurgt, om en undervisningsinstitution, der havde indgået en aftale med en af sine studerende om betalingslempelser for beløb, som denne skyldte, i forbindelse med denne aftale skulle anses for »erhvervsdrivende« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 2, litra c), i direktiv 93/13, med den følge, at aftalen var omfattet af dette direktivs anvendelsesområde.

Domstolen fremhævede i denne forbindelse, at EU-lovgiver har villet fastsætte en meget bred opfattelse af dette begreb (præmis 48).

Der er nemlig tale om et funktionelt begreb, som indebærer en vurdering af, hvorvidt kontraktforholdet indgår i aktiviteter, der udføres som led i en persons erhverv. Domstolen antog derfor, at en undervisningsinstitution handler som »erhvervsdrivende« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i direktiv 93/13, ved i forbindelse med denne kontrakt at levere en sådan ydelse, der er supplerende og accessorisk til sin undervisningsaktivitet (præmis 55).

³ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit IV.2. 2.1, »Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt – pligtens omfang«.

Dom af 21. marts 2019, Pouvin og Dijoux (C-590/17, [EU:C:2019:232](#))

Begreberne »forbruger« og »erhvervsdrivende« – finansiering af erhvervelse af en fast bopæl – lån med sikkerhed i fast ejendom indrømmet af en arbejdsgiver til dennes ansatte og den ansattes ægtefælle som solidarisk hæftende medlåntager

I henhold til et vilkår i en låneaftale skulle denne automatisk opsiges i tilfælde af, at låntagerens tilknytning til personalet ved det selskab, for hvilket han arbejdede, ophørte, uanset årsagen hertil. Efter den ansattes fratrædelse ophørte han og hans ægtefælle med at betale lånets forfaldne rater. I medfør af dette vilkår anmodede selskabet låntagerne om betaling af den resterende, skyldige hovedstol med tillæg af renter og en konventionalbod.

Den ret, der blev forelagt sagen i første instans, fastslog, at vilkåret om automatisk opsigelse af låneaftalen var urimeligt. Denne dom blev herefter ophævet af appeldomstolen, som fastslog, at den pågældende aftale automatisk var opsagt ved den ansattes fratrædelse. Eftersom den ansatte og hans ægtefælle fandt, at de havde handlet som forbrugere, og at et vilkår, der som bestemt i deres låneaftale foreskriver, at lånet forfalder som følge af en årsag, der er uafhængig af aftalen, er urimeligt, iværksatte de kassationsappel for kassationsdomstolen.

Hvad for det første angår begrebet »forbruger« som omhandlet i artikel 2, litra b), i direktiv 93/13 bemærkede Domstolen, at dette begreb omhandler en ansat i en virksomhed og dennes ægtefælle, der med denne virksomhed indgår en låneaftale, som hovedsageligt er forbeholdt denne virksomheds ansatte, med henblik på at finansiere erhvervelse af en fast ejendom til privat formål. Domstolen præciserede, at den omstændighed, at en fysisk person indgår en anden aftale end en arbejdskontrakt med sin arbejdsgiver, ikke som sådan er til hinder for, at denne person betragtes som »forbruger« som omhandlet i direktiv 93/13. Hvad endvidere angår udelukkelsen af arbejdskontrakter fra anvendelsesområdet for dette direktiv fastslog Domstolen, at en aftale om lån med sikkerhed i fast ejendom indrømmet af en arbejdsgiver til dennes ansatte og den ansattes ægtefælle ikke kan kvalificeres som en »arbejdskontrakt«, for så vidt som den hverken regulerer ansættelsesforholdet eller vedrører ansættelsesvilkår (præmis 29, 32 og 43 samt domskonkl.).

Hvad for det andet angår begrebet »erhvervsdrivende« som omhandlet i artikel 2, litra c), i direktiv 93/13 fastslog Domstolen, at dette begreb omfatter en virksomhed, der som led i sin erhvervsaktivitet med en af sine ansatte og den ansattes ægtefælle indgår en låneaftale, som hovedsageligt er forbeholdt denne virksomheds ansatte, selv om indrømmelse af lån ikke er virksomhedens hovedaktivitet. Domstolen præciserede i denne forbindelse, at selv om en sådan arbejdsgivers hovedaktivitet ikke består i at tilbyde finansielle instrumenter, men i at levere energi, råder sidstnævnte nemlig over oplysninger og tekniske kompetencer samt menneskelige og materielle ressourcer, som en fysisk person, dvs. den anden part i aftalen, ikke kan have. Domstolen fastslog desuden, at den omstændighed, at arbejdsgiveren tilbyder sine ansatte en sådan låneaftale, hvorved de således indrømmes fordelene af at få adgang til at eje ejendom, tjener til at tiltrække og beholde kvalificeret og kompetent arbejdskraft, hvilket begunstiger arbejdsgiverens udøvelse af sit erhverv. Domstolen fremhævede i denne henseende, at spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en eventuel direkte indtægt eller ej fastsat ved denne aftale, er uden betydning for, om den nævnte arbejdsgiver betragtes som »erhvervsdrivende« som omhandlet i direktiv 93/13. Domstolen fastslog derfor, at en vid fortolkning af begrebet »erhvervsdrivende« tjener til at gennemføre formålet med dette direktiv, der består i at beskytte

forbrugeren som den svage part i en aftale, som indgås med en erhvervsdrivende, og at genskabe balancen mellem parterne (præmis 40, 42 og 43 samt domskonkl.).

Dom af 2. april 2020, *Condominio di Milano, via Meda* (C-329/19, [EU:C:2020:263](#))

Begrebet »forbruger« – en ejendoms ejerforening

En fællesejet ejendom, *condominio di Milano, via Meda* (herefter »condominio Meda«), indgik ved sin ejerforening en aftale med virksomheden Eurothermo om levering af varmeenergi. Ifølge et vilkår i denne aftale skulle debitor i tilfælde af misligholdelse betale morarenter på 9,25% fra det tidspunkt, hvor betalingen forfaldt. Condominio Meda fremsatte for den forelæggende ret indsigelse mod et pålæg om at betale morarenter i medfør af dette vilkår, idet ejerforeningen gjorde gældende, at vilkåret var urimeligt, og at den var forbruger som omhandlet i direktivet om urimelige vilkår. I det foreliggende tilfælde fastslog den italienske ret, at dette vilkår var urimeligt, men den nærede tvivl om muligheden for at anse en ejerforening, som *condominio* i italiensk ret, for at henhøre under kategorien forbrugere i direktivets forstand. Ifølge de oplysninger, der blev forelagt Domstolen, er en *condominio* i italiensk ret et retssubjekt, som hverken er en fysisk person eller en juridisk person.

Hvad for det første angår begrebet »forbruger« bemærkede Domstolen, at to kumulative betingelser skal være opfyldt, for at en person er omfattet af dette begreb, nemlig at der er tale om en fysisk person, og at denne ikke udøver sine aktiviteter erhvervsmæssigt. Med hensyn til den første af disse betingelser anførte Domstolen, at begrebet »ejendomsret« på EU-rettens nuværende udviklingstrin ikke er harmoniseret på EU-plan, og at der kan foreligge forskelle mellem medlemsstaterne. Domstolen præciserede følgelig, at medlemsstaterne fortsat frit eventuelt kan kvalificere ejerforeninger som »juridiske personer« i deres respektive nationale retsordener. Domstolen fastslog derfor, at en ejerforening som *condominio* i italiensk ret ikke opfylder denne første betingelse, og at den dermed ikke henhører under begrebet »forbruger«, hvorfor en kontrakt, der indgås mellem en sådan ejerforening og en erhvervsdrivende, er udelukket fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 (præmis 24 og 27-29).

For det andet undersøgte Domstolen, om en national retspraksis, der anvender reglerne om forbrugerbeskyttelse på en kontrakt, som er indgået mellem en *condominio* og en erhvervsdrivende, er i overensstemmelse med formålet med ordningen med forbrugerbeskyttelse inden for Unionen. I denne henseende bemærkede Domstolen, at direktiv 93/13 foretager en delvis og minimal harmonisering af de nationale lovgivninger om urimelige vilkår, idet medlemsstaterne gives mulighed for under overholdelse af traktaten at sikre forbrugeren et højere beskyttelsesniveau ved at fastsætte strengere nationale bestemmelser⁴. Domstolen fremhævede således, at en retspraksis, hvorefter anvendelsesområdet for forbrugerbeskyttelsen med henblik på en øget beskyttelse af forbrugeren udvides til et retssubjekt, såsom *condominio* i italiensk ret, der ikke er en fysisk person i henhold til national ret, indskriver sig i det formål med beskyttelse af forbrugere, som dette direktiv forfølger. Det følger heraf, at selv om et sådant retssubjekt ikke er omfattet af begrebet »forbruger« i dette direktivs forstand, kan medlemsstaterne anvende dette direktivs bestemmelser på områder, der

⁴ Artikel 169, stk. 4, TEUF; 12. betragtning til og artikel 8 i direktiv 93/13.

ikke er omfattet af direktivets anvendelsesområde, for så vidt som en sådan fortolkning sikrer forbrugerne et højere beskyttelsesniveau og ikke skader traktaternes bestemmelser (præmis 31 og 33-35).

3. Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13

3.1. Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser

Dom af 21. marts 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#)) ⁵

Den erhvervsdrivendes ensidige ændring af prisen for tjenesteydelsen – henvisning til en bindende ordning, der er udformet for en anden kategori af forbrugere – anvendeligheden af direktiv 93/13

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen (forbrugerorganisation for Nordrhein-Westfalen) anfægtede for de tyske domstole et standardiseret kontraktvilkår, hvorved RWE, et tysk forsyningsselskab, der leverer naturgas, forbeholdt sig ret til ensidigt at ændre prisen herfor, når kunderne var omfattet af en særlig tarif (Sonderkunden). Da forbrugerorganisationen var af den opfattelse, at det pågældende kontraktvilkår var urimeligt, krævede den på vegne af 25 forbrugere tilbagebetaling af den merpris, som disse havde betalt til RWE efter fire prisstigninger mellem 2003 og 2005 med et samlet beløb på 16 128,63 EUR.

RWE var bl.a. af den opfattelse, at det anfægtede kontraktvilkår, som fandtes i de generelle vilkår og betingelser, der gjaldt for de pågældende kunder, ikke kunne undergives en kontrol af, om det var urimeligt. Dette vilkår henviste nemlig blot til de tyske retsforskrifter, der fandt anvendelse på standardtarifkontrakter. Disse retsforskrifter gjorde det muligt for leverandøren ensidigt at ændre gasprisen uden at angive grunden til, forudsætningerne for og omfanget af prisændringen, idet kunderne dog skulle informeres om ændringen og havde ret til i givet fald at frigøre sig fra kontrakten ved opsigelse.

Da RWE ikke fik medhold ved de lavere retsinstanser, appellerede RWE sagen til Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland), der forelagde Domstolen spørgsmål om fortolkningen af artikel 1, stk. 2, og artikel 3 og 5 i direktiv 93/13, der har til formål at beskytte forbrugerne mod urimelige og/eller ugenomsigtige vilkår i standardkontrakter. Den tyske ret var bl.a. i tvivl om rækkevidden af udelukkelsen af en kontrol af, hvorvidt standardvilkår, der blot gengiver love eller bindende administrative bestemmelser som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, er urimelige.

Domstolen præciserede, at udelukkelsen af kontrollen af, om kontraktvilkår, der afspejler bestemmelser i de nationale retsforskrifter, der regulerer en bestemt kategori af kontrakter, er begrundet i den omstændighed, at det med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser.

⁵ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnyrdighed og gennemsigtighed«.

Denne argumentation kan imidlertid ikke anvendes på vilkår i en anderledes kontrakt. En udelukkelse af kontrollen af den urimelige karakter af et vilkår i en sådan kontrakt af den ene grund, at det gengiver en forskrift, der udelukkende finder anvendelse på en anden kategori af kontrakter, ville svække den beskyttelse af forbrugerne, som EU-retten tager sigte på (præmis 28, 30 og 31).

Dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#)) ⁶

Anvendelsesområde – artikel 1, stk. 2 – love og administrative bestemmelser

I februar 2008 indgik to låntagere en kreditaftale med en ungarsk bank om ydelse af et lån optaget i schweiziske franc (CHF). Ifølge aftalen skulle de månedlige ydelser betales i ungarske forint (HUF), men størrelsen af disse månedlige ydelser blev beregnet på grundlag af den aktuelle vekselkurs mellem den ungarske forint og den schweiziske franc. Aftalen nævnte desuden kursrisikoen i tilfælde af mulige udsving i valutakursen mellem disse to valutaer.

Vekselkursen ændrede sig efterfølgende betragteligt til skade for låntagerne, hvilket medførte en betydelig stigning i størrelsen af deres månedlige afdrag. I maj 2013 anlagde de to låntagere sag ved de ungarske domstole mod OTP Bank og OTP Faktoring, to selskaber, til hvilke fordringerne i henhold til låneaftalen var blevet overdraget. Under denne sag opstod der tvivl om, hvorvidt banken havde affattet vilkåret om kursrisikoen klart og forståeligt, og om det derfor kunne anses for urimeligt som omhandlet i direktivet om urimelige kontraktvilkår.

I mellemtiden havde Ungarn i 2014 vedtaget en ordning, hvorefter visse urimelige kontraktvilkår i låneaftaler indgået i udenlandsk valuta skulle trækkes tilbage, alle gældsforpligtelser i henhold til sådanne aftaler skulle omregnes til HUF, og der skulle anvendes den vekselkurs, som var fastsat af Ungarns nationalbank. Denne ordning havde ligeledes til formål at gennemføre en afgørelse fra Kúria (øverste domstol, Ungarn), der havde fastslået, at visse vilkår i låneaftaler indgået i udenlandsk valuta var uforenelige med direktiv 93/13 ⁷ (denne afgørelse blev afsagt efter Domstolens dom i sagen Kásler og Káslerné Rábai ⁸). Denne nye ordning ændrede imidlertid ikke den omstændighed, at kursrisikoen påhviler forbrugeren i tilfælde af en devaluering af den ungarske forint i forhold til den schweiziske franc.

Fővárosi Ítéltábla (den regionale appeldomstol i Budapest, Ungarn), som behandlede sagen, spurgte Domstolen, om denne ret kunne vurdere, om et vilkår var urimeligt, såfremt det ikke var affattet klart og forståeligt, selv om den ungarske lovgiver ved ikke at gribe ind på dette punkt havde accepteret, at kursrisikoen fortsat påhvilede forbrugeren i tilfælde af en værdiforringelse af den ungarske forint i forhold til den pågældende udenlandske valuta.

I sin dom bemærkede Domstolen, at reglen om udelukkelse af kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 er

⁶ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.2, »Begrebet »vilkår, der ikke er forhandlet individuelt«, og afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«.

⁷ Afgørelse nr. 2/2014 PJE (Magyar Közlöny 2014/91, s. 10975).

⁸ Dom af 30.4.2014, [Kásler og Káslerné Rábai](#) (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282), beskrives i afsnit I.3. 3.2, »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«.

begrundet i den omstændighed, at det med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser. Dette betyder imidlertid ikke, at et andet aftalevilkår, der ikke er omfattet af lovbestemmelser, såsom vilkåret vedrørende kursrisikoen i den pågældende sag, i sin helhed også er udelukket fra dette direktivs anvendelsesområde. Et sådant vilkårs urimelige karakter kan derfor vurderes af den nationale retsinstans, for så vidt som den nationale retsinstans efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde når frem til, at det ikke er affattet på en klar og forståelig måde ⁹ (præmis 53, 65 og 68).

Dom af 3. marts 2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, [EU:C:2020:138](#)) ¹⁰

Aftale om lån med pant i fast ejendom – variabel rentesats – referenceindeks baseret på sparekassernes lån med pant i fast ejendom – indeks, der følger af en lov eller en administrativ bestemmelse

En privatperson anlagde sag ved en spansk ret i første instans vedrørende den angiveligt urimelige karakter af et vilkår om en variabel ordinær rentesats i den aftale om lån med pant i fast ejendom, som han havde indgået med banken Bankia SA. I medfør af dette vilkår varierede den rentesats, som forbrugeren skulle betale, afhængigt af referenceindekset. Dette referenceindeks var fastsat i national lovgivning og kunne anvendes af kreditinstitutter på lån med pant i fast ejendom. Den spanske ret anførte imidlertid, at den indeksering af den variable rente, der var beregnet på grundlag af referenceindekset, var mindre fordelagtig end den, der var beregnet på grundlag af den gennemsnitlige europæiske interbankrente (Euribor), der anvendes i 90% af lån med pant i fast ejendom, der optages i Spanien, med en ekstraudgift i størrelsesordenen 18 000-21 000 EUR pr. lån.

Domstolen henviste i sin dom til, at kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, ikke er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13 ¹¹. Domstolen bemærkede imidlertid, med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse, at den nationale lovgivning, der fandt anvendelse i det foreliggende tilfælde, ikke i forbindelse med lån med variabel rente krævede, at et af de officielle referenceindeks anvendtes, men begrænsede sig til at fastsætte de betingelser, som »referenceindeksene eller referencesatserne« skulle opfylde, for at kreditinstitutterne kunne anvende dem. Domstolen konkluderede følgelig, at et vilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, hvorefter den rentesats, der finder anvendelse på lånet, er baseret på et af de i den nationale lovgivning fastsatte officielle referenceindeks, som kan anvendes af kreditinstitutter på lån med pant i fast ejendom, er omfattet af dette direktivs anvendelsesområde, når denne lovgivning hverken foreskriver, at dette indeks finder bindende anvendelse, uanset aftaleparternes valg, eller at det finder deklaratorisk anvendelse i mangel af en anden ordning mellem disse samme parter (præmis 34 og 37 samt domskonkl. 1).

⁹ Dom af 20.9.2017, [Andriuc m.fl.](#) (C-186/16, EU:C:2017:703), beskrives i afsnit I.3. 3.2, »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«.

¹⁰ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

¹¹ Artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13.

Dom af 9. juli 2020, Banca Transilvania (C-81/19, [EU:C:2020:532](#))

Anvendelsesområde – artikel 1, stk. 2 – begrebet »love eller bindende administrative bestemmelser« – udfyldende bestemmelser – kreditaftale om lån optaget i udenlandsk valuta – kontraktvilkår om kursrisikoen

I 2006 indgik to låntagere en kreditaftale med Banca Transilvania, hvorved banken lånte dem 90 000 rumænske lei (RON) (ca. 18 930 EUR). I 2008 indgik de en anden aftale om lån optaget i schweizerfranc (CHF) med henblik på refinansiering af den oprindelige aftale.

Den kraftige devaluering af den rumænske leu medførte, at det beløb, der skulle tilbagebetales, blev næsten fordoblet i de efterfølgende år.

Den 23. marts 2017 anlagde disse låntagere sag ved Tribunalul Specializat Cluj (særdomstolen i Cluj, Rumænien) med påstand om, at det blev fastslået, at en del af refinansieringsaftalen, der dels foreskrev, at betaling skulle finde sted i lånevalutaen, dels, at låntagerne kunne anmode banken om, at lånet blev optaget i en anden valuta, men at banken var ikke forpligtet til at efterkomme en sådan anmodning, var urimelig. Det var endvidere præciseret, at banken af låntageren var bemyndiget til at afvikle resterende betalingsforpligtelser ved brug af sin egen valutakurs.

Låntagerne gjorde ligeledes gældende, at Banca Transilvania havde misligholdt sin oplysningspligt ved ikke i forbindelse med forhandlingerne og indgåelsen af aftalen at have fortalt dem om den risiko, der var forbundet med konverteringen af valutaen i den oprindelige aftale til udenlandsk valuta. Endvidere indebar vilkåret om tilbagebetaling i udenlandsk valuta ifølge låntagerne en skævhed til skade for disse, eftersom det alene var dem, der bar kursrisikoen.

Det var på denne baggrund, at Curtea de Apel Cluj (appeldomstolen i Cluj, Rumænien) for det første spurgte Domstolen, om direktiv 93/13 gælder for et kontraktvilkår vedrørende kursrisikoen, der ikke har været genstand for individuel forhandling, men som afspejler en udfyldende bestemmelse i national ret, således at det finder anvendelse mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt nogen anden ordning i denne henseende. For det andet spurgte denne ret Domstolen om, hvilke konsekvenser en national domstol i givet fald skal drage, hvis det fastslås, at et sådant vilkår er urimeligt.

Domstolen bemærkede indledningsvis, at dette direktiv ikke finder anvendelse, såfremt to betingelser er opfyldt. For det første skal kontraktvilkåret afspejle en lov eller en administrativ bestemmelse, og for det andet skal denne bestemmelse være bindende. Denne udelukkelse er begrundet i den omstændighed, at det principielt med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser (præmis 24 og 26).

Med henblik på at afgøre, om betingelserne for udelukkelse er opfyldt, bemærkede Domstolen, at det tilkommer den nationale ret at efterprøve, om det pågældende kontraktvilkår afspejler bestemmelser i national ret, der finder bindende anvendelse mellem de kontraherende parter uanset deres valg, eller bestemmelser, der har deklaratorisk karakter og derfor uden videre finder anvendelse, dvs. i mangel af en anden ordning mellem parterne herom (præmis 28).

I denne henseende havde den forelæggende ret anført, at vilkåret afspejlede det nominalistiske princip om valuta, som er fastsat i artikel 1578 i Cod Civil (den civile lovbog). I henhold til dette princip »skal debitoren tilbagebetale lånebeløbet og har kun pligt til at tilbagebetale det i den valuta, som anvendes på tidspunktet for betaling«. Den forelæggende ret havde endvidere kategoriseret denne artikel som en udfyldende lovbestemmelse, dvs. at den fandt anvendelse på låneaftaler, når parterne ikke havde vedtaget en anden ordning (præmis 30).

Hvad angår den første betingelse bemærkede Domstolen, at når det kontraktvilkår i de almindelige betingelser, som efter sagsøgerne i hovedsagens opfattelse er urimeligt, ifølge den forelæggende ret afspejler en udfyldende national bestemmelse, er kontraktvilkåret derfor omfattet af den i direktiv 93/13 omhandlede udelukkelse (præmis 31).

Med hensyn til den anden betingelse anførte Domstolen, at udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 ligeledes omfatter de regler, som ifølge den nationale lovgivning gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning. I dette lys sonderer denne bestemmelse ikke mellem på den ene side bestemmelser, der finder anvendelse mellem de kontraherende parter uanset deres valg, og på den anden side udfyldende bestemmelser (præmis 34).

For det første er den omstændighed, at en national udfyldende bestemmelse kan fraviges, i denne forbindelse uden betydning med henblik på at efterprøve, hvorvidt et kontraktvilkår, som afspejler en sådan bestemmelse, er udelukket. For det andet er det forhold, at et kontraktvilkår, som afspejler en af de bestemmelser, der er omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, ikke har været genstand for individuel forhandling, uden betydning for, om det er udelukket fra direktivets anvendelsesområde (præmis 35).

Domstolen konkluderede, at direktiv 93/13 ikke finder anvendelse på et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, men som afspejler en regel, som ifølge den nationale lovgivning finder anvendelse mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning i denne henseende (præmis 37 og domskonkl.).

3.2. Kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor

Dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))¹²

Undtagelse, der gælder for vilkår om aftalens hovedgenstand eller om overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, forudsat at de er affattet klart og forståeligt – aftaler om forbrugslån optaget i udenlandsk valuta – kontraktvilkår vedrørende vekselkursen

Den 29. maj 2008 indgik to låntagere en kreditaftale med en ungarsk bank om et realkreditlån i udenlandsk valuta. Banken ydede låntagerne et lån på 14 400 000 ungarske forint (HUF) (ca. 46 867 EUR).

Ifølge aftalen skulle fastsættelsen af lånets størrelse i schweizerfranc ske på grundlag af den købskurs, som banken anvendte på det tidspunkt, hvor lånet udbetaltes. På grundlag af dette vilkår blev lånebeløbet fastsat til 94 240,84 CHF. I henhold til aftalen skulle den månedlige ydelse i ungarske forint imidlertid fastsættes på grundlag af den kurs, som banken anvendte ved salg af schweizerfranc, dagen før ydelsen var forfalden til betaling.

Ved de ungarske domstole anfægtede de to låntagere det vilkår, som gjorde det muligt for banken at beregne de forfaldne månedlige ydelser på grundlag af salgskursen for schweizerfranc. De gjorde gældende, at dette vilkår var urimeligt, for så vidt som der i henhold hertil med henblik på tilbagebetalingen af lånet skulle anvendes en anden kurs end den, der blev anvendt, da lånet blev stillet til rådighed.

Kúria (Ungarns øverste domstol), hvortil sagen blev appelleret, spurgte Domstolen, om vilkåret vedrørende vekselkurserne i en låneaftale i udenlandsk valuta berører aftalens hovedgenstand eller forholdet mellem ydelsens kvalitet og pris. Retten ønskede ligeledes oplyst, om det anfægtede vilkår kunne anses for at være affattet klart og forståeligt, således at det kunne være fritaget for en vurdering af, om det var urimeligt i henhold til direktivet. Endelig ønskede Kúria (Ungarns øverste domstol) oplyst, om den nationale ret har beføjelse til at ændre eller tilpasse et urimeligt kontraktvilkår, såfremt kontrakten ikke kan opretholdes, efter at det urimelige vilkår er fjernet.

Domstolen anførte for det første, at forbuddet mod at vurdere, om vilkår om aftalens hovedgenstand er urimelige, skal fortolkes strengt og kun kan anvendes på vilkår, der fastlægger aftalens hovedydelse. Det tilkom således den forelæggende ret at afgøre, om det anfægtede vilkår udgjorde et væsentligt kendetegn ved den aftale, som de to låntagere havde indgået (præmis 49 og 51).

¹² Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«, og afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

Domstolen bemærkede endvidere, at en undersøgelse af den urimelige karakter af det omhandlede vilkår ikke kunne afvises med den begrundelse, at det pågældende vilkår vedrørte overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor. Med henblik på beregningen af tilbagebetalingen begrænsede dette vilkår sig nemlig til at fastsætte kursen for omregning mellem den ungarske forint og den schweiziske franc, men uden at det blev bestemt, at långiver skulle levere en valutatransaktion. I mangel af en sådan transaktion kunne den finansielle byrde som følge af forskellen mellem købskursen og salgskursen, som skulle bæres af låntageren, ikke anses for en betaling som modydelse for en tjenesteydelse (præmis 54 og 58).

Dom af 20. september 2017, Andriuc m.fl. (C-186/16, [EU:C:2017:703](#)) ¹³

Aftale om kredit optaget i udenlandsk valuta – valutakursrisikoen bæres alene af forbrugeren – rækkevidden af begrebet vilkår, der er »udarbejdet på en klar og forståelig måde« – omfang og niveau af de oplysninger, som banken skal give

I løbet af 2007 og 2008 optog låntagere, der fik deres løn udbetalt i rumænske lei (RON), lån i schweizerfranc (CHF) hos den rumænske bank Banca Românească med henblik på erhvervelse af ejendomme, refinansiering af andre kreditter eller med henblik på at opfylde personlige behov.

I henhold til de låneaftaler, der var indgået mellem parterne, var låntagerne forpligtet til at tilbagebetale de månedlige afdrag på kreditten i CHF, og de accepterede, at de skulle bære risikoen i forbindelse med mulige udsving i vekselkursen for RON i forhold til CHF.

Efterfølgende ændrede den omhandlede vekselkurs sig betragteligt til skade for låntagerne. Låntagerne anlagde sag ved de rumænske domstole med henblik på at få fastslået, at vilkåret, hvorefter kreditten skulle tilbagebetales i CHF uden hensyntagen til det mulige tab, som låntagerne kunne lide som følge af valutarisikoen, udgjorde et urimeligt kontraktvilkår, der ikke var bindende for dem, i overensstemmelse med bestemmelserne i direktiv 93/13. Låntagerne gjorde bl.a. gældende, at banken ved indgåelsen af aftalerne havde givet en tvetydig præsentation af sit produkt, idet den alene havde fremhævet de fordele, som låntagerne kunne drage heraf, uden at oplyse om de potentielle risici herved og sandsynligheden for deres indtræden. Ifølge låntagerne skulle det omtvistede vilkår, set i lyset af denne praksis fra bankens side, anses for urimeligt.

På denne baggrund spurgte Curtea de Apel Oradea (appeldomstolen i Oradea, Rumænien) Domstolen om omfanget af bankers forpligtelse til at oplyse kunderne om kursrisikoen i forbindelse med lån optaget i fremmed valuta.

Domstolen konstaterede, at det omtvistede vilkår var en del af låneaftalens hovedgenstand, hvorfor dets urimelige karakter kun kunne undersøges med henblik på direktiv 93/13, såfremt det ikke var affattet klart og forståeligt. Forpligtelsen til at tilbagebetale en kredit i en bestemt

¹³ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnyrdighed og gennemsigtighed«.

valuta udgør en væsentlig bestanddel af låneaftalen, idet den ikke er en underordnet betalingsforanstaltning, men selve arten af debtors forpligtelse (præmis 38).

Dom af 3. september 2020, Profi Credit Polska m.fl. (C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631) ¹⁴

Artikel 4, stk. 2 – pligt til at affatte kontraktvilkårene klart og forståeligt – kontraktvilkår, som ikke giver nærmere detaljer om, hvilke tjenester de tilsigter at godtgøre

Profi Credit Polska indrømmede gennem en formidler en låntager en forbrugerkredit. Denne aftale fastsatte en rente på 9,83% p.a. samt en forudgående betaling på 129 polske zloty (PLN) (ca. 30 EUR), en provision på 7 771 PLN (ca. 1 804 EUR) og et beløb på 1 100 PLN (ca. 255 EUR) som led i det finansielle produkt med navnet »Din pakke – tillægspakken«.

Profi Credit Polska nedlagde for den forelæggende ret, Sąd Rejonowy Szczecin – Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie (retten i første instans i Stettin, Polen), påstand om udstedelse af et betalingspåbud støttet på en veksler, der var udstedt af låntageren. Denne retsinstans afsagde udeblivelsesdom, som låntageren gjorde indsigelse imod. Som led i denne indsigelse anførte han, at bestemmelserne i låneaftalen var urimelige.

Den forelæggende ret fastslog, at denne aftale hverken definerede begreberne »forudgående betaling« eller »provision« eller præciserede, hvilke konkrete ydelser de vedrørte.

Retten spurgte derfor Domstolen, om artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kontraktvilkår i en forbrugerkreditaftale, hvorved forbrugeren pålægges andre omkostninger end betaling af kontraktbestemte renter, henhører under den undtagelse, der er fastsat i denne bestemmelse, når disse kontraktvilkår hverken giver nærmere detaljer om arten af disse omkostninger eller af de tjenester, som de tilsigter at dække. Ifølge den forelæggende ret var det muligt at foretage en vurdering af, om disse vilkår var urimelige, henset til ordlyden af artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13. Det var navnlig denne rets opfattelse, at spørgsmålet om betalingernes størrelse kunne henhøre under undtagelsen om »aftalens hovedgenstand« eller »overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor« som omhandlet i denne bestemmelse.

Den forelæggende ret anførte i denne forbindelse, at der var betydelige forskelle i affattelsen af artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 og af artikel 385¹, stk. 1, i kodeks cywilny (den civile lovbog), som gennemførte den førstnævnte bestemmelse i national ret. Det fulgte nemlig af denne artikel i den civile lovbog, at den nationale rets bedømmelse af den urimelige karakter kun er udelukket hvad angår overensstemmelsen mellem pris og vederlaget for parternes hovedydelse.

Domstolen svarede, at direktivets artikel 4, stk. 2, skal fortolkes således, at disse kontraktvilkår ikke henhører under den undtagelse, der er fastsat i denne bestemmelse, når de hverken giver nærmere detaljer om arten af disse omkostninger eller af de tjenester, som de tilsigter at dække, og når de er formuleret på en måde, som kan skabe forvirring hos forbrugeren om den

¹⁴ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit I.4, »National lovgivning, der sikrer en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne«.

pågældendes forpligtelser og om de økonomiske konsekvenser af disse vilkår (præmis 86 og domskonkl. 3).

Dom af 12. januar 2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))¹⁵

Aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger – artikel 4, stk. 2 – udelukkelse af vilkår, der ikke vedrører aftalens hovedgenstand – vilkår om betaling af advokatsalærer i henhold til princippet om anvendelse af en timesats

M.A. indgik som forbruger fem aftaler om levering af juridiske tjenesteydelser med D.V., der var advokat. Det bestemtes i hver aftale, at advokatsalærerne skulle beregnes på grundlag af en timesats på 100 EUR for rådgivning eller levering af juridiske tjenesteydelser til M.A.

Eftersom D.V. ikke modtog hele det krævede salær, anlagde han sag ved en domstol i første instans med påstand om, at M.A. blev pålagt at betale salær for de leverede juridiske tjenesteydelser. Domstolen i første instans tiltrådte delvist D.V.'s påstand, mens den imidlertid fastslog, at kontraktvilkåret om priserne for de leverede ydelser var urimeligt, og halverede det krævede salær. Efter at denne dom blev stadfæstet af appeldomstolen, iværksatte D.V. kassationsappel til prøvelse heraf ved Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauens øverste domstol).

Ved behandlingen af denne rets præjudicielle forelæggelse tog Domstolen stilling til fortolkningen af direktiv 93/13.

Domstolen fastslog, at et kontraktvilkår i en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger, hvorved prisen for de leverede ydelser fastsættes i henhold til princippet om anvendelse af en timesats, henhører under »aftalens hovedgenstand« i medfør af direktiv 93/13 (domskonkl. 1).

¹⁵ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.1, »Begrebet »urimelige kontraktvilkår«, afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«, og afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

4. National lovgivning, der sikrer en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne

Dom af 3. juni 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, [EU:C:2010:309](#))

Vilkår, der definerer aftalens hovedgenstand – retlig kontrol med, at de ikke er urimelige– ikke omfattet – strengere nationale bestemmelser med henblik på at sikre forbrugerne et højere beskyttelsesniveau

Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (herefter »Caja de Madrid«) indgik kontrakter om ydelse af boliglån med variabel rente med nogle kunder. Disse kontrakter indeholdt et kontraktvilkår, i kraft af hvilket den nominelle rente, der var fastsat i kontrakterne, og som i perioder varierede i overensstemmelse med et aftalt referenceindeks, som led i den første justering skulle rundes op til det nærmeste højere kvarte procentpoint (herefter »afrundingsvilkåret«).

Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (spansk forening for brugere af finansielle ydelser) anlagde sag ved Juzgado de Primera Instancia n^o50 de Madrid (retten i første instans nr.º50 i Madrid, Spanien), der fandt, at afrundingsvilkåret var urimeligt som omhandlet i den nationale lovgivning, hvorved direktiv 93/13 var blevet gennemført. Da Caja de Madrid ikke fik medhold i sin appel af denne afgørelse, indgav denne bank kassationsanke til den forelæggende ret, Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien).

Domstolen henviste til, at den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugerne befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugerne som følge heraf tiltræder betingelser, der på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at kunne øve nogen indflydelse på disses indhold. Med dette direktiv foretages der imidlertid kun en delvis og minimal harmonisering af de nationale bestemmelser vedrørende urimelige kontraktvilkår, idet medlemsstaterne har adgang til at sikre forbrugerne et højere beskyttelsesniveau end fastsat i direktivet.

Domstolen påpegede således, at medlemsstaterne inden for hele det område, der omfattes af det nævnte direktiv, kan vedtage eller bevare strengere bestemmelser end dem, der er fastsat i selve direktivet, for at sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne. Domstolen fastslog følgelig, at direktiv 93/13 ikke er til hinder for nationale forskrifter, der tillader en retslig vurdering af, om kontraktvilkår er urimelige, når disse omfatter definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, selv om disse vilkår er affattet klart og forståeligt (præmis 27, 28, 40 og 44 samt domskonkl. 1).

Dom af 3. september 2020, Profi Credit Polska m.fl. (C-84/19, C-222/19 og C-252/19, [EU:C:2020:631](#))

National bestemmelse, der fastsætter det maksimale beløb for renteauafhængige kreditomkostninger – artikel 3, stk. 1 – kontraktvilkår, som overvælter omkostningerne ved långivers økonomiske virksomhed på forbrugeren – betydelig skævhed i parternes rettigheder og pligter – artikel 4, stk. 2

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor¹⁶, bemærkede Domstolen ligeledes, at artikel 385¹, stk. 1, i kodeks cywilny (den civile lovbog), der gennemførte artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 i polsk ret – for så vidt som den giver den ved denne bestemmelse i EU-retten fastsatte undtagelse en mere snæver rækkevidde, idet den sikrer en højere forbrugerbeskyttelse, hvilket det imidlertid tilkommer den forelæggende ret at efterprøve – giver mulighed for en bredere kontrol af den eventuelt urimelige karakter af kontraktvilkår, som henhører under dette direktivs anvendelsesområde (præmis 83).

I denne henseende bestemmer artikel 8 i direktiv 93/13, at medlemsstaterne inden for det område, der omfattes af dette direktiv, kan vedtage eller bevare strengere bestemmelser, der er forenelige med EUF-traktaten, for at sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne. Dette afspejler den tanke, der fremgår af 12. betragtning til dette direktiv, om, at direktivet kun foretager en delvis harmonisering og minimumsharmonisering af de nationale lovgivninger om urimelige kontraktvilkår (præmis 84). Domstolen har nemlig fastslået i sin praksis, at en bestemmelse i national ret, som giver den undtagelse, der er fastsat i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, en mere snæver rækkevidde, bidrager til det formål om beskyttelse af forbrugerne, som dette direktiv forfølger (præmis 85).

¹⁶ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 14.

II. Kvalificering som »urimeligt kontraktvilkår« som omhandlet i artikel 3 i direktiv 93/13

1. Begrebet »urimelige kontraktvilkår«

*Dom af 27. juni 2000, Océano Grupo Editorial (C-240/98 – C-244/98, [EU:C:2000:346](#))*¹⁷

Værnetingsklausul

Nogle kontrakter vedrørende salg af leksika til forbrugere indeholdt en klausul, hvorved kompetencen blev henlagt til retterne i Barcelona (Spanien), en by, hvor ingen af forbrugerne havde bopæl, men hvor de sagsøgende selskaber i hovedsagerne havde hjemsted.

Da køberne af leksikaene ikke betalte de skyldige beløb på de aftalte forfaldstidspunkter, anlagde sælgerne mellem den 25. juli og den 19. december 1997 sag ved Juzgado de Primera Instancia n° 35 de Barcelona (retten i første instans nr. 35 i Barcelona, Spanien) under anvendelse af rettergangsformen »juicio de cognición« (summarisk sagsbehandling, der anvendes i sager vedrørende mindre beløb) med påstand om, at de sagsøgte i hovedsagerne blev tilpligtet at betale de skyldige beløb.

Stævningerne blev ikke forkyndt for de sagsøgte, idet den forelæggende ret fandt det tvivlsomt, om den var kompetent til at behandle sagerne. Retten anførte herved, at Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) i en række sager havde fastslået, at værnetingsklausuler som dem, der var tale om i de sager, der var indbragt for retten, er urimelige.

Da Juzgado de Primera Instancia n° 35 de Barcelona (retten i første instans nr. 35 i Barcelona, Spanien) fandt, at en fortolkning af direktivet var nødvendig med henblik på afgørelsen af de for retten indbragte sager, besluttede den at udsætte afgørelsen og at spørge Domstolen, om forbrugerbeskyttelsen i medfør af direktiv 93/13 omfatter en hjemmel for, at den nationale domstol ex officio kan tage stilling til, om et vilkår i den kontrakt, der er forelagt den til bedømmelse, er af urimelig karakter, når den prøver spørgsmålet om antagelse af en sag til realitetsbehandling ved de almindelige domstole.

Ved denne dom fastslog Domstolen, at en værnetingsklausul, der uden at have været genstand for individuel forhandling er indsat i en kontrakt, som er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, og hvorved en enekompetence tillægges retten i den retskreds, hvor den erhvervsdrivendes hjemsted er beliggende, må anses for urimelig i dette direktivs forstand, i det omfang en sådan klausul til trods for kravet om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren (præmis 24).

Domstolen præciserede nemlig, at en sådan klausul pålægger forbrugeren byrden ved at være forpligtet til at anerkende en ret som enekompetent, der kan være langt væk fra hans bopæl, hvilket kan gøre det vanskeligere for ham at give møde. I sager vedrørende mindre beløb kan

¹⁷ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit IV.2. 2.1, »Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt – pligtens omfang«.

forbrugerens udgifter til at give møde efter omstændighederne vise sig at være en alvorlig hindring og bevirke, at han afstår fra ethvert søgsmål eller enhver varetagelse af sine interesser. Et sådant vilkår hører således til den kategori af vilkår, hvis formål eller virkning er at ophæve eller indskrænke forbrugerens adgang til at rejse søgsmål, en kategori, der er omhandlet i punkt 1, litra q), i bilaget til direktivet. Omvendt gør et sådant vilkår det muligt for den erhvervsdrivende at samle alle retssager vedrørende hans erhvervsmæssige virksomhed ved retten i den retskreds, hvor virksomheden har hjemsted, hvorved det både bliver lettere at tilrettelægge virksomhedens fremmøde, og omkostningerne herved mindskes (præmis 22 og 23).

Dom af 7. august 2018, Banco Santander (C-96/16 og C-94/17, [EU:C:2018:643](#))¹⁸

Overdragelse af fordring – forbrugeraftale – kriterier for vurdering af den urimelige karakter af et vilkår om morarenter i denne kontrakt

En låntager indgik en aftale med Caja de Ahorros del Mediterráneo, siden Banco de Sabadell, om et lån mod pant i fast ejendom, som skulle tilbagebetales med månedlige afdrag. Kontrakten fastsatte, at morarenten var 25% p.a.

Låntageren, der var bagud med betalingen, lagde sag an ved Juzgado de Primera Instancia (ret i første instans, Spanien) mod Banco de Sabadell med påstand om annulation af bl.a. dette vilkår med den begrundelse, at dette havde en urimelig karakter. Ifølge sagsøgeren skulle der desuden ikke længere hverken påløbe morarenter eller ordinære renter på denne aftale, såfremt vilkåret, der i den i hovedsagen omhandlede låneaftale fastsatte morarenter, var blevet erklæret urimeligt.

Ifølge fast retspraksis ved Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) skal vilkår, som pålægger en forbruger, der ikke opfylder sine forpligtelser, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, nemlig anses for urimelige. Kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, vedrørende morarenter i aftaler om personligt lån eller aftaler om lån med pant i fast ejendom, som er indgået med forbrugerne, skal således erklæres for urimelige af de lavere retsinstanser, såfremt de overstiger den ordinære rente aftalt mellem parterne i aftalen med mere end to procentpoint.

Tribunal Supremo (øverste domstol), der behandlede en appel i sagen, spurgte Domstolen, om en sådan retspraksis er i strid med direktiv 93/13.

Ved denne dom fastslog Domstolen, at direktiv 93/13 ikke er til hinder for en national retspraksis som den fra Tribunal Supremo (øverste domstol), hvorefter et kontraktvilkår, der ikke er forhandlet, og som fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, idet det pålægger den forbruger, som har opfyldt sine betalingsforpligtelser for sent, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, når denne morarente overstiger den ordinære rente i den omhandlede aftale med mere end to procentpoint (domskonkl. 2).

¹⁸ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit V.3, »Andre virkninger«.

Domstolen anførte endvidere, at det i denne forbindelse ikke kan udelukkes, at en medlemsstats øverste domstole, såsom Tribunal Supremo (øverste domstol), i kraft af deres ansvar for at harmonisere fortolkningen af den nationale lovgivning og af hensyn til retssikkerheden under overholdelse af direktiv 93/13 kan udarbejde visse retningslinjer til brug for de lavere retsinstanser i deres vurdering af den urimelige karakter af kontraktvilkår. Selv om denne retspraksis fra Tribunal Supremo (øverste domstol) ganske vist ikke syntes at omfatte strengere bestemmelser, som medlemsstaterne i medfør af direktivets artikel 8 kan vedtage for at sikre et højere forbrugerbeskyttelsesniveau, da denne retspraksis bl.a. hverken syntes at have retskraft eller at være en retskilde i den spanske retsorden, forholdt det sig dog stadig således, at udarbejdelsen af et kriterium i retspraksis som det, som Tribunal Supremo (øverste domstol) havde udviklet i den foreliggende sag, indskrives sig i det formål om beskyttelse af forbrugerne, som det nævnte direktiv forfølger (præmis 68).

Det følger af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 og af direktivets generelle opbygning, at direktivet ikke tilsigter en overordnet ligevægt mellem aftaleparternes rettigheder og forpligtelser, men snarere at undgå, at der opstår en skævhed i disse rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugerne (præmis 69).

Dom af 9. juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))¹⁹

Aftale om lån mod sikkerhed i fast ejendom – vilkår, der begrænser rentesatsens variable karakter (den såkaldte »gulvklausul«) – kontrakt om novation – afkald på at anlægge søgsmål til prøvelse af kontraktvilkår – ingen bindende karakter

En låntager erhvervede en fast ejendom fra en byggeentreprenør og overtog herved denne entreprenørs lån mod sikkerhed i denne faste ejendom, som kreditinstituttet, Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, nu Ibercaja Banco, havde indrømmet. Låntageren accepterede således alle aftaler og vilkår vedrørende dette lån mod sikkerhed i fast ejendom, som de var blevet fastlagt mellem den oprindelige skyldner og kreditinstituttet.

Den 9. maj 2013 fastslog Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien), at »gulvklausuler« i aftaler om lån mod sikkerhed i fast ejendom var ugyldige, idet de ikke opfyldte kravene om klarhed og gennemsigtighed. På grundlag af denne retspraksis indledte Ibercaja Banco en genforhandling om disse vilkår i de aftaler om lån mod sikkerhed i fast ejendom, som kreditinstituttet havde ydet.

Aftalen om lån med pant i fast ejendom mellem låntageren og Ibercaja Banco blev således genstand for en kontrakt om novation, vedrørende bl.a. den rentesats, der var fastsat i »gulvklausulen«, idet denne blev nedsat. Desuden indeholdt kontrakten om novation et vilkår, hvorved låntageren gav afkald på virkningerne af, at det blev fastslået, at »gulvklausulen« var urimelig.

¹⁹ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.2, »Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, og afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbrydighed og gennemsigtighed«, og afsnit V.3, »Andre virkninger«.

Låntageren anlagde søgsmål ved den forelæggende ret, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (retten i første instans og forundersøgelsesdomstol nr. 3 i Teruel, Spanien), med påstand om, at det blev fastslået, at den »gulvklausul«, der fremgik af aftalen om lån mod sikkerhed i fast ejendom, var urimelig, samt at kreditinstituttet blev pålagt at ophæve dette kontraktvilkår og at tilbagebetale hende de i henhold til dette vilkår uretmæssigt betalte beløb fra lånets indgåelse.

Ibercaja Banco bestred låntagerens krav vedrørende vilkårene i kontrakten om novation og anmodede desuden den forelæggende ret om at præcisere, i hvilket omfang retlige akter, der ændrer en kontrakt, navnlig et af vilkårene heri, hvis urimelige karakter påberåbes, ligeledes »smittes« af dette vilkår og følgelig fratages deres bindende karakter.

Den forelæggende ret udtrykte tvivl om, hvorvidt genforhandling af et urimeligt kontraktvilkår er forenelig med det princip, der er fastsat i artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, hvorefter urimelige vilkår ikke binder forbrugerne.

Ved denne dom fastslog Domstolen, at der skal sondres mellem afkaldet på at rejse søgsmål, når det fastsættes i en aftale som et forlig, hvis formål netop er at afgøre en eksisterende tvist mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og det forudgående afkald på at rejse søgsmål, som er indeholdt i en aftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger (præmis 67).

Domstolen fandt på den ene side, at et kontraktvilkår, som fastsættes i en aftale, der indgås mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, med henblik på at afgøre en eksisterende tvist, og hvorved forbrugeren giver afkald på for den nationale ret at gøre krav gældende, som vedkommende kunne have gjort gældende, hvis dette kontraktvilkår ikke fandtes, kan kvalificeres som »urimeligt«, navnlig hvis denne forbruger ikke har kunnet råde over de relevante oplysninger, som satte den pågældende i stand til at forstå de retlige konsekvenser heraf for ham (domskonkl. 4, første led). Den omstændighed, at en erhvervsdrivende og en forbruger gensidigt giver afkald på søgsmål vedrørende et kontraktvilkår, er nemlig ikke til hinder for, at den nationale ret undersøger, om et sådant vilkår er urimeligt, eftersom dette vilkår kan skabe bindende virkninger i forhold til forbrugeren (præmis 64).

På den anden side fandt Domstolen, at et kontraktvilkår, hvorved forbrugeren hvad angår fremtidige tvister giver afkald på at rejse søgsmål støttet på de rettigheder, som vedkommende har i medfør af direktiv 93/13, ikke er bindende for forbrugeren (domskonkl. 4, andet led). En forbruger kan nemlig ikke gyldigt forpligte sig til for fremtiden at give afkald på den domstolsbeskyttelse og de rettigheder, som den pågældende har i henhold til direktiv 93/13. Domstolen præciserede således, at forbrugeren pr. definition ikke kan forstå følgerne af at tiltræde et sådant vilkår vedrørende tvister, der kan opstå i fremtiden (præmis 75).

Dom af 12. januar 2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))

Aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger – artikel 4, stk. 2 – vurdering af, om kontraktvilkårene er urimelige – vilkår om betaling af advokatsalærer i henhold til princippet om anvendelse af en timesats

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²⁰, bemærkede Domstolen ligeledes, at vurderingen af, om et vilkår i en aftale, der er indgået med en forbruger, er urimeligt, principielt hviler på en samlet vurdering, hvorved der ikke alene tages hensyn til dette vilkårs eventuelt manglende gennemsigtighed. Medlemsstaterne kan imidlertid sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne (præmis 49).

Domstolen fastslog følgelig, at et kontraktvilkår i en aftale om leveringen af juridiske tjenesteydelser, der er indgået mellem en advokat og en forbruger, hvorved prisen for disse ydelser fastsættes i henhold til princippet om anvendelse af en timesats, og hvilket vilkår dermed henhører under aftalens hovedgenstand, ikke skal anses for urimeligt, alene fordi det ikke opfylder kravet om gennemsigtighed, med forbehold for, at den medlemsstat, hvis nationale lovgivning finder anvendelse på den pågældende aftale, som i det foreliggende tilfælde udtrykkeligt har foreskrevet, at et kontraktvilkår alene af denne grund anses for »urimeligt« (domskonkl. 3).

2. Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«

Dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

Artikel 3, stk. 1 – begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling« – vilkår, der er indført i kontrakten efter indgåelsen heraf som følge af den nationale lovgivers indgriben

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²¹, fremhævede Domstolen ligeledes, at begrebet »vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, som fremgår af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, bl.a. omfatter et kontraktvilkår, der er blevet ændret ved en bindende national lovbestemmelse, som er vedtaget efter indgåelsen af en aftale med en forbruger, med henblik på at afhjælpe et ugyldigt vilkår, der er indeholdt i den nævnte aftale (domskonkl. 1).

²⁰ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 15. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«, og afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

²¹ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.1 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser«, s. 8. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«.

Dom af 9. juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))***Aftale om lån mod pant i fast ejendom – vilkår, der begrænser rentesatsens variable karakter (den såkaldte »gulvklausul«) – kontrakt om novation***

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²², præciserede Domstolen desuden, at et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger med henblik på at ændre et potentielt urimeligt vilkår i en tidligere aftale indgået mellem disse parter eller med henblik på at regulere følgerne af, at dette andet vilkår er urimeligt, selv kan anses for ikke at have været genstand for individuel forhandling og i givet fald kan erklæres urimeligt (domskonkl. 2).

Domstolen bemærkede, at den omstændighed, at det nye vilkår tilsigtede at ændre et tidligere vilkår, som ikke havde været genstand for individuel forhandling, ikke i sig selv fritager den nationale ret fra forpligtelsen til at efterprøve, om forbrugeren rent faktisk ikke har haft nogen indflydelse på indholdet af det nye vilkår som omhandlet i artikel 3, stk. 2, i direktiv 93/13. Det tilkommer følgelig den forelæggende ret at tage hensyn til samtlige omstændigheder, hvorunder et sådant vilkår er blevet præsenteret for forbrugeren, for at afgøre, om sidstnævnte har kunnet have indflydelse på dets indhold (præmis 34 og 35).

3. Begrebet »betydelig skævhed« til skade for forbrugeren**Dom af 14. marts 2013, Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))²³*****Låneaftale med pant i fast ejendom – procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom – kompetencen for den nationale ret, der skal påkende et anerkendelsessøgsmål – urimelige kontraktvilkår – bedømmelseskriterier***

Sagen havde sin oprindelse i en præjudiciel forelæggelse fra en spansk domstol, hvor en forbruger havde anlagt sag om anerkendelse af, at der forelå flere urimelige kontraktvilkår i en lånekontrakt med sikkerhed i fast ejendom, og om annullation af den fuldbyrdesprocedure, som forbrugeren havde været genstand for.

Disse kontraktvilkår vedrørte fastsættelsen af morarenter, som automatisk fandt anvendelse på beløb, som ikke var betalt på forfaldsdatoen, uden at der skulle fremsættes selvstændigt krav herom, førtidig ophævelse, som var indeholdt i aftaler af længere varighed, samt långivers ensidige fastsættelse af afviklingsordninger af hele gælden på grundlag af et egnet certifikat, der angav det fordrerede beløb. Den forelæggende ret nærede tvivl med hensyn til foreneligheden af disse vilkår med bestemmelserne i direktiv 93/13 og anmodede Domstolen om en præjudiciel afgørelse (præmis 30).

²² Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II.1 med overskriften »Begrebet »urimelige kontraktvilkår««, s. 20. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbrydighed og gennemsigtighed«, og afsnit V.3, »Andre virkninger«.

²³ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit IV.3, »Vedtagelse af midlertidige foranstaltninger«.

På denne baggrund præciserede Domstolen, at begrebet »betydelig skævhed« til skade for forbrugeren som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal vurderes på grundlag af en undersøgelse af de gældende nationale regler, der ville finde anvendelse, såfremt parterne ikke havde indgået en aftale, med henblik på en vurdering af, om, og i givet fald i hvilket omfang, aftalen giver forbrugeren en mindre gunstig retsstilling end den, der følger af den gældende nationale lovgivning. Ligeledes med dette formål for øje er det relevant at foretage en undersøgelse af den retlige situation, som den nævnte forbruger befinder sig i, under hensyn til de midler, han råder over i medfør af den nationale lovgivning, med henblik på at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår til ophør (domskonkl. 2).

Dom af 16. januar 2014, Constructora Principado (C-226/12, [EU:C:2014:10](#))

Aftale om køb af fast ejendom – urimelige kontraktvilkår – bedømmelseskriterier

Den 26. juni 2005 indgik en fysisk person en aftale om køb af bolig med Constructora Principado. Et vilkår i aftalen pålagde forbrugeren at afholde den kommunale værdistigningsafgift for byeje og betalingen for tilslutning af boligen til vandforsynings- og spildevandsnettet, der var beløb, som den erhvervsdrivende i henhold til loven var pligtig at betale.

Den fysiske person anlagde sag ved Juzgado de primera Instancia nº 2 de Oviedo (retten i første instans nr. 2 i Oviedo, Spanien) mod Constructora Principado med påstand om tilbagebetaling af de nævnte beløb. Denne påstand blev støttet på, at det omtvistede vilkår, hvorefter køberen skulle betale disse beløb, skulle betragtes som urimeligt, for så vidt som vilkåret ikke havde været genstand for individuel forhandling og medførte en betydelig skævhed i aftaleparternes rettigheder og forpligtelser.

Constructora Principado gjorde gældende, at der ikke forelå nogen betydelig skævhed mellem parterne, idet vurderingen af en sådan skævhed ikke kan begrænses til en hensyntagen til ét bestemt vilkår, men skal omfatte den samlede aftale og en afvejning af samtlige vilkår.

Sagen blev appelleret til Audiencia Provincial de Oviedo (den regionale domstol i Oviedo, Spanien), der spurgte Domstolen, om den i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 omhandlede skævhed skal fortolkes således, at en sådan skævhed foreligger alene af den grund, at en betalingsforpligtelse, som i henhold til loven påhviler den erhvervsdrivende, overvælttes på forbrugeren, eller om det forhold, at skævheden i henhold til direktivet skal være betydelig, indebærer, at der kræves en væsentlig økonomisk overvæltning på forbrugeren, set i forhold til det samlede transaktionsbeløb.

Ved sin dom fastslog Domstolen, at tilstedeværelsen af en betydelig skævhed ikke nødvendigvis kræver, at de udgifter, der pålægges forbrugeren ved et kontraktvilkår – i forhold til forbrugeren – har betydelige økonomiske konsekvenser set i forhold til det pågældende transaktionsbeløb, men alene kan være en følge af et tilstrækkeligt alvorligt indgreb i den retsstilling, hvori denne forbruger som aftalepart befinder sig i henhold til de gældende nationale bestemmelser, uanset om det er i form af en begrænsning i indholdet af de rettigheder, som han ifølge disse bestemmelser har krav på i henhold til aftalen, en hindring for disses udøvelse eller pålæggelse af en yderligere forpligtelse, der ikke er fastsat i nationale regler (domskonkl.).

Domstolen præciserede, at det påhviler den forelæggende ret, for at der kan tages stilling til, om en eventuel betydelig skævhed foreligger, at tage hensyn til, hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med denne aftales indgåelse samt til alle andre vilkår i denne (domskonkl.).

III. Vurdering af, om et kontraktvilkår er urimeligt

1. Bedømmelseskriterier

Dom af 9. november 2010 (Store Afdeling), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, [EU:C:2010:659](#)) ²⁴

Bedømmelseskriterier – den nationale dommers undersøgelse ex officio af en værnetingsklausuls urimelige karakter

Parterne i hovedsagen indgik en låneaftale med henblik på finansiering af et bilkøb.

Da medkontrahenten ikke længere overholdt sine forpligtelser i henhold til aftalen, opsagde sagsøgeren, VB Pénzügyi Lízing, låneaftalen og anlagde sag ved den forelæggende ret med henblik på at opnå tilbagebetaling af en fordring på 317 404 ungarske forint (HUF) samt betaling af de renter, der var påløbet det udestående beløb, og omkostninger.

Det sagsøgende selskab anmodede ikke om et betalingspåbud ved den ret, som var den kompetente retsinstans i betragtning af medkontrahentens, sagsøgtes, bopæl, men påberåbte sig en værnetingsklausul i låneaftalen, hvorefter kompetencen til at afgøre tvister mellem parterne var tillagt Budapesti II. és III. kerületi bíróság (kredsdomstolen for andet og tredje bydistrikt i Budapest, Ungarn), som var den forelæggende ret i denne sag.

Denne ret fastslog, at den sagsøgte ikke havde bopæl i dens retskreds, skønt det af de gældende civilprocesretlige bestemmelser fulgte, at den stedligt kompetente ret til afgørelse af en tvist som den pågældende er den, i hvis retskreds sagsøgtes bopæl befinder sig.

Den forelæggende ret ønskede ikke desto mindre at få oplyst af Domstolen, hvilke kriterier den nationale dommer skal lægge til grund i forbindelse med kontrollen af, om et kontraktvilkår er urimeligt, navnlig såfremt værnetetinget i henhold til kontraktvilkåret ikke er tjenesteyderens hjemsted, men et andet værneting i nærheden af dette hjemsted.

Ved sin dom fik Domstolen lejlighed til at uddybe Pannon GSM-dommen (C-243/08) ²⁵. Domstolen fastslog i denne forbindelse, at artikel 267 TEUF skal fortolkes således, at Domstolens kompetence omfatter fortolkning af begrebet »urimeligt kontraktvilkår« i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 og i direktivets bilag samt af de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af et kontraktvilkår i lyset af direktivets bestemmelser, idet det tilkommer den pågældende retsinstans under hensyn til disse kriterier at træffe afgørelse om et særligt kontraktvilkårs konkrete kvalifikation i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde (domskonkl. 2).

Spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår er urimeligt, skal vurderes under hensyn til, hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at

²⁴ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit IV.2. 2.1, »Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt – pligtens omfang«.

²⁵ Dom af 4.6.2009, [Pannon GSM](#) (C-243/08, EU:C:2009:350), der beskrives i afsnit IV.2. 2.1, »Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt – pligtens omfang«.

tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse, herunder den omstændighed, at der findes en klausul i den mellem en forbruger og en erhvervsdrivende indgåede kontrakt, som henlægger enekompetencen til retten i den retskreds, hvor den erhvervsdrivendes hjemsted befinder sig, og som er indsat uden at have været genstand for individuel forhandling (præmis 42 og 43).

Dom af 26. april 2012, Invitel (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))²⁶

Den erhvervsdrivendes ensidige ændring af kontraktvilkårene – søgsmål med påstand om forbud anlagt i offentlighedens interesse af et i den nationale lovgivning udpeget organ på vegne af forbrugerne – konstatering af, at kontraktvilkåret er urimeligt

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (det nationale forbrugerbeskyttelseskontor, Ungarn, herefter »NFH«) har beføjelse til at anmode de ungarske retsinstanser om at fastslå, at et urimeligt kontraktvilkår, der er en del af en forbrugeraftale, er ugyldigt, såfremt en erhvervsdrivendes anvendelse af et sådant vilkår vedrører et stort antal forbrugere eller forvolder stor skade. I henhold til ungarsk lovgivning finder retsinstansens afgørelse om, at det urimelige kontraktvilkår er ugyldigt, som følge af et søgsmål af generel interesse (actio popularis), anvendelse over for enhver forbruger, der har indgået en aftale med en erhvervsdrivende, hvori dette vilkår optræder.

NFH havde modtaget et stort antal klager fra forbrugere over en fastnetoperatør, der ensidigt havde indført et vilkår i abonnementets almindelige forretningsbetingelser, der gav fastnetoperatøren ret til efterfølgende at fakturere abonnenterne de omkostninger, der blev pålagt i tilfælde af betaling af fakturaerne pr. postanvisning. Desuden var beregningsmåden for disse postanvisningsomkostninger ikke præciseret i kontrakterne.

Eftersom NFH var af den opfattelse, at det pågældende kontraktvilkår var urimeligt, og operatøren afviste at ændre dette vilkår, anlagde NFH sag ved Pest Megyei Bíróság (byretten i Pest, Ungarn) med påstand om, at det blev fastslået, at det omtvistede vilkår var ugyldigt, idet det var urimeligt, samt med påstand om automatisk tilbagebetaling med tilbagevirkende kraft til abonnenterne af de beløb, som uretmæssigt var blevet opkrævet og faktureret som »postanvisningsomkostninger«. Denne ret var imidlertid af den opfattelse, at løsningen af tvisten afhang af en fortolkning af de relevante bestemmelser i direktiv 93/13.

For så vidt angår vurderingen af, om det kontraktvilkår, som Domstolen var blevet forelagt til bedømmelse, var urimeligt, anførte Domstolen, at det er den nationale ret, som træffer afgørelse i sagen anlagt i offentlighedens interesse af et i den nationale lovgivning udpeget organ på vegne af forbrugerne, der har kompetence til at bedømme dette. Det tilkommer den nationale ret at bedømme, henset til artikel 3, stk. 1 og 3, i direktiv 93/13, om et kontraktvilkår som det i hovedsagen omhandlede er urimeligt. I forbindelse med denne vurdering skal denne ret bl.a. efterprøve, om grundene til eller retningslinjerne for ændringerne af omkostningerne i forbindelse med den tjenesteydelse, der skal leveres, i lyset af alle vilkårene i de almindelige forretningsbetingelser i forbrugeraftaler og den nationale lovgivning, som finder anvendelse, er

²⁶ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit VI.1, »Kollektive søgsmål eller søgsmål af generel interesse«.

angivet på en klar og forståelig måde, og om forbrugerne i givet fald har ret til at bringe kontrakten til ophør (domskonkl. 1).

2. Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed

Dom af 21. marts 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#))

Direktiv 2003/55/EF – det indre marked for naturgas – direktiv 93/13/EØF – kontrakter indgået mellem erhvervsdrivende og forbrugere – den erhvervsdrivendes ensidige ændring af prisen for tjenesteydelsen – henvisning til en bindende ordning, der er udformet for en anden kategori af forbrugere – anvendeligheden af direktiv 93/13 – forpligtelse til en klar, forståelig og gennemsigtig affattelse

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²⁷, fastslog Domstolen med hensyn til det anfægtede kontraktvilkårs eventuelle urimelige karakter, at EU-lovgiver har anerkendt, at forsyningsselskabet inden for rammerne af kontrakter, der er indgået på ubestemt tid, såsom gasforsyningskontrakter, har en legitim interesse i at ændre omkostningerne i forbindelse med selskabets tjenesteydelse. Et standardiseret kontraktvilkår, der muliggør en sådan ensidig tilpasning, skal imidlertid opfylde kravene om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed. Domstolen bemærkede i denne forbindelse, at det i sidste ende ikke tilkommer Domstolen, men den nationale ret i hvert konkret tilfælde at afgøre, om det forholder sig således. Ved denne undersøgelse skal den nationale ret tillægge visse kriterier, som Domstolen præciserede, væsentlig betydning (præmis 45-48).

Begrundelsen og retningslinjerne for svingninger i omkostningerne skal være klart beskrevet i kontrakten, så forbrugerne på grundlag af klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle ændringer af disse omkostninger (præmis 49).

Domstolen fremhævede, at der i princippet ikke kan kompenseres for en mangel på oplysninger herom inden kontraktens indgåelse ved den omstændighed alene, at forbrugerne i kontraktens løbetid informeres om ændringer af omkostningerne med et rimeligt varsel og om deres ret til at opsigte kontrakten, hvis de ikke ønsker at acceptere denne ændring (præmis 51).

For så vidt angår den opsigelsesbeføjelse, som forbrugeren er blevet tillagt, skal den kunne udøves reelt i det konkrete tilfælde. Dette er ikke tilfældet, når forbrugeren af årsager, der er forbundet med den nærmere fremgangsmåde i forbindelse med opsigelsesretten, eller med vilkårene på det berørte marked, ikke råder over en reel mulighed for at skifte leverandør eller ikke på passende vis og med rimeligt varsel er blevet underrettet om den fremtidige ændring (præmis 54).

²⁷ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.1 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser«, s. 7.

Dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Undtagelse, der gælder for vilkår om aftalens hovedgenstand eller om overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, forudsat at de er affattet klart og forståeligt – aftaler om forbrugslån optaget i udenlandsk valuta – kontraktvilkår vedrørende vekselkursen

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²⁸, præciserede Domstolen, at et vilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, kun er udelukket fra vurderingen af, om det er urimeligt, såfremt det er affattet klart og forståeligt. I denne forbindelse fremhævede Domstolen, at et sådant krav ikke kan indskrænkes til, at dette vilkår formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt. Tværtimod skal låneaftalen klart beskrive formålet med og detaljerne omkring konverteringsmekanismen for den udenlandske valuta. Det påhviler således den nationale ret at afgøre, om en almindeligt oplyst og rimelig opmærksom forbruger på grundlag af den reklame og de oplysninger, som långiver fremkom med under forhandlingen af låneaftalen, ikke alene havde mulighed for at vide, at der er forskel på salgs- og købsprisen for udenlandsk valuta, men også var i stand til at bedømme følgerne af anvendelsen af salgskursen ved beregning af tilbagebetalingen og de samlede omkostninger i forbindelse med lånet (præmis 73 og 76).

Dom af 20. september 2017, Andriuc m.fl. (C-186/16, [EU:C:2017:703](#))

Aftale om kredit optaget i udenlandsk valuta – valutakursrisikoen bæres alene af forbrugeren – betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen – tidspunktet for bedømmelsen af skævheden – rækkevidden af begrebet vilkår, der er »udarbejdet på en klar og forståelig måde« – omfang og niveau af de oplysninger, som banken skal give

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor²⁹, bemærkede Domstolen, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, også indebærer, at aftalen klart skal beskrive, hvordan den mekanisme, som det omhandlede vilkår henviser til, konkret fungerer. I givet fald skal aftalen også belyse forholdet mellem denne mekanisme og andre relevante kontraktvilkår, således at forbrugeren på grundlag af klare og forståelige kriterier sættes i stand til at vurdere, hvilke økonomiske følger aftalen kan få for vedkommende. Det påhviler den nationale ret at undersøge dette spørgsmål på baggrund af alle relevante faktiske omstændigheder, herunder den reklame og de oplysninger, som långiver fremkom med under forhandlingen af låneaftalen (præmis 45 og 46).

Det påhviler nærmere bestemt den nationale ret at efterprøve, om forbrugeren er blevet oplyst om samtlige de enkeltheder, der kan have indflydelse på omfanget af vedkommendes forpligtelse, og som gør det muligt for denne at vurdere de samlede omkostninger ved lånet (præmis 47).

²⁸ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 12. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

²⁹ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 13.

I denne forbindelse præciserede Domstolen, at de finansielle institutioner skal give låntagerne tilstrækkelige oplysninger til, at de gør det muligt for låntagerne at træffe velunderbyggede og forsigtige beslutninger. Disse oplysninger skal således ikke blot omfatte oplysninger om muligheden for stigning eller fald i værdien af lånevalutaen, men også om, hvordan ydelsen vil blive påvirket af udsving i vekselkursen og af en stigning i rentesatsen for lånevalutaen (præmis 49).

Låntageren skal således for det første oplyses klart om den omstændighed, at denne ved at underskrive en låneaftale, der er affattet i en udenlandsk valuta, udsætter sig for en valutarisiko, som eventuelt vil være økonomisk vanskelig for denne at påtage sig i tilfælde af en devaluering af den valuta, som låntagerens indtægter udbetales i. For det andet skal banken oplyse om de mulige udsving i valutakursen og de risici, som optagelse af et lån i udenlandsk valuta medfører, navnlig når låntagerens indtægter ikke udbetales i denne valuta (præmis 50).

Domstolen præciserede ligeledes, at såfremt en bank ikke har opfyldt sine forpligtelser til at informere, advare og rådgive samt sin forpligtelse til at affatte kontraktvilkårene klart og forståeligt, og det derfor kan undersøges, om det omtvistede vilkår er urimeligt, tilkommer det den nationale ret at efterprøve for det første bankens eventuelt manglende overholdelse af kravet om god tro og for det andet, om der foreligger en betydelig skævhed mellem aftaleparterne. Denne vurdering skal foretages under hensyn til tidspunktet for indgåelsen af den pågældende aftale og under hensyn navnlig til bankens ekspertise og kendskab til de mulige udsving i valutakursen og de risici, der er forbundet med optagelsen af et lån i udenlandsk valuta. I denne henseende fremhævede Domstolen, at et kontraktvilkår kan indebære en skævhed mellem parterne, som først viser sig i forbindelse med gennemførelsen af aftalen (præmis 54-57).

Dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

Vilkår, der er indført i kontrakten efter indgåelsen heraf som følge af den nationale lovgivers indgriben – artikel 4, stk. 2 – vilkår, der er affattet klart og forståeligt

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁰, præciserede Domstolen rækkevidden af kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt (præmis 73).

I denne forbindelse fandt Domstolen, at de finansielle institutioner er forpligtet til at give låntagerne tilstrækkelige oplysninger til, at de gør det muligt for låntagerne at træffe velunderbyggede og forsigtige beslutninger. Dette indebærer, at et vilkår vedrørende kursrisikoen skal kunne forstås af forbrugeren både rent formelt og i sproglig henseende, men ligeledes med hensyn til dets konkrete rækkevidde. Det følger heraf, at en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger skal være i stand til ikke blot at forstå muligheden for depreciering i den nationale valuta i forhold til den udenlandske valuta,

³⁰ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.1 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser«, s. 8. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.2, »Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«.

som lånet er optaget i, men også til at vurdere de potentielt alvorlige økonomiske følger, som et sådant aftalevilkår kan have for dennes økonomiske forpligtelser (præmis 78).

Domstolen anførte desuden, at kontraktvilkårs klare og forståelige karakter skal vurderes ved at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse på tidspunktet for dens indgåelse og til alle de andre vilkår i kontrakten, på trods af det forhold, at visse af disse vilkår er blevet erklæret eller formodes at være urimelige og derfor senere er blevet ophævet af den nationale lovgiver (præmis 83 og domskonkl. 4).

Dom af 3. oktober 2019, Kiss og CIB Bank (C-621/17, [EU:C:2019:820](#))

Pligt til at affatte kontraktvilkårene klart og forståeligt – kontraktvilkår om betaling af udgifter til uspecificerede tjenesteydelser

Sagsøgeren i hovedsagen havde indgået en aftale med det selskab, som CIB var indtrådt i rettighederne efter, om et lån på 16 451 EUR med en årlig rentesats på 5,4%, årlige administrationsudgifter på 2,4% og med en løbetid på 20 år. I henhold til aftalevilkårene var sagsøgeren ligeledes forpligtet til at betale et beløb på 40 000 ungarske forint (HUF) (ca. 125 EUR) i udbetalingsgebyr.

Sagsøgeren anlagde sag ved Győri Törvényszék (retten i første instans i Győr, Ungarn) med påstand om, at det blev fastslået, at de vilkår, som vedrørte administrationsudgifterne og udbetalingsgebyret, var urimelige, idet aftalen ikke indeholdt en specifikation af de præcise tjenesteydelser, der blev ydet til gengæld herfor.

CIB gjorde heroverfor gældende, at denne bank ikke havde nogen forpligtelse til at specificere de tjenesteydelser, som administrationsudgifterne og udbetalingsgebyret var modydelse for. CIB præciserede dog, at udbetalingsgebyret vedrørte de foranstaltninger, der var blevet truffet forud for aftaleindgåelsen, mens administrationsudgifterne dækkede de formelle opgaver, der skulle gennemføres efter aftaleindgåelsen.

Kúria (øverste domstol, Ungarn), ved hvilken der blev iværksat appel i sagen, spurgte Domstolen, hvorvidt de i hovedsagen omhandlede vilkår var affattet klart og forståeligt, og hvorledes den skulle bedømme, om disse vilkår eventuelt var urimelige.

Domstolen fastslog, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, ikke indebærer en forpligtelse til, at kontraktvilkår, der ikke er blevet forhandlet individuelt, og som er indeholdt i en forbrugerlåneaftale såsom de i hovedsagen omhandlede kontraktvilkår, der nøjagtigt fastsætter størrelsen af de administrationsudgifter og et udbetalingsgebyr, som forbrugeren skal afholde, den metode, der er anvendt ved beregningen af administrationsudgifterne og udbetalingsgebyret, samt tidspunktet for, hvornår disse beløb skal betales, ligeledes skal specificere alle de tjenesteydelser, der leveres som modydelse for de pågældende beløb (domskonkl. 1).

Domstolen præciserede dog, at arten af de faktisk leverede tjenesteydelser imidlertid rimeligvis skal kunne forstås eller udledes af den samlede aftale. Endvidere skal forbrugeren være i stand til at sikre sig, at der ikke er nogen overlapning mellem de forskellige udgifter eller mellem de

tjenesteydelser, som disse udgifter dækker. Den forelæggende ret skal således undersøge, om dette er tilfældet på baggrund af alle relevante faktiske omstændigheder, herunder ikke blot vilkårene i den omhandlede aftale, men tillige den reklame og de oplysninger, som långiver fremkom med under forhandlingen af låneaftalen (præmis 43 og 44).

I øvrigt fandt Domstolen, at et kontraktvilkår såsom det i hovedsagen omhandlede, der vedrører udgifter til administration af en låneaftale, og som ikke gør det muligt utvetydigt at identificere de konkrete tjenesteydelser, der leveres som modydelse for disse udgifter, til trods for kravene om god tro principielt ikke bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren (domskonkl. 2). Domstolen præciserede nemlig, at medmindre de som modydelse for disse beløb leverede tjenesteydelser ikke med rimelighed indgik i de ydelser, der var foretaget i forbindelse med administrationen eller udbetalingen af lånet, eller de beløb, som forbrugeren var blevet pålagt at betale i form af de nævnte udgifter og det nævnte gebyr, var uforholdsmæssigt store i forhold til lånebeløbet, syntes kontraktvilkårene vedrørende omkostninger til forvaltning af lånet og udbetalingsgebyret ikke – med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse heraf – at indvirke negativt på forbrugeren retsstilling således som fastsat i national ret. Det tilkom desuden den forelæggende ret at tage hensyn til indvirkningen fra de øvrige kontraktvilkår med henblik på at afgøre, om de nævnte vilkår bevirkede en betydelig skævhed til skade for forbrugeren (præmis 55).

Dom af 9. juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Aftale om lån mod pant i fast ejendom – vilkår, der begrænser rentesatsens variable karakter (den såkaldte »gulvklausul«) – kontrakt om novation

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³¹, anførte Domstolen i øvrigt, at det krav om gennemsigtighed, som i medfør af direktiv 93/13³² påhviler en erhvervsdrivende, indebærer, at forbrugeren ved indgåelse af en aftale om lån mod sikkerhed i fast ejendom, der har variabel rentesats og indeholder en »gulvklausul«, skal sættes i stand til at forstå de økonomiske konsekvenser for ham som følge af den mekanisme, der indføres ved denne »gulvklausul«, navnlig ved at få stillet oplysninger om den tidligere udvikling af det indeks, som ligger til grund for beregningen af rentesatsen, til rådighed (domskonkl. 3).

³¹ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II.1 med overskriften »Begrebet »urimelige kontraktvilkår«, s. 20. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.2, »Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, og afsnit V.3, »Andre virkninger«.

³² Artikel 3, stk. 1, artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i direktiv 93/13.

**Dom af 12. januar 2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats)
(C-395/21, [EU:C:2023:14](#))**

Aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger – artikel 4, stk. 2 – vurdering af, om kontraktvilkårene er urimelige – vilkår om betaling af advokatsalærer i henhold til princippet om anvendelse af en timesats

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³³, undersøgte Domstolen, om kontraktvilkåret i en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger, hvorved prisen for de leverede ydelser fastsættes i henhold til princippet om anvendelse af en timesats, der ikke indeholder andre oplysninger end den anvendte timesats, opfylder kravet om at være affattet klart og forståeligt. I denne forbindelse bemærkede Domstolen, at henset til arten af de ydelser, der er genstand for en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser, er det ganske vist ofte vanskeligt, eller endda umuligt, for den erhvervsdrivende fra indgåelsen af aftalen at forudse det præcise antal timer, der er nødvendige med henblik på at sikre gennemførelsen af denne kontrakt, og dermed de samlede omkostninger til disse tjenesteydelser (præmis 41). Selv om det imidlertid ikke kan kræves, at den erhvervsdrivende underretter forbrugeren om de endelige finansielle konsekvenser af vedkommendes forpligtelser, som afhænger af fremtidige, uforudsigelige hændelser, der er uafhængige af den erhvervsdrivendes hensigter, skal den erhvervsdrivende inden indgåelsen af aftalen meddele forbrugeren de oplysninger, der sætter vedkommende i stand til at træffe sin beslutning forsigtigt og med fuldt kendskab til muligheden for, at sådanne hændelser indtræder, og de konsekvenser, som hændelserne kan medføre med hensyn til varigheden af leveringen af juridiske tjenesteydelser (præmis 43).

Disse oplysninger, som kan variere på grundlag af dels formålet med og arten af de fastsatte ydelser, dels de gældende faglige og etiske regler, skal indeholde oplysninger, der sætter forbrugeren i stand til at vurdere de tilnærmelsesvis samlede omkostninger ved disse tjenesteydelser. Oplysningerne kan omfatte et skøn over det forudsigelige eller mindste antal nødvendige timer eller en forpligtelse til med rimelige mellemrum at sende fakturaer eller jævnlige redegørelser med angivelse af antallet af arbejdstimer. Domstolen præciserede, at det tilkommer den nationale retsinstans, henset til disse betragtninger og alle omstændighederne i forbindelse med indgåelsen af den pågældende aftale, at vurdere, om de oplysninger, som den erhvervsdrivende meddelte forbrugeren inden indgåelsen af aftalen, var passende (præmis 44).

Domstolen fastslog således, at et kontraktvilkår, hvorved prisen fastsættes i henhold til princippet om anvendelse af en timesats, uden at forbrugeren inden indgåelsen af aftalen meddeles oplysninger, der sætter vedkommende i stand til at træffe sin beslutning forsigtigt og med fuldt kendskab til de finansielle konsekvenser, som indgåelsen af nævnte aftale har, ikke opfylder kravet om at være affattet klart og forståeligt (domskonkl. 2).

³³ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 15. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.1, »Begrebet »urimelige kontraktvilkår«, og afsnit V.2, »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«.

IV. Den nationale rets beføjelser og forpligtelser

1. Den nationale rets kompetence

Dom af 1. april 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, [EU:C:2004:209](#))

Aftale om opførelse og levering af en parkeringsplads – der byttes om på rækkefølgen for opfyldelsen af kontraktlige forpligtelser i henhold til deklaratoriske bestemmelser i national ret – kontraktvilkår, hvorefter forbrugeren skal betale prisen, inden den erhvervsdrivende har opfyldt sine forpligtelser – den erhvervsdrivendes pligt til at udstede garanti

Ved kontrakt oprettet for notar den 5. maj 1998 solgte det kommunale byggeselskab, Freiburger Kommunalbauten, som led i sin erhvervsvirksomhed en parkeringsplads til to køberes private brug i et parkeringshus, som selskabet skulle opføre.

I henhold til kontrakten forfaldt den samlede købesum til betaling, når entreprenøren havde stillet sikkerhed. Ved for sen betaling skulle erhververen betale morarenter.

Efter at der var stillet sikkerhed, nægtede køberne at betale. De gjorde gældende, at bestemmelsen om tidspunktet for betalingen af den samlede købesum var i strid med § 9 i Bürgerliches Gesetzbuch (den tyske borgerlige lovbog). De betalte først købesummen, efter at de havde modtaget parkeringspladsen i mangelfri stand den 21. december 1999.

Freiburger Kommunalbauten nedlagde derfor påstand om betaling af morarenter på grund af for sen betaling ved Landgericht Freiburg (den regionale ret i første instans i Freiburg, Tyskland), der tog sagsøgerens påstand til følge.

Der blev iværksat revisionsanke ved Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland), der besluttede at udsætte sagen og spørge Domstolen, om et vilkår i en sælgers almindelige forretningsbetingelser, hvorefter erhververen af et endnu ikke opført bygningsværk skal betale den samlede pris herfor uafhængigt af, hvor langt byggeriet er fremskredet, når sælgeren forudgående over for ham stiller en bankgaranti til sikring af de krav, der kan opstå på grund af mangelfuld eller manglende opfyldelse af kontrakten, er at anse for urimeligt i den forstand, hvori udtrykket anvendes i direktiv 93/13.

Ved denne dom fastslog Domstolen, at det tilkommer den nationale ret at tage stilling til, om et kontraktvilkår i en byggekontrakt, hvorefter den samlede købesum forfalder til betaling, inden den erhvervsdrivende har opfyldt sine forpligtelser, og denne pålægges at stille sikkerhed, opfylder alle kriterier for, at vilkåret kan kvalificeres som urimeligt i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 (domskonkl.).

Domstolen kan fortolke de generelle kriterier, som fællesskabslovgiver har anvendt som definition på begrebet »urimeligt kontraktvilkår«, som omhandlet i direktiv 93/13, men kan derimod ikke udtale sig om anvendelsen af disse generelle kriterier på et bestemt kontraktvilkår, som skal fortolkes under hensyn til de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde (præmis 22).

2. Pligten til ex officio at fastslå, at et kontraktvilkår er urimeligt

2.1. Pligtens omfang

Dom af 27. juni 2000, Océano Grupo Editorial (C-240/98 – C-244/98, [EU:C:2000:346](#))

Værnetingsklausul – domstolens kompetence til ex officio at tage stilling til, om en sådan klausul er urimelig

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁴, fastslog Domstolen, at den beskyttelse, som direktiv 93/13 giver forbrugerne, indebærer, at den nationale domstol ex officio kan tage stilling til, om et vilkår i en kontrakt, der er forelagt den, er urimeligt, når den prøver spørgsmålet om antagelse af en sag til realitetsbehandling ved de nationale domstole. Den nationale domstol er ved anvendelsen af nationale retsfor skrifter, hvad enten de er ældre eller yngre end direktiv 93/13, forpligtet til i videst muligt omfang at fortolke dem i lyset af direktivets ordlyd og formål. Det følger navnlig af kravet om en fortolkning i overensstemmelse med direktivet, at den nationale domstol skal vælge den fortolkning, som vil gøre det muligt for den ex officio at afvise at udøve en kompetence, som er tillagt den i medfør af et urimeligt kontraktvilkår (domskonkl. 2).

Dom af 4. juni 2009, Pannon GSM (C-243/08, [EU:C:2009:350](#))

Den nationale dommers beføjelse og pligt til ex officio at prøve, hvorvidt en værnetingsklausul er urimelig – bedømmelseskriterier

En forbruger indgik en abonnementskontrakt med selskabet Pannon angående levering af mobiltelefonitjenesteydelser. Ved underskrivelsen af kontrakten accepterede forbrugeren ligeledes selskabets almindelige forretningsbetingelser, der navnlig bestemte, at alle retstvister, som hidrørte fra abonnementsaftalen eller var forbundet hermed, skulle indbringes for Budaörsi Városi Bíróság (byretten i Budaörs, Ungarn), retten i det område, hvor Pannon havde sit hjemsted.

Eftersom den pågældende forbruger ikke overholdt sine kontraktforpligtelser, anlagde Pannon sag ved Budaörsi Városi Bíróság (byretten i Budaörs), der konstaterede, at den faste bopæl for forbrugeren, som modtog invalidepension, var i Dombegyház, dvs. 275 kilometer fra Budaörs, og at der var meget begrænsede transportmuligheder mellem de to steder.

Denne retsinstans bemærkede ligeledes, at det af den ungarske lov om retsplejen i civile sager fulgte, at den stedligt kompetente ret, i mangel af et vilkår i abonnementsaftalen, der fastsatte den pågældende retsinstans' kompetence, var den, hvor forbrugers bopæl befandt sig.

³⁴ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II.1 med overskriften »Begrebet »urimelige kontraktvilkår««, s. 18.

Budaörsi Városi Bíróság (byretten i Budaörs) var imidlertid i tvivl om, hvorvidt vilkåret i abonnementsaftalen, der fastsatte denne rets kompetence, eventuelt var urimeligt, og forelagde Domstolen præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af direktiv 93/13. Den forelæggende ret ønskede bl.a. oplyst, om den i forbindelse med kontrollen af dens egen stedlige kompetence ex officio skulle prøve, om dette vilkår var urimeligt.

Domstolen bemærkede indledningsvis, at den beskyttelse, direktiv 93/13 tildeler forbrugerne, også omfatter tilfælde, hvor en forbruger, som med en erhvervsdrivende har indgået en kontrakt med et urimeligt vilkår, afholder sig fra at påberåbe sig den urimelige karakter af vilkåret, enten fordi han er uvidende om sine rettigheder, eller fordi han viger tilbage for at gøre sine rettigheder gældende som følge af de omkostninger, en retssag ville medføre (præmis 30).

Den nationale domstols rolle på området for forbrugerbeskyttelse begrænser sig følgelig ikke til blot at være muligheden for at prøve, om et kontraktvilkår eventuelt måtte være urimeligt, men indebærer ligeledes forpligtelsen til ex officio at prøve dette spørgsmål, så snart den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, herunder når den kontrollerer sin egen stedlige kompetence. Når den nationale ret anser et sådant vilkår for at være urimeligt, skal den undlade at anvende det, medmindre forbrugeren, efter at han er blevet belært af retten, ikke har til hensigt at gøre gældende, at vilkåret er urimeligt og ikke-bindende (præmis 32 og 33).

Tilsvarende er en national regel, som bestemmer, at det kun er i tilfælde af, at forbrugeren for den nationale domstol har anfægtet et sådant vilkår og har fået medhold i, at et urimeligt kontraktvilkår er uden bindende virkning, uforeneligt med direktiv 93/13. En sådan regel udelukker nemlig den nationale domstols mulighed for ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår er urimeligt (domskonkl. 1).

Dom af 9. november 2010 (Store Afdeling), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, [EU:C:2010:659](#))

Bedømmelseskriterier - den nationale dommers undersøgelse ex officio af en værnetingsklausuls urimelige karakter

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁵, præciserede Domstolen ligeledes, at den nationale retsinstans ex officio skal indlede en undersøgelse med henblik på at konstatere, om en værnetingsklausul om stedlig enekompetence i den kontrakt, som er genstand for den sag, der er indbragt for den, og som er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, falder inden for anvendelsesområdet for direktiv 93/13, og i bekræftende fald ex officio undersøge, om klausulen eventuelt er urimelig. For at sikre effektiviteten af den forbrugerbeskyttelse, som EU-lovgiver har ønsket, i en situation, der kendetegnes ved en ulighed mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, som alene kan ophæves ved positive foranstaltninger, der er uafhængige af kontraktparterne selv, skal den nationale retsinstans således i alle tilfælde og uanset bestemmelserne i national ret afgøre, om det omstridte vilkår har været genstand for en individuel forhandling mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren eller ej (præmis 48 og domskonkl. 3).

³⁵ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit III.1 med overskriften »Bedømmelseskriterier«, s. 26.

Dom af 17. maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, [EU:C:2018:320](#))

Den nationale rets ex officio-undersøgelse af, hvorvidt en aftale er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁶, fandt Domstolen, at en national ret, som træffer afgørelse i en udeblivelsessag, og som i henhold til de nationale procesregler er beføjet til ex officio at prøve, hvorvidt det kontraktvilkår, som påstanden er støttet på, er i strid med nationale ufravigelige retsregler, ex officio skal prøve, om aftalen, som indeholder dette kontraktvilkår, er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13, og, i givet fald, om dette vilkår er urimeligt i dette direktivs forstand (domskonkl. 1).

Dom af 11. marts 2020, Lintner (C-511/17, [EU:C:2020:188](#))

»Aftale om lån optaget i valuta – hensyntagen til alle andre kontraktvilkår med henblik på at vurdere, om det anfægtede vilkår er urimeligt – artikel 6, stk. 1 – den nationale rets ex officio-undersøgelse af, om et vilkår er urimeligt – rækkevidde«

Sagsøgeren havde anlagt sag for Fővárosi Törvényszék (retten i første instans i Budapest, Ungarn) med henblik på prøvelse af den angiveligt urimelige karakter af visse vilkår i den aftale om lån mod sikkerhed i fast ejendom i valuta, som hun havde indgået med en bank. I henhold til disse vilkår havde banken ret til ensidigt at ændre denne låneaftale. Fővárosi Törvényszék (retten i første instans i Budapest) frifandt sagsøgte, hvorefter den kompetente appelinstans efter appel iværksat af sagsøgeren hjemviste sagen til denne ret og pålagde den ex officio at undersøge de kontraktvilkår, som sagsøgeren ikke havde anfægtet ved sit oprindelige søgsmål, vedrørende bl.a. notarpåtegningen, opsigelsesgrunde og visse udgifter, der påhvilede sagsøgeren.

Ved behandlingen af den præjudicielle forelæggelse fastslog Domstolen for det første hvad angår rækkevidden af den ex officio-undersøgelse af den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår, der påhviler den nationale ret i henhold til direktiv 93/13, at denne ret ikke er forpligtet til ex officio og individuelt at undersøge alle de andre kontraktvilkår, som forbrugeren ikke har anfægtet, med henblik på at efterprøve, om disse vilkår kan anses for urimelige, men alene skal undersøge de vilkår, som er forbundet med tvistens genstand, således som denne er afgrænset af parterne. Domstolen præciserede således, at denne undersøgelse skal overholde grænserne for tvistens genstand, forstået som det resultat, som en part tilsigter med sit krav i betragtning af de påstande og anbringender, som parterne har fremsat med henblik herpå. Den nationale ret skal således inden for disse grænser undersøge et kontraktvilkår ex officio for at undgå, at forbrugers krav forkastes ved en afgørelse, der eventuelt har fået retskraft, selv om kravene kunne være blevet tiltrådt, hvis forbrugeren ikke på grund af manglende viden havde undladt at gøre gældende, at dette vilkår var urimeligt. Domstolen fremhævede endvidere, at den nationale ret for at undgå, at den effektive virkning af den beskyttelse, som forbrugeren er indrømmet ved dette direktiv, skades, ikke skal foretage en formalistisk udlægning af de krav,

³⁶ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.2 med overskriften »Anvendelsesområde ratione materiae: begreberne »erhvervsdrivende« og »forbruger««, s. 4.

som den er forelagt, men tværtimod skal forstå deres indhold i lyset af de anbringender, som er fremsat til støtte for disse (præmis 28, 30, 32 og 33 samt domskonkl. 1).

Hvad for det andet angår gennemførelsen af en ex officio-undersøgelse af, om et vilkår er urimeligt, fastslog Domstolen, at hvis de retlige og faktiske oplysninger, som fremgår af de sagsakter, der er forelagt den nationale ret, rejser alvorlig tvivl om den urimelige karakter af visse vilkår, som forbrugeren ikke har anfægtet, men som har forbindelse til tvistens genstand, skal denne ret ex officio træffe bevisforanstaltninger med henblik på at supplere sagsakterne ved under overholdelse af kontradiktionsprincippet at anmode parterne om at forelægge den afklaringer og de nødvendige dokumenter med henblik herpå (præmis 37).

2.2. Pligtens omfang

Dom af 21. november 2002, Cofidis (C-473/00, [EU:C:2002:705](#))

Søgsmål rejst af en erhvervsdrivende - national bestemmelse med forbud til de nationale domstole mod, efter udløb af en forældelsesfrist, af egen drift eller efter indsigelse fra forbrugeren at fastslå et urimeligt kontraktvilkår

Ved kontrakt af 26. januar 1998 åbnede Cofidis en kredit for en låntager. Da betaling af afdrag udeblev, indstævnedes Cofidis den 24. august 2000 denne låntager for tribunal d'instance de Vienne (retten i første instans i Vienne, Frankrig) med påstand om betaling af de skyldige beløb.

Selv om tribunal d'instance de Vienne (retten i første instans i Vienne) fastslog, at visse vilkår i kreditaftalen var urimelige, fandt denne ret, at forældelsesfristen på to år efter artikel L. 311-37 i code de la consommation (forbrugeraftaleloven) måtte finde anvendelse, hvorfor retten var afskåret fra at ophæve de vilkår, den havde anset for urimelige.

Retten besluttede at udsætte sagen og spørge Domstolen, om kravet om en fortolkning ud fra direktivets regler om forbrugerbeskyttelse medfører, at den nationale ret i en inkassosag, som en erhvervsdrivende har anlagt mod en forbruger, med hvilken han har indgået en aftale, skal se bort fra en særlig procedureregulering som den, der er indeholdt i artikel L. 311-37 i forbrugeraftaleloven. Denne regel forbød i praksis den nationale ret – på forbrugerens begæring eller af egen drift – i en sag anlagt mere end to år efter udfærdigelsen af kontrakten at annullere et urimeligt vilkår, som udgjorde en mangel ved kontrakten, og således også førte til, at den erhvervsdrivende kunne støtte ret på dette vilkår under en retssag.

Ved sin dom fastslog Domstolen, at den beskyttelse, direktiv 93/13 tildeler forbrugerne, også omfatter tilfælde, hvor en forbruger, som med en erhvervsdrivende har indgået en kontrakt med et urimeligt vilkår, afholder sig fra at påberåbe sig den urimelige karakter af vilkåret. Det fremgår således, at i sager om opfyldelse af urimelige vilkår, der er anlagt af erhvervsdrivende mod forbrugere, er en tidsmæssig grænse for en rets mulighed for af egen drift eller efter en indsigelse fra forbrugeren at underkende sådanne vilkår egnet til at gribe negativt ind i effektiviteten af den beskyttelse, der søges opnået ved direktivets artikel 6 og 7 (præmis 35).

Derfor er en retsplejeregulering, som forbyder en national ret, efter udløb af en forældelsesregel, af egen drift eller efter en indsigelse fremsat af en forbruger at fastslå et urimeligt kontraktvilkår, som kræves opfyldt af den erhvervsdrivende, egnet til i tvister, hvori forbrugerne er sagsøgt, at gøre gennemførelsen af den forbrugerbeskyttelse, som direktivet tilsigter, uforholdsmæssigt vanskelig, og følgelig må retten tilsidesætte den pågældende retsplejeregulering (præmis 36).

Dom af 18. februar 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, [EU:C:2016:98](#))

Betalingspåkravsprocedure – tvangsfuldbyrdsprocedure – den nationale rets kompetence til ex officio at erklære et urimeligt kontraktvilkår ugyldigt under fuldbyrdelsen af et betalingspåkrav – princippet om retskraft – effektivitetsprincippet – domstolsbeskyttelse

Denne sag vedrørte en spansk lovgivning, der dels kun undtagelsesvis bestemte, at den nationale dommer skulle deltage i forbindelse med en betalingspåkravsprocedure, dels at dommeren ikke i forbindelse med fuldbyrdsessagen ex officio kunne kontrollere, om der eventuelt forelå urimelige vilkår.

Domstolen fastslog i denne forbindelse, at forbrugeren ville kunne stå over for et fuldbyrdsdokument uden på noget tidspunkt i proceduren at have nogen garanti for, at det blev efterprøvet, om de omhandlede vilkår var urimelige, når forløbet for og særegenhederne ved betalingspåkravsproceduren gjorde, at denne procedure – medmindre der forelå omstændigheder, der gjorde, at dommeren greb ind – blev afsluttet, uden at der kunne foretages en efterprøvelse af, om der fandtes urimelige vilkår i en kontrakt indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og hvis den dommer, der skulle behandle spørgsmålet om fuldbyrdelsen af betalingspåkravet, ikke var kompetent til ex officio at efterprøve, om der forelå sådanne vilkår. En sådan processuel ordning er egnet til at gribe negativt ind i effektiviteten af den beskyttelse, der søges opnået ved direktiv 93/13. En sådan effektiv beskyttelse af disse rettigheder kan nemlig alene sikres under forudsætning af, at den processuelle ordning inden for rammerne af betalingspåkravsproceduren eller fuldbyrdsproceduren for betalingspåkravet muliggør en ex officio-kontrol af den potentielt urimelige karakter af de vilkår, der er indeholdt i den pågældende kontrakt (præmis 45 og 46).

Ifølge Domstolen kan der ikke stilles spørgsmålstejn ved en sådan betragtning, når national procesret giver den afgørelse, der er afsagt af den myndighed, der behandler en anmodning om udstedelse af betalingspåkrav, retskraft og tilkender denne retsvirkninger, som svarer til en retsafgørelses retsvirkninger. En sådan lovgivning synes nemlig ikke at være i overensstemmelse med effektivitetsprincippet, for så vidt som den i de sager, der indledes af erhvervsdrivende, og hvori forbrugerne er modparter, gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende den beskyttelse, som direktiv 93/13 tilsigter at tilføre forbrugerne (præmis 47 og 48).

Dom af 26. januar 2017, Banco Primus (C-421/14, [EU:C:2017:60](#))

»Realkreditaftaler – proceduren for tvangsauktion af et pantsat aktiv – præklusionsfrist – de nationale domstoles opgave – retskraft

I 2008 indgik Banco Primus en aftale med en låntager om lån med pant i hans faste ejendom, der tjente som hans bolig. Efter syv på hinanden følgende betalingsforsømmelser erklæredes

låneaftalen førtidigt ophævet under anvendelse af et vilkår i låneaftalen. Banco Primus fremsatte begæring om betaling af hele den endnu udestående gæld, ordinære renter og morarenter samt diverse omkostninger. Banken udløste ligeledes salg af den pantsatte ejendom på tvangsauktion. Idet der ikke blev afgivet noget bud under tvangsauktionen, overdrog Juzgado de Primera Instancia n°2 de Santander (retten i første instans nr. 2 i Santander, Spanien, herefter »retten i første instans«) ejendommen til Banco Primus, der havde begæret overtagelse af ejendommen. Overtagelsen blev udskudt som følge af tre indsigelser, herunder den, der førte til vedtagelsen af en kendelse, der kvalificerede låneaftalens vilkår vedrørende morarenter som urimeligt. Vedtagelsen af en afgørelse efter den tredje indsigelsessag bragte udskydelsen af udsættelsessagen til ende.

Låntageren fremsatte ved retten i første instans en ekstraordinær indsigelse mod proceduren med henblik på realisering af pant i sin faste ejendom med påstand om, at vilkåret om morarenter i låneaftalen var urimeligt. I forlængelse af denne indsigelse gav denne ret, efter at den havde udsat udsættelsessagen, udtryk for usikkerhed omkring, hvorvidt visse vilkår i låneaftalen ud over vilkåret om morarenter, var urimelige i den betydning, hvori dette udtryk er anvendt i direktiv 93/13.

Retten konstaterede navnlig, at den spanske lovgivning, der regulerede princippet om retskraft, var til hinder for en fornyet efterprøvelse af, om vilkårene i den i hovedsagen omhandlede kontrakt var urimelige, eftersom lovligheden heraf i lyset af direktiv 93/13 allerede var blevet kontrolleret i forbindelse med en afgørelse, der var blevet endelig.

Domstolen fastslog, at direktiv 93/13 ikke er til hinder for en national forskrift, der forbyder den nationale ret ex officio på ny at efterprøve, om vilkår i en kontrakt, der er indgået med en erhvervsdrivende, er urimelige, såfremt der allerede er truffet afgørelse om lovligheden af samtlige vilkår i kontrakten i lyset af dette direktiv i en afgørelse, der har retskraft (domskonkl. 2, første afsnit). Domstolen bemærkede nemlig, at de nationale retter af egen drift skal efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt, og dermed afhjælpe den manglende ligevægt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, eftersom de råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver (præmis 43).

I denne henseende henviste Domstolen til den betydning, som princippet om retskraft har i Unionens retsorden og i de nationale retsordener. Såvel hensynet til at sikre en stabil retstilstand og stabile retlige relationer som retsplejehensyn gør det nemlig påkrævet, at retsafgørelser, der er blevet endelige, efter at de hjemlede appelmuligheder er udnyttet, eller efter at appelfristerne er udløbet, ikke længere kan anfægtes (præmis 46).

Endvidere pålægger EU-retten ikke en national ret at undlade at anvende interne processuelle regler, der tillægger en afgørelse retskraft, selv om dette gør det muligt at afhjælpe en tilsidesættelse af en bestemmelse i direktiv 93/13, uanset dennes karakter, medmindre den nationale lovgivning alene tillægger en sådan ret denne beføjelse i tilfælde af tilsidesættelse af ufravigelige nationale retsgrundsætninger. Derudover giver princippet om effektiv domstolsbeskyttelse af forbrugere ifølge EU-retten ret til adgang til domstolsprøvelse, men ikke til behandling i to instanser (præmis 47 og 48).

De betingelser, der fastsættes i de nationale lovgivninger med henblik på, at urimelige vilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende indgår med en forbruger, ikke binder forbrugeren, som artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 henviser til, må imidlertid ikke skade indholdet af den ret, som forbrugerne har i henhold til dette direktiv, hvorefter de ikke er bundet af et vilkår, der vurderes at være urimeligt (præmis 51).

Følgelig fastslog Domstolen, at såfremt der er et eller flere kontraktvilkår, hvis eventuelle urimelige karakter ikke er blevet efterprøvet under en forudgående domstolsprøvelse af den omtvistede kontrakt, som er afsluttet med en afgørelse, der har fået retskraft, er den nationale ret, hvortil forbrugeren forskriftsmæssigt har indbragt sagen og har rejst indsigelse herom som et led heri, forpligtet til på begæring af parterne eller af egen drift, når den råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige til dette formål, at efterprøve, om disse vilkår eventuelt er urimelige (domskonkl. 2, andet afsnit). I mangel af en sådan kontrol ville beskyttelsen af forbrugeren være mangelfuld og utilstrækkelig og hverken udgøre et egnet eller et effektivt middel til at bringe anvendelsen af denne type vilkår til ophør, i modsætning til, hvad der er fastsat i artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 (præmis 52).

Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Ibercaja Banco (C-600/19, [EU:C:2022:394](#))

Sag om realisering af pant i fast ejendom – urimelig karakter af låneaftalens vilkår om den nominelle morarentesats og vilkår om førtidig forfald – retskraft og præklusion – fortabelse af muligheden for for en ret at påberåbe sig, at kontraktvilkår er urimelige – nationale retters ex officio-prøvelse

Tvisten i hovedsagen var mellem MA og Ibercaja Banco SA vedrørende et krav om betaling af renter til banken som følge af, at MA og PO havde misligholdt den aftale om lån med pant i fast ejendom, som disse parter havde indgået. Den kompetente ret traf afgørelse om realisering af det pantebrev, som Ibercaja Banco var i besiddelse af, og gav tilladelse til, at der blev foretaget udlæg hos forbrugerne. Det var først under fuldbyrdelsesproceduren, nærmere betegnet efter auktionen af den pantsatte ejendom, at MA påberåbte sig, at vilkåret vedrørende morarenter og guldsklausulen var urimeligt, dvs. på et tidspunkt, hvor virkningen af retskraften og præklusion hverken gjorde det muligt for en ret ex officio at undersøge, om der forelå urimelige kontraktvilkår, eller for forbrugeren at påberåbe sig den urimelige karakter af disse vilkår. Aftalen havde været genstand for en undersøgelse ex officio på tidspunktet for indledningen af proceduren med henblik på realisering af pant i fast ejendom, men uden at undersøgelsen af de omtvistede vilkår udtrykkeligt var nævnt eller begrundet heri.

I sin dom tog Domstolen stilling til samspillet mellem princippet om retskraft, præklusion og den nationale rets beføjelse til ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår er urimeligt, i forbindelse med en procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom.

På den ene side bemærkede Domstolen, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, der som følge af retskraften og præklusion hverken gør det muligt for en ret ex officio at undersøge, om kontraktvilkår er urimelige, i forbindelse med en procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom, eller for forbrugeren efter udløbet af indsigelsesfristen at påberåbe sig, at de nævnte kontraktvilkår er urimelige i denne sag eller i et efterfølgende anerkendelsessøgsmål. Denne fortolkning af direktivet gælder, når de nævnte

vilkår har været genstand for en undersøgelse ex officio på tidspunktet for indledningen af proceduren med henblik på realisering af pant i fast ejendom, uden at denne undersøgelse udtrykkeligt er nævnt eller begrundet i den afgørelse, som godkender realisering af pant i fast ejendom, og uden at det af sidstnævnte afgørelse fremgår, at en sådan undersøgelse ikke længere kan anfægtes, hvis der ikke er rejst indsigelse. For så vidt som forbrugeren ikke er blevet oplyst om, at der i den afgørelse, der godkender realisering af pant i fast ejendom, er foretaget en ex officio-undersøgelse af, om kontraktvilkårene er urimelige, har forbrugeren således ikke i fuldt kendskab til omstændighederne kunnet vurdere nødvendigheden af at anfægte denne afgørelse. En effektiv prøvelse af, om kontraktvilkår eventuelt er urimelige, kan imidlertid ikke sikres, hvis retskraften også omfatter retsafgørelser, som ikke nævner noget om en sådan prøvelse (præmis 49 og 50 samt domskonkl. 1).

På den anden side fastslog Domstolen til gengæld, at en national lovgivning, der ikke tillader en national ret – idet den handler ex officio eller efter anmodning fra forbrugeren – at undersøge, om kontraktvilkår eventuelt er urimelige, når pantet er blevet realiseret, den pantsatte ejendom solgt og ejendomsretten til ejendommen overført til tredjemand, er forenelig med artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13. Denne konklusion var imidlertid underlagt den betingelse, at den forbruger, hvis pantsatte ejendom er blevet solgt, kan gøre sine rettigheder gældende ved en efterfølgende sag med henblik på at opnå erstatning for den økonomiske skade, der er forårsaget af anvendelsen af de urimelige kontraktvilkår (domskonkl. 2).

Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 og C-831/19, [EU:C:2022:395](#))

Betalingspåkravsprocedurer og udlægsprocedurer hos tredjemand – retskraften omfatter implicit gyldigheden af vilkår i fuldbyrdelsesgrundlaget – en fuldbyrdende rets beføjelse til ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår eventuelt er urimeligt

Hovedsagerne vedrørte tvister mellem dels SPV Project 1503 Srl og Unicredit SpA, fuldmagtsgiver for Dobank SpA, på den ene side og YB på den anden side, dels Banco di Desio e della Brianza SpA og andre kreditinstitutter på den ene side og YX og ZW på den anden side vedrørende tvangsfuldbyrdelsesprocedurer baseret på fuldbyrdelsesgrundlag, der var blevet retskraftige. De fuldbyrdende italienske retsinstanser var i tvivl om, hvorvidt et kontraktvilkår om bod og et om morarenter i finansieringsaftalerne var urimelige, samt om, hvorvidt visse vilkår i kautionsaftalerne var urimelige. Det var på grundlag af disse aftaler, at kreditorerne havde opnået betalingspåkrav, der var blevet endelige. Retsinstanserne anførte imidlertid, at i henhold til de nationale processuelle regler omfattede retskraften af et betalingspåkrav, såfremt forbrugeren ikke havde indgivet indsigelse, spørgsmålet om, hvorvidt vilkårene i kautionsaftalen var urimelige, også selv om den ret, der havde udstedt dette påkrav, ikke havde foretaget nogen udtrykkelig undersøgelse af den eventuelle urimelige karakter af disse vilkår.

I sin dom klarlagde Domstolen forholdet mellem princippet om retskraft og den fuldbyrdende rets beføjelse til ex officio i forbindelse med en betalingspåkravsprocedure at undersøge, om et kontraktvilkår, der udgør grundlaget for dette betalingspåkrav, er urimeligt.

I denne forbindelse fastslog Domstolen, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter, at når et betalingspåkrav ikke har været

genstand for en indsigelse indgivet debitor, kan en fuldbyrdende ret ikke efterprøve, om de kontraktvilkår, som udgjorde grundlaget for nævnte påkrav, eventuelt er urimelige, med den begrundelse, at den retskraft, som er knyttet til det nævnte påkrav, implicit omfatter disse vilkår. Nærmere bestemt kan en lovgivning, hvorefter en undersøgelse ex officio af, om kontraktvilkårene er urimelige, anses for at have fundet sted og have retskraft, selv om der ikke er givet nogen begrundelse herfor i afgørelsen om betalingspåkravet, gøre den nationale rets forpligtelse til ex officio at undersøge, om disse vilkår eventuelt er urimelige, indholdsløs. I et sådant tilfælde foreskriver kravet om en effektiv domstolsbeskyttelse, at den fuldbyrdende ret skal kunne vurdere, herunder for første gang, om de kontraktvilkår, som udgør grundlaget for påbuddet, eventuelt er urimelige. Den omstændighed, at debitor på det tidspunkt, hvor betalingspåkravet blev endeligt, var ubekendt med, at vedkommende kunne kvalificeres som »forbruger« som omhandlet i dette direktiv, er i denne forbindelse uden betydning (præmis 65-68 og domskonkl.).

Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Impuls Leasing România (C-725/19, [EU:C:2022:396](#))

Procedure om tvangsfuldbyrdelse af en leasingaftale, der kan udgøre fuldbyrdelsesgrundlaget – indsigelse mod fuldbyrdelsen – national lovgivning, som ikke giver den ret, der træffer afgørelse om denne indsigelse, mulighed for at undersøge, om kontraktvilkårene i et fuldbyrdelsesgrundlag er urimelige – en fuldbyrdende rets beføjelse til af egen drift at undersøge, om et kontraktvilkår eventuelt er urimeligt – mulighed for et almindeligt søgsmål, som gør det muligt at foretage en efterprøvelse af, om de nævnte vilkår er urimelige – krav om sikkerhedsstillelse for at udsætte fuldbyrdelsesproceduren

Tvisten i hovedsagen var mellem IO og Impuls Leasing România IFN SA angående en indsigelse mod tvangsfuldbyrdelsesforanstaltninger vedrørende en leasingaftale. Den rumænske ret anførte, at den leasingaftale, på grundlag af hvilken tvangsfuldbyrdelsesproceduren blev indledt, indeholdt visse kontraktvilkår, der kunne anses for urimelige. Den rumænske lovgivning tillod imidlertid ikke en ret, som skal fuldbyrde en fordring og skal træffe afgørelse om en indsigelse mod fuldbyrdelsen heraf, af egen drift eller på forbrugerens anmodning at efterprøve, om vilkårene i en aftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, og som udgør fuldbyrdelsesgrundlaget er urimelige, med den begrundelse, at der er mulighed for et almindeligt søgsmål, hvorunder den ret, for hvilken dette søgsmål er anlagt, kan efterprøve, om vilkårene i en sådan aftale er urimelige. Hvis den ret, der træffer afgørelse om realiteten, forelægges et særskilt søgsmål vedrørende fuldbyrdelsesproceduren, har denne ret ganske vist mulighed for at udsætte den nævnte procedure. Den forbruger, der anmoder om udsættelse af fuldbyrdelsesproceduren, er imidlertid forpligtet til at stille en sikkerhed, som beregnes på grundlag af kravets værdi.

I sin dom behandlede Domstolen den nationale rets kompetence til ex officio at undersøge den urimelige karakter af vilkår i et fuldbyrdelsesgrundlag, når retten skulle tage stilling til en indsigelse over for fuldbyrdelsen heraf.

I denne henseende fastslog Domstolen, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 og effektivitetsprincippet er til hinder for en national lovgivning, som ikke tillader en ret, der skal fuldbyrde en fordring og skal træffe afgørelse om en indsigelse mod denne fuldbyrdelse, af egen drift eller på forbrugerens anmodning at efterprøve, om vilkårene i en aftale, som udgør et

fuldbyrdsgrundlag, er urimelige, eftersom den ret, der træffer afgørelse om realiteten, og for hvilken der kan anlægges et særskilt almindeligt søgsmål med henblik på at få efterprøvet, om vilkårene i en sådan aftale er urimelige, kun kan udsætte fuldbyrdsproceduren, indtil den træffer afgørelse om realiteten, mod en sikkerhedsstillelse – f.eks. beregnet på grundlag af værdien af sagens genstand – af en størrelse, der kan afholde forbrugeren fra at anlægge og opretholde et sådant søgsmål. For så vidt angår denne sikkerhedsstillelse præciserede Domstolen, at de omkostninger, som et søgsmål ville medføre i forhold til den anfægtede gælds størrelse, ikke må kunne afskrække forbrugeren fra at anlægge sag ved retten. Imidlertid har en misligholdende debitor sandsynligvis ikke de nødvendige finansielle midler til at stille den krævede sikkerhed. Dette gælder så meget desto mere, når størrelsen af det krav, der gøres gældende, er betydeligt større end aftalens samlede værdi, således som det syntes at være tilfældet i hovedsagen (præmis 58 og 59 samt domskonkl.).

3. Vedtagelse af midlertidige foranstaltninger

Dom af 14. marts 2013, Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))

Låneaftale med pant i fast ejendom – procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom – kompetencen for den nationale ret, der skal påkende et anerkendelsessøgsmål

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁷, præciserede Domstolen ligeledes, at når en national processuel ordning gør det umuligt for den ret, som behandler anerkendelsessøgsmålet, og hvorved forbrugeren har anlagt sag med påstand om, at det kontraktvilkår, som udgør fuldbyrdsgrundlaget, er urimeligt, at iværksætte foreløbige retsmidler, som kan føre til udsættelse af proceduren med henblik på realisering af pant i fast ejendom, når anvendelsen af sådanne midler synes nødvendige for at sikre den fulde virkning af rettens endelig afgørelse, er denne ordning egnet til at gribe negativt ind i effektiviteten af den retsbeskyttelse, der søges opnået ved direktiv 93/13 (præmis 59).

I alle de tilfælde, hvor realiseringen af den pantsatte faste ejendom gennemføres før det tidspunkt, hvor retten, der skal påkende anerkendelsessøgsmålet, har fastslået, at kontraktvilkåret, som ligger til grund for pantet, er urimeligt, og at fuldbyrdsproceduren således er ugyldig, vil denne afgørelse – uden den nævnte mulighed – alene gøre det muligt at give forbrugeren en efterfølgende retsbeskyttelse af rent erstatningsmæssig art, hvilket er en mangelfuld og utilstrækkelig beskyttelse og hverken udgør et egnet eller effektivt middel til at bringe anvendelsen af selv samme vilkår til ophør, i modsætning til, hvad der er fastsat i artikel 7, stk. 1, i dette direktiv (præmis 60).

³⁷ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II. 3 med overskriften »Begrebet »betydelig skævhed« til skade for forbrugeren», s. 23.

4. Vurdering af, om en voldgiftsklausul er urimelig

Dom af 26. oktober 2006, Mostaza Claro (C-168/05, [EU:C:2006:675](#))

Ingen indsigelse om den urimelige karakter af et vilkår under voldgiftssagen – muligheden for at fremsætte indsigelsen under en sag, der er anlagt med påstand om annullation af voldgiftskendelsen

Den 2. maj 2002 indgik en forbruger en kontrakt med Móvil om et mobiltelefonabonnement. Kontrakten indeholdt en voldgiftsbestemmelse, der henskød enhver tvist vedrørende kontrakten til afgørelse ved Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (det europæiske voldgifts- og mæglingsnævn, herefter »AEADE«).

Den pågældende forbruger indbragte en voldgiftskendelse afsagt af AEADE for den forelæggende ret, idet hun gjorde gældende, at den urimelige karakter af voldgiftsbestemmelsen gjorde voldgiftsaftalen ugyldig.

Under behandlingen af sagen fastslog Audiencia Provincial de Madrid (regional domstol i Madrid, Spanien), at der ikke var tvivl om, at voldgiftsaftalen indeholdt et urimeligt kontraktvilkår, og at den derfor var ugyldig.

Forbrugeren havde imidlertid ikke påberåbt sig denne ugyldighed under voldgiftssagen, og med henblik på at fortolke national ret i overensstemmelse med direktiv 93/13 besluttede Audiencia Provincial de Madrid (regional domstol i Madrid) at udsætte sagen og forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål. Denne ret var nærmere bestemt i tvivl om, hvorvidt en national ret, der er blevet forelagt en påstand om annullation af en voldgiftskendelse, der er ufordelagtig for forbrugeren, og som er blevet afsagt efter en voldgiftsprocedure i henhold til et vilkår i en aftale om mobiltelefonabonnement, skal kvalificeres som urimeligt, kan tage denne påstand til følge, når forbrugeren ikke har påberåbt sig denne urimelige karakter ved voldgiftsretten.

I sin dom fastslog Domstolen, at direktiv 93/13 indebærer, at en national ret skal efterprøve, om voldgiftsaftalen er ugyldig, og annullere kendelsen med den begrundelse, at aftalen indeholder et urimeligt kontraktvilkår, selv om forbrugeren først har påberåbt sig ugyldigheden under annullationssøgsmålet. Formålet med dette direktivs artikel 6, der pålægger medlemsstaterne at fastsætte, at urimelige vilkår ikke binder forbrugerne, kan ikke nås, hvis den retsinstans, der behandler et søgsmål med påstand om annullation af en voldgiftskendelse, ikke kunne fastslå, at kendelsen er ugyldig, blot fordi forbrugeren ikke under voldgiftssagen har påberåbt sig, at voldgiftsaftalen er ugyldig. Det ville i så fald være udelukket, at andre parter end kontraktparterne ved deres foranstaltninger kunne råde bod på forbrugers undladelse, hvorved den særlige beskyttelsesordning, der er indført ved direktivet, ville lide afgørende skade (præmis 30 og 31 samt domskonkl.).

Dom af 6. oktober 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, [EU:C:2009:615](#))

Urimelig voldgiftsklausul — ugyldighed — voldgiftskendelse, der har retskraft — tvangsfuldbyrdelse — den nationale dommers adgang til af egen drift at erklære den urimelige voldgiftsklausul for ugyldig

Den 24. maj 2004 blev der indgået en aftale om mobiltelefonabonnement mellem Asturcom og en forbruger. Aftalen indeholdt en voldgiftsklausul, hvorefter enhver tvist om opfyldelsen af denne aftale skulle afgøres ved voldgift af Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (det europæiske voldgifts- og mæglingsnævn, herefter »AEDAE«). Sædet for denne voldgiftsinstans, som ikke var angivet i aftalen, var Bilbao (Spanien).

Da den pågældende forbruger ikke betalte nogle regninger og opsagde kontrakten inden udløbet af den aftalte minimumsabonnementsperiode, anlagde Asturcom en voldgiftssag for AEAE.

Voldgiftskendelsen, der blev afsagt den 14. april 2005, pålagde forbrugeren at betale et beløb på 669,60 EUR. Den 29. oktober 2007 anlagde Asturcom sag ved Juzgado de Primera Instancia n° 4 de Bilbao (retten i første instans nr. 4 i Bilbao, Spanien) med påstand om begæring om tvangsfuldbyrdelse af den pågældende voldgiftskendelse.

I sin forelæggelsesafgørelse fastslog denne ret, at voldgiftsklausulen i abonnementskontrakten var urimelig. Idet den forelæggende ret var i tvivl om, hvorvidt den nationale lovgivning var forenelig med EU-retten, særligt for så vidt angik de nationale processuelle regler, besluttede retten at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål.

Domstolen fastslog i denne sag, at en national ret, hvortil der er indgivet en begæring om tvangsfuldbyrdelse af en retskraftig voldgiftskendelse, der er afsagt, uden at forbrugeren har givet møde, er forpligtet til, så snart den råder over de fornødne faktiske og retlige oplysninger herom, af egen drift at efterprøve, om den voldgiftsklausul, der er indeholdt i en kontrakt indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, er urimelig, for så vidt som retten i henhold til de nationale processuelle regler kan foretage en sådan efterprøvelse i lignende sager af intern art. Hvis dette er tilfældet, påhviler det denne ret at drage alle de konsekvenser, der følger heraf efter national lovgivning, for at sikre, at forbrugeren ikke er bundet af nævnte klausul (domskonkl. 1).

Med henblik på denne efterprøvelse præciserede Domstolen, dels at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er en præceptiv bestemmelse, dels at i betragtning af karakteren og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, dette direktiv giver forbrugerne, hviler på, skal artikel 6 anses for ligeværdig med nationale regler, der inden for den interne retsorden har rang af ufravigelige retsgrundsætninger (præmis 51 og 52).

V. Virkningerne af, at et kontraktvilkår findes urimeligt

1. Behandling af aftale med et urimeligt kontraktvilkår

Dom af 15. marts 2012, Pereničová og Perenič (C-453/10, [EU:C:2012:144](#))

Urigtig angivelse af de årlige omkostninger i procent – indvirkning af urimelig handelspraksis og urimelige kontraktvilkår på kontraktens overordnede gyldighed

To låntagere havde optaget et lån på 150 000 SKK (4 979 euros) hos SOS, et selskab, der ikke er et pengeinstitut, men som yder forbrugslån på grundlag af standardkontrakter. Ifølge låneaftalen skulle lånet tilbagebetales med 32 månedlige rater à 6 000 SKK (199 EUR), hvortil blev lagt en 33. rate svarende til det ydede lånebeløb. Låntagerne skulle således tilbagebetale et beløb på 342 000 SKK (11 352 EUR).

De årlige omkostninger i procent (ÅOP) for lånet – dvs. de samlede kreditomkostninger, som forbrugeren skulle betale – var i denne aftale fastsat til 48,63%.

De to låntagere anlagde sag ved Okresný súd Prešov (kredsdomstolen i Prešov, Slovakiet) med påstand om, at det blev fastslået, at deres låneaftale indeholdt flere urimelige vilkår, såsom den urigtige angivelse af ÅOP, samt med påstand om, at retten erklærede aftalen som helhed for ugyldig.

Retten spurgte Domstolen, om bestemmelserne i direktiv 93/13 indebærer, at en forbruger aftale, der indeholder urimelige vilkår, kan kendes ugyldig, når en sådan løsning vil være mere fordelagtig for forbrugeren.

I sin dom bemærkede Domstolen for det første, at formålet med direktiv 93/13 er at fjerne urimelige kontraktvilkår, der er indeholdt i forbrugerkontrakter, samtidig med at kontrakten om muligt forbliver gyldig i sin helhed, og ikke at annullere alle kontrakter, der indeholder sådanne kontraktvilkår. Hvad angår kriterierne for bedømmelsen af, om en aftale faktisk kan opretholdes uden de urimelige vilkår, bemærkede Domstolen, at der må anlægges en objektiv tilgang, således at situationen for en af aftaleparterne, i det foreliggende tilfælde forbrugeren, ikke anses for det afgørende kriterium, der afgør aftalens videre skæbne. Dette direktiv er følgelig til hinder for, at det kun er de for forbrugeren fordelagtige følger af en annullation af kontrakten i sin helhed, der tages i betragtning ved bedømmelsen af, om en aftale, der indeholder et eller flere urimelige vilkår, kan opretholdes uden de nævnte vilkår (præmis 36 og domskonkl. 1).

Domstolen konstaterede imidlertid, at der med direktiv 93/13 kun foretages en delvis og minimal harmonisering af de nationale bestemmelser vedrørende urimelige kontraktvilkår, idet medlemsstaterne har adgang til at sikre forbrugeren et højere beskyttelsesniveau end fastsat i direktivet. Dette direktiv er følgelig ikke til hinder for, at en medlemsstat under overholdelse af EU-retten fastsætter en bestemmelse, der gør det muligt i sin helhed at kende en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og som indeholder et eller flere urimelige vilkår, ugyldig, hvis det viser sig, at dette sikrer en bedre forbrugerbeskyttelse (domskonkl. 1).

Dom af 14. juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, [EU:C:2012:349](#))

Urimeligt kontraktvilkår om morarenter – betalingspåkravsprocedure – den nationale rets kompetence

Denne sag stammer fra Spanien, hvor der kan anlægges søgsmål ved domstolene med påstand om betaling af en pengegæld, som er opstået og forfalden, og som ikke overstiger 30 000 EUR, hvis denne gælds beløb attesteres på behørig vis. Såfremt en sådan påstand nedlægges i overensstemmelse med disse krav, skal debitoren betale sin gæld eller gøre indsigelse mod denne betaling inden for en frist på 20 dage, og sagen vil blive afgjort inden for rammerne af en almindelig civil sag.

Den spanske lovgivning bemyndiger imidlertid ikke de retsinstanser, der skal behandle en anmodning om udstedelse af et betalingspåkrav, til af egen drift at erklære urimelige vilkår i en kontrakt, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ugyldige. Vurderingen af, om vilkårene i en sådan kontrakt er urimelige, tillades således kun i tilfælde af, at forbrugeren modsætter sig betaling.

I tilfælde, hvor en spansk retsinstans har beføjelse til at erklære et urimeligt vilkår i en forbrugerkontrakt ugyldigt, gør den nationale lovgivning det desuden muligt for retsinstansen at tilpasse kontrakten ved at ændre dette vilkårs indhold, således at det ikke er urimeligt.

En privatperson indgik i den foreliggende sag en lånekontrakt med en spansk bank vedrørende et beløb på 30 000 EUR til bilkøb. Selv om lånet først skulle tilbagebetales i 2014, var banken af den opfattelse, at kontrakten var udløbet før dette tidspunkt, eftersom der i september 2008 endnu ikke var blevet foretaget tilbagebetaling af syv månedlige ydelser. Ved Juzgado de Primera Instancia nº 2 de Sabadell (retten i første instans nr. 2 i Sabadell, Spanien) indgav banken derfor en anmodning om udstedelse af betalingspåkrav svarende til de månedlige ydelser, der ikke var blevet betalt, med tillæg af renter i henhold til aftalen mellem parterne og omkostninger. Retsinstansen erklærede af egen drift kontraktvilkåret vedrørende morarenterne for ugyldigt med den begrundelse, at det var urimeligt, idet renten var blevet fastsat til 29%, og fastsatte endvidere den nye rentesats til 19%, idet den henviste til den lovbestemte rentesats og til morarentesatsen. Retsinstansen pålagde endvidere kreditinstituttet at foretage en ny beregning af rentebeløbet.

I forbindelse med behandlingen af appelsagen vedrørende denne afgørelse ønskede den forelæggende spanske ret oplyst, om den spanske ordning, hvorefter en ret ikke blot måtte undlade at anvende, men også måtte ændre indholdet af urimelige kontraktvilkår, var forenelig med direktiv 93/13.

Domstolen bemærkede, at ifølge direktiv 93/13 binder et urimeligt vilkår i en kontrakt, som er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke sidstnævnte, og aftalen, der indeholder et sådant vilkår, forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden dette urimelige kontraktvilkår. Domstolen fastslog, at dette direktiv var til hinder for den spanske lovgivning, for så vidt som den gjorde det muligt for den nationale ret, når den erklærer et urimeligt vilkår ugyldigt, at ændre dette vilkårs indhold (domskonkl. 2).

Hvis den nationale ret blev tillagt en sådan adgang, ville det kunne fjerne den afskrækkende virkning for den erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende urimelige vilkår over for forbrugerne. Denne adgang ville således garantere en beskyttelse for forbrugeren, der er mindre effektiv end den, der følger af, at disse vilkår ikke anvendes. Hvis det således stod den nationale ret frit for at ændre indholdet af de urimelige kontraktvilkår, ville de erhvervsdrivende forsøge at anvende disse vilkår, idet de vidste, at kontrakten, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses af retten, således at deres interesser blev sikret (præmis 69).

Hvis de nationale retter følgelig konstaterer, at der findes et urimeligt vilkår, er de kun forpligtede til at udelukke anvendelsen af et sådant vilkår, således at det ikke binder forbrugeren, men de bør ikke have kompetence til at ændre vilkårets indhold. Kontrakten, hvori vilkåret optræder, skal nemlig principielt opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af urimelige kontraktvilkår, for så vidt som en opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret (præmis 65).

2. Erstatning af det urimelige kontraktvilkår

Dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Aftaler om forbrugslån optaget i udenlandsk valuta – kontraktvilkår vedrørende vekselkursen – forskel mellem købskursen, som anvendes ved udbetalingen af lånet, og salgskursen, som anvendes ved tilbagebetalingen af lånet – den nationale retsinstitans' beføjelser i forbindelse med et »urimeligt« kontraktvilkår – erstatning af det urimelige kontraktvilkår med en deklaratorisk national bestemmelse – lovlig

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor³⁸, fastslog Domstolen ligeledes, at såfremt ophævelsen af et urimeligt vilkår, som i den foreliggende sag, gør det umuligt at gennemføre aftalen, er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at den nationale ret erstatte det anfægtede vilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret. En sådan tilgang gør det nemlig muligt at opnå formålet med direktivet, der bl.a. tager sigte på at genskabe ligevægten mellem parterne, samtidig med at kontrakten om muligt forbliver gyldig i sin helhed (domskonkl. 3).

Hvis det ikke var tilladt at erstatte vilkåret med en anden bestemmelse, og hvis retten var forpligtet til at annullere aftalen, ville den forebyggende virkning af at annullere aftalen gå tabt, og målsætningen om forbrugerbeskyttelse kunne blive kompromitteret. I den foreliggende sag ville en sådan annulation bevirke, at hele det resterende beløb forfaldt til betaling. Dette kunne række ud over forbrugers økonomiske formåen og dermed straffe forbrugeren snarere end

³⁸ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s.12. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«.

långiver, som ikke ville blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i sine aftaler (præmis 83 og 84).

Dom af 3. oktober 2019, Dziubak (C-260/18, [EU:C:2019:819](#))

Lån med pant i fast ejendom, som er koblet til en udenlandsk valuta – kontraktvilkår angående fastsættelse af vekselkurs mellem valutaer – retsvirkninger af, at et kontraktvilkår erklæres urimeligt – rettens mulighed for at tilpasse de urimelige kontraktvilkår ved anvendelse af generelle civilretlige bestemmelser – vurdering af forbrugerens interesse – opretholdelse af aftalen uden urimelige kontraktvilkår

I 2008 indgik to låntagere en kreditaftale med Raiffeisen-banken om et realkreditlån i polske zloty (PLN), men koblet til den schweiziske franc (CHF). Mens udbetalingen af midlerne skete i PLN, skulle restgælden og de månedlige tilbagebetalingsrater angives i CHF, hvorved sidstnævnte dog skulle debiteres låntagernes bankkonto i PLN. Ved udbetalingen af lånet blev restgælden angivet i CHF fastsat på grundlag af den gældende købskurs for PLN-CHF hos Raiffeisen på udbetalingsdagen, mens de månedlige tilbagebetalingsrater blev beregnet på grundlag af den gældende salgskurs PLN-CHF over for banken på tidspunktet for disses forfald. Idet låntagerne havde indgået en låneaftale, der var koblet til CHF, drog de fordel af en rentesats, der var baseret på rentesatsen for denne valuta, og som var lavere en rentesatsen for PLN, men var udsat for kursrisikoen som følge af udsving i vekselkursen PLN-CHF.

Låntagerne anlagde søgsmål ved Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa, Polen) med påstand om, at den omhandlede låneaftale blev erklæret ugyldig, fordi vilkårene i denne aftale, hvorefter der anvendtes en vekselkursforskel mellem købskursen til udbetaling af midlerne og salgskursen til deres tilbagebetalinger, udgjorde ulovlige urimelige kontraktvilkår, som ikke var bindende for dem i medfør af direktiv 93/13.

Låntagerne gjorde gældende, at såfremt de nævnte kontraktvilkår ophævedes, ville den korrekte valutakurs ikke kunne fastsættes, således at aftalen ikke kunne opretholdes. De anførte endvidere, at selv hvis det viste sig, at låneaftalen kunne gennemføres uden disse vilkår som låneaftale i PLN, der ikke længere var undergivet koblingen til CHF, skulle lånet fortsat være omfattet af den mere fordelagtige rentesats for CHF.

Den forelæggende ret henviste til Kásler-dommen³⁹ og spurgte Domstolen, om de urimelige vilkår, efter en ophævelse heraf, kunne erstattes af generelle bestemmelser i national ret, som bestemmer de virkninger, der udtrykkes i en kontrakt, ud fra principperne om rimelighed eller sædvane.

Den nationale ret ønskede ligeledes oplyst, om direktiv 93/13 giver den mulighed for at annullere en aftale, når en opretholdelse af aftalen uden de urimelige vilkår ville indebære, at karakteren af den pågældende aftales hovedgenstand ændredes, for så vidt som renterne, selv

³⁹ Domstolens dom af 30.4.2014, [Kásler et Káslerné Rábai](#) (C-26/13, EU:C:2014:282), beskrives i afsnit I.3.3.2, »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«.

om det omhandlede lån ikke længere ville være koblet til CHF, fortsat ville blive beregnet på grundlag af rentesatsen for denne valuta.

Ved sin dom fastslog Domstolen indledningsvis, at erstatningsmuligheden i Kásler-dommen er begrænset til deklaratoriske bestemmelser i national ret eller bestemmelser, der finder anvendelse ved aftale herom mellem aftaleparterne, og navnlig er støttet på, at sådanne bestemmelser anses for ikke at indeholde urimelige kontraktvilkår (præmis 59).

Disse bestemmelser har nemlig til formål at afspejle den ligevægt, som den nationale lovgiver ønskede at indføre mellem parternes samlede rettigheder og forpligtelser for visse kontrakter i de tilfælde, hvor parterne enten ikke har givet afkald på anvendelse af en standardforskrift, der er fastsat af den nationale lovgiver for de pågældende aftaler, eller udtrykkeligt har valgt, at en regel, der er indført af den nationale lovgiver i denne henseende, skal finde anvendelse. De førnævnte generelle bestemmelser i polsk ret syntes dog ikke at have været genstand for en særlig vurdering fra lovgivers side med henblik på at skabe denne ligevægt, således at disse bestemmelser ikke var omfattet af formodningen for, at de ikke var urimelige (præmis 60 og 61).

Domstolen fandt følgelig, at disse bestemmelser ikke kunne udfylde udeladelser i en aftale, der var en følge af ophævelsen af aftalens urimelige vilkår (præmis 62).

I denne forbindelse anførte Domstolen, at eftersom denne erstatningsmulighed tjener til at gennemføre beskyttelsen af forbrugeren ved at tage hensyn til hans reelle og aktuelle interesser i forhold til de følger, der eventuelt kan udløses af annullationen af den omhandlede aftale i sin helhed, skal disse følger bedømmes ud fra de omstændigheder, der forelå eller kunne forudses på tidspunktet for tvisten vedrørende fjernelsen af de pågældende urimelige vilkår, og ikke ud fra de omstændigheder, der forelå på tidspunktet for aftalens indgåelse (domskonkl. 2).

Domstolen bemærkede dernæst, at en aftale, hvori de urimelige vilkår, som den indeholdt, er blevet fjernet, i henhold til direktiv 93/13 fortsat er bindende for parterne for så vidt angår de andre vilkår heri, hvis den kan opretholdes uden de ophævede urimelige kontraktvilkår, og en sådan opretholdelse retligt set er mulig i national ret. I denne forbindelse anførte Domstolen, at den blotte ophævelse af vilkårene vedrørende vekselkursforskellen ifølge den nationale ret syntes at ændre karakteren af aftalens hovedgenstand som følge af den kumulative virkning af ophøret af koblingen til CHF og den fortsatte anvendelse af en rentesats baseret på rentesatsen for CHF. Eftersom en sådan ændring imidlertid forekom retligt umulig i polsk ret, var direktivet ikke til hinder for, at den omtvistede aftale blev erklæret ugyldig af den polske ret (præmis 39, 42 og 43).

Domstolen fremhævede herved, at annullationen af de omtvistede vilkår ikke kun førte til ophævelse af koblingsmekanismen og af vekselkursforskellen, men indirekte ligeledes til, at den kursrisiko, som var direkte forbundet til lånets kobling til valutaen, bortfaldt. Domstolen bemærkede imidlertid, at vilkår vedrørende kursrisikoen definerer hovedgenstanden for en låneaftale, der er koblet til en udenlandsk valuta, således at den objektive mulighed for at opretholde den omhandlede låneaftale under alle omstændigheder forekom usikker (præmis 44).

Endelig anførte Domstolen, at såfremt forbrugeren foretrækker ikke at påberåbe sig direktivets ordning til beskyttelse mod urimelige kontraktvilkår, finder den ikke anvendelse. I denne

henseende præciserede Domstolen, at forbrugeren i henhold til samme ordning ligeledes er berettiget til at modsætte sig beskyttelse mod de negative følger, som annullationen af aftalen i sin helhed indebærer, såfremt han ikke ønsker at drage fordel af denne beskyttelse (præmis 55).

Dom af 7. november 2019, Kanyeba m.fl. (forenede sager C-349/18 – C-351/18, [EU:C:2019:936](#))⁴⁰

En jernbanevirksomheds almindelige befordringsbetingelser – love eller bindende administrative bestemmelser – bødevilkår – de nationale domstoles kompetence

Denne dom blev afsagt i forbindelse med tre tvister mellem Société nationale des chemins de fer belges (SNCB) og tre passagerer vedrørende nogle afgifter, der blev gjort gældende over for sidstnævnte for at have kørt med tog uden rejsehjemmel. Efter at de pågældende passagerer havde nægtet at lovliggøre forholdet ved enten straks at betale en forøget billetpris eller efterfølgende at betale et fast beløb, anlagde SNCB sag med henblik på at få dem dømt til at betale selskabet de beløb, der var skyldige som følge af de pågældende overtrædelser af selskabets befordringsbetingelser. I denne forbindelse gjorde SNCB gældende, at forholdet mellem selskabet og de pågældende passagerer ikke var af aftalemæssig, men af forvaltningsretlig karakter, eftersom sidstnævnte ikke havde købt rejsehjemmel. Efter at disse tvister blev indbragt for den forelæggende ret, spurgte den bl.a. Domstolen om omfanget af beskyttelsen i henhold til direktiv 93/13 af sådanne passagerer, der benytter et befordringsselskabs tjenesteydelser uden rejsehjemmel.

Indledningsvis bemærkede Domstolen, at kontraktvilkår, som navnlig afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, i henhold til artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 ikke er underlagt direktivets bestemmelser, og at det tilkom den nationale ret at efterprøve, om det pågældende vilkår var omfattet af udelukkelsen fra direktivets anvendelsesområde. Ud fra den antagelse, at vilkåret var omfattet af dette anvendelsesområde, behandlede Domstolen dog den nationale rets beføjelser i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, når den fastslår, at et kontraktvilkår er urimeligt i dette direktivs forstand (præmis 61).

Domstolen fastslog, at bestemmelsen ligeledes er til hinder for, at den nationale ret under anvendelse af aftaleretlige principper erstatter et sådant vilkår med en udfyldende regel i national ret, medmindre den omhandlede kontrakt ikke kan opretholdes, såfremt det nævnte urimelige vilkår fjernes, og annullation af aftalen i dens helhed vil have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (domskonkl. 2).

⁴⁰ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit V.3, »Andre virkninger«.

Dom af 3. marts 2020 (Store Afdeling), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, [EU:C:2020:138](#))

Aftale om lån med pant i fast ejendom – variabel rentesats – referenceindeks baseret på sparekassernes lån med pant i fast ejendom – indeks, der følger af en lov eller en administrativ bestemmelse – den erhvervsdrivendes ensidige indførelse af et sådant vilkår – den nationale domstols prøvelse af kravet om gennemsigtighed – konsekvenser af, at det fastslås, at kontraktvilkåret er urimeligt

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴¹, bemærkede Domstolen, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for, at en national ret under anvendelse af aftaleretlige principper annullerer et urimeligt vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og erstatter det med en deklaratorisk bestemmelse i national ret i situationer, hvor konstateringen af, at et sådant vilkår er ugyldigt, ville forpligte retten til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (præmis 61).

I princippet kan en sådan annulation af aftalen nemlig bevirke, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der rækker ud over forbrugerens økonomiske formåen, og dermed straffes forbrugeren snarere end långiver, som ikke vil blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i de aftaler, som den pågældende udbyder. I det foreliggende tilfælde havde den spanske lovgiver efter indgåelsen af den omtvistede låneaftale indført et »erstatningsindeks«, der, med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse, var af deklaratorisk karakter. På denne baggrund fandt Domstolen, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for, at den nationale ret, såfremt et urimeligt kontraktvilkår, der fastsætter et referenceindeks for beregningen af de variable renter af et lån, erklæres ugyldigt, erstatter dette indeks med det nævnte erstatningsindeks, der finder anvendelse i mangel af modstående aftale mellem aftalens parter, for så vidt som den omhandlede aftale om lån med pant i fast ejendom ikke kan opretholdes, såfremt det nævnte urimelige vilkår fjernes, og annulation af denne aftale i sin helhed kunne have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (præmis 63-67 og domskonkl. 4).

Dom af 12. januar 2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats) (C 395/21, [EU:C:2023:14](#))

Aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger – vilkår om betaling af advokatsalærer i henhold til princippet om anvendelse af en timesats – artikel 6, stk. 1 – den nationale rets beføjelser i forbindelse med et »urimeligt« kontraktvilkår

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴², tog Domstolen stilling til virkningerne af, at et kontraktvilkår i en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser indgået mellem en advokat og en forbruger, hvorved prisen for de leverede ydelser fastsattes i

⁴¹ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.1 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser«, s. 9.

⁴² Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit I.3. 3.2 med overskriften »Undtagelser fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 – kontraktvilkår, der definerer aftalens hovedgenstand, eller som vedrører overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor«, s. 15. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.1, »Begrebet »urimelige kontraktvilkår«, og afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«.

henhold til princippet om anvendelse af en timesats, fandtes urimeligt. I denne forbindelse anførte Domstolen, at den nationale ret var forpligtet til at udelukke anvendelsen af dette vilkår, medmindre forbrugeren gjorde indsigelse herimod (præmis 55).

Den præciserede, at når en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser i henhold til de relevante bestemmelser i national ret ikke kan opretholdes, efter at det urimelige prisvilkår er blevet ophævet, og disse ydelser er blevet leveret, er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at aftalen erklæres ugyldig, eller at den nationale retsinstans genopretter den situation, hvori forbrugeren ville have befundet sig, såfremt dette vilkår ikke havde eksisteret, selv om dette bevirker, at den erhvervsdrivende ikke modtager noget vederlag for sine tjenesteydelser (præmis 59).

Hvad angår de følger, som ophævelsen af de i hovedsagen omhandlede aftaler kunne have for forbrugeren, henviste Domstolen til sin praksis, hvorved den med hensyn til en låneaftale har fastslået, at ophævelsen heraf som helhed i princippet bevirker, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, som kan række ud over forbrugers økonomiske formåen, og kan have særligt skadelige virkninger for denne. Det forhold, at ophævelsen af en aftale kan have særligt skadelige virkninger, kan imidlertid ikke reduceres til alene at angå konsekvenser af rent økonomisk art (præmis 61).

Det er nemlig ikke udelukket, at ophævelsen af en aftale om levering af juridiske tjenesteydelser, der allerede er blevet leveret, kan bringe forbrugeren i en usikker retsstilling, bl.a. hvis den erhvervsdrivende i henhold til national ret kan kræve vederlag for disse ydelser på et andet grundlag end det, der fremgår af den ophævede aftale. Aftalens ugyldighed kan endvidere eventuelt have indvirkning på gyldigheden og effektiviteten af de retsakter, der er gennemført i medfør heraf (præmis 62).

På denne baggrund fastslog Domstolen, at såfremt den fuldstændige ophævelse af aftalen har særligt skadelige virkninger for forbrugeren, hvilket det påhviler den forelæggende ret at efterprøve, er direktiv 93/13 ikke til hinder for, at den nationale retsinstans afhjælper det urimelige kontraktvilkårs ugyldighed ved at erstatte det med en national deklaratorisk bestemmelse eller en national bestemmelse, som finder anvendelse, hvis parterne i nævnte aftale samtykker heri. Direktivet er derimod til hinder for, at den nationale retsinstans erstatter det urimelige og ophævede kontraktvilkår med et retsligt skøn med hensyn til størrelsen af vederlaget for de nævnte ydelser (domskonkl. 4).

3. Andre virkninger

Dom af 21. januar 2015, Unicaja Banco og Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, [EU:C:2015:21](#))

Realkreditaftaler – vilkår om morarenter – urimelige vilkår – realisering af pant i fast ejendom – tilpasning af rentebeløbet – den nationale rets kompetence

Hovedsagerne omhandlede tvangsfuldbyrdsprocedurer, der blev indledt af Unicaja Banco og Caixabank, angående realisering af pant i forbindelse med et antal realkreditlån. Endvidere

indeholdt alle de i hovedsagerne omhandlede låneaftaler et kontraktvilkår, hvorefter långiver i tilfælde af låntagers manglende overholdelse af sine betalingsforpligtelser kunne ophæve låneaftalen førtidigt i forhold til den oprindelige aftale og gennemtvunge betaling af hele den udestående gæld med tillæg af de aftalte renter, morarenter, gebyrer, omkostninger og udgifter. Unicaja Banco og Caixabank indledte tvangsfuldbyrdsprocedurer for den forelæggende ret vedrørende de udestående beløb med tillæg af morarenter i henhold til de omhandlede realkreditaftaler.

Inden for rammerne af disse søgsmål beskæftigede den forelæggende ret sig med spørgsmålet om, hvorvidt vilkårene vedrørende satserne for morarenterne var »urimelige« som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, samt anvendelsen af disse satser på den kapital, hvis førtidige ophævelse udløstes af den udeblevne betaling. I denne forbindelse var den forelæggende ret imidlertid i tvivl om de konsekvenser, som den skulle drage af, at de pågældende vilkår var urimelige, henset til den nationale bestemmelse, ifølge hvilken den nationale ret, der behandler en procedure med henblik på realisering af pant, er forpligtet til at foretage en ny beregning af de udestående beløb på baggrund af vilkår i en realkreditaftale, hvori der er fastsat morarenter, hvis sats er højere end tre gange den lovbestemte sats, ved anvendelse af en morarentesats, der ikke overstiger denne beløbsgrænse.

I denne henseende konstaterede Domstolen indledningsvis, at ifølge den forelæggende ret var vilkårene om morarenter i de realkreditkontrakter, hvis fuldbyrdelse retten skulle tage stilling til, »urimelige« som omhandlet i artikel 3 i direktiv 93/13 (præmis 27). I denne sammenhæng bemærkede Domstolen, at for så vidt angår de konsekvenser, der må drages af konstateringen af en urimelig karakter af en bestemmelse i en aftale, der binder en forbruger til en erhvervsdrivende, fremgår det af ordlyden af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, at de nationale retter kun er forpligtede til at udelukke anvendelsen af et urimeligt kontraktvilkår, således at det ikke binder forbrugeren, men at de ikke har kompetence til at ændre vilkårets indhold. Denne kontrakt skal nemlig principielt opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af urimelige kontraktvilkår, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret (præmis 28).

Det fremgik af forelæggelsesafgørelserne, at den omhandlede nationale bestemmelse fastsætter en tilpasning af morarenter for lån eller kreditter i forbindelse med erhvervelsen af fast ejendom, der anvendes som fast bopæl, som er sikret ved pant i den omhandlede faste ejendom (præmis 35). Anvendelsesområdet for denne bestemmelse udstrækker sig til at omfatte enhver realkreditaftale og adskiller sig således fra det i direktiv 93/13, der udelukkende omhandler urimelige vilkår i kontakter, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger. Heraf følger, at pligten til at overholde den grænse, der svarer til morarentesatser på tre gange den lovbestemte rentesats som fastsat af lovgiver, på ingen måde foregriber den vurdering, som retten skal foretage af den urimelige karakter af et vilkår om morarenter (præmis 36).

Domstolen bemærkede i denne sammenhæng, at det i overensstemmelse med artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13 vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til, hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og til alle omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse på tidspunktet herfor. Det følger ud fra denne synsvinkel heraf, at der ligeledes skal tages hensyn til, hvilke konsekvenser nævnte kontraktvilkår kan have inden for rammerne af de retsregler, der finder anvendelse på kontrakten, hvilket indebærer, at der må foretages en

undersøgelse af den nationale retsorden (præmis 37). I denne forbindelse bemærkede Domstolen endvidere, at en national domstol, der er forelagt en tvist, hvori der alene er private parter, når den anvender nationale bestemmelser, skal tage samtlige bestemmelser i national ret i betragtning og i videst mulige omfang skal fortolke dem i lyset af det anvendelige direktivs ordlyd og formål for at nå til en løsning, der er i overensstemmelse med det formål, der forfølges med direktivet (præmis 38).

Domstolen fastslog derfor, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for en national bestemmelse som den i sagen omhandlede, for så vidt som anvendelsen heraf ikke foregriber den nævnte nationale rets vurdering af den urimelige karakter af et sådant vilkår og ikke er til hinder for, at den pågældende ret kan tilsidesætte nævnte vilkår, såfremt den fastslår, at vilkåret er »urimeligt«. Når den nationale ret nemlig konfronteres med et kontraktvilkår om morarenter med en sats, der er mindre end den, der er fastsat i national ret, er fastsættelsen af dette lovgivningsmæssige loft ikke til hinder for, at den pågældende ret vurderer den eventuelle urimelighed af dette vilkår (præmis 40 og domskonkl.).

Når den morarentesats, der er fastsat i et vilkår i en realkreditaftale, er højere end det, der er fastsat i den nationale lovgivning, og i henhold til denne lovgivning skal begrænses, må en sådan omstændighed derimod ikke være til hinder for, at den nationale ret – ud over at foretage en tilpasning – kan drage alle konsekvenserne af den mulige urimelige karakter, henset til direktiv 93/13 af det vilkår, som indeholder denne sats, ved i givet fald at annullere dette (præmis 41 og 42).

Dom af 7. august 2018, Banco Santander (C-96/16 og 94/17, [EU:C:2018:643](#))

Overdragelse af fordring – forbrugeraftale – kriterier for vurdering af den urimelige karakter af et vilkår om morarenter i denne kontrakt – konsekvenser af denne karakter

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴³, anførte Domstolen, at direktiv 93/13 ikke er til hinder for en national retspraksis som den fra Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien), hvorefter konsekvensen af konstateringen af, at et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for forhandling, og som fastsætter morarenten i en låneaftale indgået med en forbruger, er urimeligt, består i fuldstændigt at ophæve disse renter, men at de ordinære renter, som er fastsat i denne aftale, fortsat påløber (domskonkl. 3).

Domstolen bemærkede, at det navnlig ikke fremgår af det nævnte direktiv, at undladelsen af at anvende eller ophævelsen af den klausul, som fastsætter morarenten i en låneaftale, som følge af, at den er urimelig, skulle indebære, at vilkåret, som fastsætter den ordinære rente, ikke anvendes eller ophæves, da der skal sondres klart mellem de forskellige vilkår. I den sidstnævnte henseende fandt Domstolen, at morarenterne havde til formål at sanktionere debtors misligholdelse af sin forpligtelse til at tilbagebetale lånet ifølge de i aftalen fastsatte frister, at afskrække debitor fra at opfylde sine forpligtelser for sent og i givet fald at yde långiver godtgørelse for den skade, som vedkommende havde lidt som følge af den forsinkede betaling. Den ordinære rente fungerer derimod som modydelse for långivers tilrådgivningsstillelse af en

⁴³ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II.1 med overskriften »Begrebet »urimelige kontraktvilkår««, s. 19.

pengesum, indtil denne er tilbagebetalt. Disse betragtninger finder anvendelse, uanset hvorledes det kontraktvilkår, som fastsætter morarenten, og det kontraktvilkår, som fastsætter den ordinære rente, er affattet. De gælder navnlig ikke alene, når morarenten er fastsat uafhængigt af den ordinære rente i et særskilt vilkår, men ligeledes når morarenten er fastsat i form af en forhøjelse af den ordinære rente med et vist antal procentpoint. Da det urimelige vilkår i det sidstnævnte tilfælde består i en forhøjelse, kræver direktiv 93/13 alene, at forhøjelsen ophæves (præmis 76 og 77).

Dom af 26. marts 2019 (Store Afdeling), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250)

Vilkår om førtidig ophævelse af en aftale om lån med pant i fast ejendom – erklæring om, at et kontraktvilkår er delvis urimeligt – den nationale retsinstans' beføjelser i forbindelse med et kontraktvilkår, der kvalificeres som »urimeligt« – erstatning af det urimelige kontraktvilkår med en bestemmelse i national ret

Twisterne i hovedsagerne vedrørte aftaler om lån med pant i fast ejendom indgået i Spanien, der indeholdt et vilkår, hvorefter aftalen kunne kræves førtidigt ophævet bl.a. i tilfælde af debtors manglende betaling af en enkelt månedlig ydelse.

De forelæggende retter anmodede Domstolen om at oplyse, hvorvidt artikel 6 og 7 i direktiv 93/13 i det væsentlige skal fortolkes således, at et vilkår om førtidig ophævelse af en aftale om lån med pant i fast ejendom, når det er erklæret urimeligt, ikke desto mindre kan opretholdes delvis ved, at de elementer, der gør det urimeligt, fjernes. De ønskede ligeledes oplyst, hvorvidt disse bestemmelser, hvis dette ikke var tilfældet, kunne fortolkes således, at den procedure for realisering af pant i fast ejendom, der er indledt i henhold til dette kontraktvilkår, alligevel kan fortsættes ved supplerende anvendelse af en national retsforskrift, såfremt det kan være i strid med forbrugernes interesser, at det ikke er muligt at anvende denne procedure.

I denne henseende fastslog Domstolen, at artikel 6 og 7 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at de for det første er til hinder for, at et vilkår om førtidig ophævelse af en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er erklæret urimeligt, delvis opretholdes ved, at de elementer, der gør det urimeligt, fjernes, såfremt det ville være ensbetydende med at ændre indholdet af det nævnte vilkår og påvirke dets væsentlige indhold at fjerne disse elementer. Dernæst fastslog Domstolen, at disse samme artikler ikke er til hinder for, at den nationale ret afhjælper ugyldigheden af et sådant urimeligt vilkår ved at erstatte det med den nye affattelse af den lovbestemmelse, som dette vilkår var inspireret af, der finder anvendelse ved aftale herom mellem aftaleparterne, for så vidt som den omhandlede aftale om lån med pant i fast ejendom ikke kan opretholdes, såfremt det nævnte urimelige vilkår fjernes, og det konstateres, at annullation af aftalen i dens helhed ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (domskonkl.).

Når den nationale ret erklærer et vilkår i en aftale, som er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, urimeligt, er artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ganske vist til hinder for en national retsforskrift, der gør det muligt for den nationale ret at tilpasse den nævnte kontrakt ved at ændre dette vilkårs indhold. Hvis det stod en national retsinstans frit for at ændre indholdet af urimelige vilkår i en sådan aftale, ville en sådan adgang således kunne skade gennemførelsen af det langsigtede mål, der er nævnt i artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan adgang kunne nemlig

bidrage til at ophæve den afskrækkende virkning over for erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne, for så vidt som de erhvervsdrivende fortsat ville være fristede til at anvende disse vilkår velvidende, at aftalen, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret, således at deres interesse på denne måde blev sikret (præmis 53 og 54).

I en situation, hvor en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke kan opretholdes, efter at et urimeligt vilkår er blevet ophævet, er artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 imidlertid ikke til hinder for, at en national ret under anvendelse af aftaleretlige principper annullerer det urimelige vilkår og erstatter det med en deklaratorisk bestemmelse i national ret i situationer, hvor konstateringen af, at det urimelige vilkår er ugyldigt, ville forpligte retten til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren og dermed straffe denne (præmis 56).

Henset til formålet med direktiv 93/13 er det fuldt ud berettiget at foretage en sådan erstatning. Den er nemlig i overensstemmelse med formålet med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, da denne bestemmelse har til formål at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne, og ikke at annullere samtlige aftaler, der indeholder urimelige vilkår (præmis 57).

Hvis det ikke var tilladt at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret, ville den nationale ret være forpligtet til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have negative følger for forbrugeren, og den forebyggende virkning af at annullere aftalen ville gå tabt. Med hensyn til en lånekontrakt bevirker en sådan annulation nemlig i princippet, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der rækker ud over forbrugers økonomiske formåen, og dermed straffes forbrugeren snarere end långiver, som ikke vil blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i de aftaler, som den pågældende udbyder (præmis 58).

Af tilsvarende grunde fandt Domstolen, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 i en situation, hvor en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke kan opretholdes, efter at et urimeligt vilkår, hvis ordlyd var inspireret af en lovbestemmelse, der fandt anvendelse ved aftale herom mellem aftaleparterne, er blevet fjernet, heller ikke er til hinder for, at den nationale ret med henblik på at undgå ugyldighed af aftalen erstatter det urimelige vilkår med den nye affattelse af denne referencelovbestemmelse, som er blevet indført efter aftalens indgåelse, for så vidt som annulation af aftalen ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (præmis 59).

Det påhviler de forelæggende retter i overensstemmelse med reglerne i national ret og ud fra en objektiv tilgang at efterprøve, om fjernelse af disse vilkår vil indebære, at aftalerne om lån med pant i fast ejendom ikke længere kan opretholdes.

I så fald tilkom det de forelæggende retter at undersøge, om annulation af de i hovedsagerne omhandlede aftaler om lån med pant i fast ejendom ville have særligt skadelige virkninger for de pågældende forbrugere. I denne henseende bemærkede Domstolen, at det fremgik af forelæggelsesafgørelserne, at en sådan annulation navnlig ville kunne have indflydelse på de

processuelle regler i national ret, i henhold til hvilke bankerne kan gøre kravet om tilbagebetaling af hele det udestående lånebeløb, som skyldes af forbrugerne, gældende ved domstolene (præmis 61).

Dom af 7. november 2019, Kanyeba m.fl. (forenede sager C-349/18 – C-351/18, [EU:C:2019:936](#))

En jernbanevirksomheds almindelige befordringsbetingelser – bødevilkår – de nationale domstoles kompetence

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴⁴, fastslog Domstolen med hensyn til et bødevilkår i en aftale, der var indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for, at en national ret, der fastslår, at et sådant bødevilkår er urimeligt, ændrer størrelsen af den bøde, der pålægges forbrugeren i dette vilkår (domskonkl. 2).

Dom af 9. juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Aftale om lån mod sikkerhed i fast ejendom – vilkår, der begrænser rentesatsens variable karakter (den såkaldte »gulvklausul«) – kontrakt om novation – afkald på at anlægge søgsmål til prøvelse af kontraktvilkår – ingen bindende karakter

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴⁵, fandt Domstolen, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for, at et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og hvis urimelige karakter kan fastslås af en retsinstant, kan være genstand for en kontrakt om novation mellem denne erhvervsdrivende og denne forbruger, hvorved forbrugeren giver afkald på virkningerne af, at det fastslås, at dette vilkår er urimeligt, for så vidt som dette afkald følger af et frit og informeret samtykke fra forbrugerens side, hvilket det tilkommer den nationale ret at efterprøve (domskonkl. 1).

Domstolen præciserede, at der kun kan tages hensyn til forbrugerens afkald på at gøre et urimeligt kontraktvilkårs ugyldighed gældende, hvis forbrugeren ved dette afkald var bekendt med, at dette vilkår ikke var bindende, og med konsekvenserne heraf. Kun i dette tilfælde kan det findes, at tiltrædelsen af fornyelsen af et sådant vilkår følger af et frit og informeret samtykke, som opfylder de krav, der er fastsat i artikel 3 i direktiv 93/13, hvilket det tilkommer den nationale ret at efterprøve (præmis 29).

⁴⁴ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit V.2 med overskriften »Erstatning af det urimelige kontraktvilkår«, s. 53.

⁴⁵ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit II.1 med overskriften »Begrebet »urimelige kontraktvilkår««, s. 20. Denne dom beskrives ligeledes i afsnit II.2, »Begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, og afsnit III.2, »Krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed«.

4. Tidsmæssig begrænsning af virkningerne af, at et urimeligt vilkår er blevet erklæret ugyldigt

Dom af 21. december 2016 (Store Afdeling), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 og C-308/15, [EU:C:2016:980](#))

Lån med pant i fast ejendom – urimelige vilkår – ugyldighedserklæring – den nationale rets tidsmæssige begrænsning af virkningerne af ugyldighedserklæring af et urimeligt vilkår

Hovedsagerne vedrørte vilkår, som var indført i aftaler om lån med pant i fast ejendom, og som fastsatte en minimumsrentesats som lavest mulige sats for den variable rente. Selv om disse »gulvklausuler« var blevet erklæret urimelige ved en tidligere dom fra Tribunal Supremos (øverste domstol, Spanien) i lyset af Domstolens praksis vedrørende fortolkningen af direktiv 93/13, havde denne retsinstans generelt begrænset de genoprettende virkninger af, at disse klausuler blev erklæret ugyldige, til kun at omfatte de beløb, der var blevet betalt med urette efter afsigelsen af den principielle dom. På denne baggrund spurgte de forelæggende retter, der behandlede søgsmål anlagt af forbrugere, der var berørt af anvendelsen af disse »gulvklausuler«, om en sådan tidsmæssig begrænsning af virkningerne af, at et urimeligt vilkår var blevet erklæret ugyldigt, var forenelig med direktiv 93/13.

I sin dom fremhævede Domstolen, at konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt i henhold til direktiv 93/13, skal gøre det muligt at genoprette den situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret. I det foreliggende tilfælde skulle konstateringen af, at en »minimumsklausul« var urimelig, dermed gøre en restitution af de beløb, der var erhvervet uretmæssigt til skade for forbrugeren, mulig (præmis 66 og 67).

Domstolen præciserede i denne forbindelse, at hvis en national ret beslutter, at dens dom af hensyn til retssikkerheden ikke kan berøre de situationer, hvorom der er truffet endelig afgørelse ved en tidligere retsafgørelse, tilkommer det til gengæld alene Domstolen at træffe afgørelse om de tidsmæssige begrænsninger, der skal indgå i den fortolkning, den giver af en EU-retlig regel. For så vidt som den tidsmæssige begrænsning af virkningerne af konstateringen af vilkårs ugyldighed, såsom de virkninger, der var fastsat af Tribunal Supremos (øverste domstol), desuden fratog forbrugeren retten til at opnå fuld tilbagebetaling af de beløb, som denne med urette havde betalt, kunne den kun sikre en ufuldstændig og utilstrækkelig beskyttelse af forbrugerne. Under disse omstændigheder udgjorde beskyttelsen hverken et egnet eller et effektivt middel til at bringe anvendelsen af denne type vilkår til ophør, hvilket er i strid med direktivet. EU-retten var således til hinder for denne tidsmæssige begrænsning af de genoprettende virkninger, der var knyttet til et urimeligt vilkårs ugyldighed (præmis 70, 72, 73 og 75 samt domskonkl.).

Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Unicaja Banco (C-869/19, [EU:C:2022:397](#))

Aftale om lån med pant i fast ejendom – urimelig karakter af »gulvklausulen« i denne aftale – nationale regler om proceduren for iværksættelse af appel – tidsmæssig begrænsning af virkningerne af ugyldighedserklæring af et urimeligt vilkår – tilbagebetaling – den nationale appelrets beføjelse til at foretage prøvelse ex officio

Twisten i hovedsagen var mellem L og Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria SAU, i hvis rettigheder Unicaja Banco SA var indtrådt, vedrørende den nationale appelrets manglende prøvelse ex officio af et anbringende om tilsidesættelse af EU-retten. Banken havde ydet L et lån med pant i fast ejendom. Kontrakten indeholdt en »gulvklausul«, i henhold til hvilken den variable rente var på mindst 3%. L anlagde sag mod banken med påstand om, at denne klausul blev erklæret ugyldig, og at de beløb, der var opkrævet med urette, skulle tilbagebetales, idet L gjorde gældende, at denne klausul måtte anses for at være urimelig på grund af dens manglende gennemsigtighed. Retten i første instans gav L medhold, idet den tidsbegrænsede de restituerende virkninger i medfør af national retspraksis. Appelretten, for hvilken banken indbragte sagen, tilkendte ikke fuld tilbagebetaling af de beløb, der var blevet betalt i henhold til »gulvklausulen«, eftersom L ikke havde appelleret dommen i første instans. Hvis en del af konklusionen i en dom ikke anfægtes af nogen af parterne, kan appelinstansen i henhold til spansk ret ikke fratage denne konklusion enhver virkning eller ændre den. Denne regel har visse ligheder med princippet om retskraft. Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) forelagde derfor Domstolen spørgsmål om, hvorvidt den nationale ret var forenelig med EU-retten, navnlig henset til den omstændighed, at en national ret, for hvilken der er iværksat appel til prøvelse af en dom, der tidsmæssigt begrænser tilbagebetalingen af de beløb, som en forbruger har betalt med urette i medfør af et vilkår, som er blevet erklæret urimeligt, ex officio hverken kan rejse et anbringende om tilsidesættelse af direktiv 93/13 eller tilkende forbrugeren fuld tilbagebetaling af sådanne beløb.

I sin dom undersøgte Domstolen forholdet mellem visse nationale processuelle principper, der regulerer appelproceduren, såsom princippet om forhandlingsgrundsætningen, princippet om kongruens og princippet om forbud mod reformatio in pejus og den nationale rets beføjelse til ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår er urimeligt.

Domstolen fastslog i denne henseende, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for sådanne nationale processuelle principper, hvorefter en national ret, der skal behandle en appel til prøvelse af en dom, som anordnede en tidsmæssig begrænsning af tilbagebetalingen af de beløb, som en forbruger med urette havde betalt i henhold til et vilkår, der var erklæret ugyldigt, ikke ex officio kan rejse et anbringende om tilsidesættelse af en bestemmelse i dette direktiv og anordne, at der skal ske fuldstændig tilbagebetaling af de nævnte beløb, når den pågældende forbrugers manglende anfægtelse af denne tidsmæssige begrænsning ikke kan tilskrives vedkommendes fuldstændige passivitet. I den foreliggende sag præciserede Domstolen, at det faktum, at den pågældende forbruger ikke havde iværksat appel rettidigt, kunne tilskrives det forhold, at fristen for at iværksætte en appel eller en kontraappel i henhold til den nationale lovgivning allerede var udløbet, da Domstolen afsagde dommen i sagen Gutiérrez Naranjo m.fl.⁴⁶, hvorved Domstolen fastslog, at den nationale retspraksis med tidsbegrænsning af de

⁴⁶ Dom af 21.12.2016, [Gutiérrez Naranjo m.fl.](#) (C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980), beskrives i afsnit V.4, »Tidsmæssig begrænsning af virkningerne af, at et urimeligt vilkår er blevet erklæret ugyldigt«.

restituerende virkninger, der er knyttet til en erklæring om, at et kontraktvilkår vilkår er urimeligt, var uforenelig med det nævnte direktiv. I tvisten i hovedsagen havde den pågældende forbruger derfor ikke udvist fuldstændig passivitet ved ikke at iværksætte appel. Under disse omstændigheder var anvendelsen af nationale processuelle principper, der fratog forbrugeren retsmidler til at gøre sine rettigheder gældende i henhold til direktivet om urimelige kontraktvilkår, i strid med effektivitetsprincippet, for så vidt som den kunne gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at beskytte disse rettigheder (præmis 38 og 39 samt domskonkl.).

VI. Midler til at bringe anvendelsen af et urimeligt kontraktvilkår til ophør

1. Kollektive søgsmål eller søgsmål af generel interesse

Dom af 26. april 2012, Invitel (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))

Den erhvervsdrivendes ensidige ændring af kontraktvilkårene – søgsmål med påstand om forbud anlagt i offentlighedens interesse af et i den nationale lovgivning udpeget organ på vegne af forbrugerne – konstatering af, at kontraktvilkåret er urimeligt – retsvirkninger

I denne dom, hvis faktiske og retlige omstændigheder er beskrevet ovenfor⁴⁷, bemærkede Domstolen indledningsvis, at direktiv 93/13 pålægger medlemsstaterne at gøre det muligt for personer eller organisationer, der har en legitim interesse i at beskytte forbrugerne, at indbringe søgsmål med påstand om forbud for domstolene for at få fastslået, om vilkår, der er udarbejdet med henblik på generel anvendelse, er af urimelig karakter, og for i givet fald at opnå, at de forbydes. I denne henseende præciserede Domstolen imidlertid, at direktivet ikke tilsigter at harmonisere de sanktioner, der finder anvendelse, når det i forbindelse med sager, der er blevet indledt af disse personer eller organisationer, er blevet anerkendt, at et vilkår er urimeligt (præmis 35 og 36).

Dernæst bemærkede Domstolen, at den effektive gennemførelse af det afskrækkende formål med et søgsmål af generel interesse kræver, at de vilkår, som er fundet urimelige i forbindelse med et sådant søgsmål, anlagt mod den pågældende erhvervsdrivende, hverken er bindende for de forbrugere, der i givet fald er parter i forbudssagen, eller for de forbrugere, som ikke er parter i sagen, men som har indgået aftale med denne erhvervsdrivende, i hvilken forbindelse de samme almindelige forretningsbetingelser finder anvendelse. I denne sammenhæng fremhævede Domstolen, at søgsmål af generel interesse, der tilsigter at fjerne urimelige kontraktvilkår, ligeledes kan anlægges før vilkårenes anvendelse i kontrakter (præmis 38).

Under disse omstændigheder fastslog Domstolen, at den anfægtede lovgivning, i henhold til hvilken en retsinstans' afgørelse om, at det urimelige kontraktvilkår er ugyldigt, som følge af et søgsmål af generel interesse (*actio popularis*), finder anvendelse over for enhver forbruger, der har indgået en aftale med en erhvervsdrivende, hvori dette vilkår optræder, er helt på linje med logikken i direktiv 93/13, hvorefter medlemsstaterne er forpligtede til at sikre, at der findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår til ophør. Denne lovgivning er følgelig forenelig med direktivet.

Domstolen præciserede dernæst, at de nationale retsinstanser er forpligtede til af egen drift og ligeledes for fremtiden at drage alle konsekvenserne af en ugyldighedserklæring i forbindelse med et søgsmål med påstand om forbud, således at det urimelige vilkår ikke binder de forbrugere, som har indgået en aftale, der indeholder et sådant vilkår, og med hensyn til hvilken de samme almindelige forretningsbetingelser finder anvendelse (præmis 43 og domskonkl. 2).

⁴⁷ Hvad angår tvistens faktiske og retlige omstændigheder, jf. afsnit III.1 med overskriften »Bedømmelseskriterier«, s. 27.

Dom af 27. februar 2014, Pohotovost' (C-470/12, [EU:C:2014:101](#))***Tvangsfuldbyrdelse af en voldgiftskendelse — anmodning om at intervenere i en fuldbyrdelsesprocedure — forbrugerbeskyttelsesorganisation — national lovgivning, der ikke tillader en sådan intervention — medlemsstaternes procesautonomi***

Selskabet Pohotovost' ydede en låntager en forbrugerkredit. Låntageren blev ved en voldgiftskendelse pålagt at betale pengebeløb i tilknytning til opfyldelsen af denne aftale. Efter at Pohotovost' havde indgivet anmodning om fuldbyrdelse af denne voldgiftskendelse, indgav den kompetente foged anmodning ved Okresný súd Svidník (distriktsdomstolen i Svidník, Slovakiet, herefter »den nationale ret«) om tilladelse til at foretage fuldbyrdelse af den nævnte kendelse.

I forbindelse med denne fuldbyrdelsesprocedure anmodede en forbrugerbeskyttelsesorganisation om tilladelse til at intervenere. Organisationen påberåbte sig nemlig manglende upartiskhed ved fogeden, fordi denne tidligere havde haft ansættelse hos Pohotovost'. Efter at den nationale ret havde afvist anmodningen om intervention i fuldbyrdelsesproceduren, blev der ved denne ret anlagt sag til prøvelse af den pågældende kendelse. I denne sag gjorde den nævnte organisation i det væsentlige gældende, at retten ikke havde ydet låntageren tilstrækkelig beskyttelse mod den urimelige voldgiftsbestemmelse.

I henhold til den slovakiske lovgivning kan en forbrugerbeskyttelsesorganisation intervenere i realiteten i en retssag, der er anlagt mod en forbruger. I henhold til retspraksis ved Najvyšší súd Slovenskej republiky (Den Slovakiske Republiks øverste domstol) har en sådan organisation imidlertid ikke ret til at intervenere i en fuldbyrdelsesprocedure vedrørende en forbruger, hvad enten der er tale om fuldbyrdelse af en retsafgørelse fra en national retsinstans eller en endelig voldgiftskendelse.

På denne baggrund besluttede den nationale ret at indgive en præjudiciel anmodning til Domstolen. I sin dom fastslog Domstolen, at direktiv 93/13 og chartrets artikel 38 og 47 vedrørende henholdsvis beskyttelsen af forbrugerne og retten til effektive retsmidler ikke er til hinder for en national lovgivning, i henhold til hvilken det ikke tillades en forbrugerbeskyttelsesorganisation at intervenere til støtte for en forbruger i en fuldbyrdelsesprocedure, som er indledt mod denne vedrørende en endelig voldgiftsafgørelse (domskonkl.).

Domstolen præciserede, at den nationale ret, der er anmodet om at behandle en sag vedrørende fuldbyrdelse af en endelig voldgiftsafgørelse, så snart denne ret råder over de nødvendige oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, er forpligtet til ex officio at efterprøve, om de kontraktvilkår, der ligger til grund for den fordring, der er fastlagt ved voldgiftsafgørelsen, er urimelige (præmis 42).

Med hensyn til forbrugerbeskyttelsesorganisationers rolle bemærkede Domstolen desuden, at artikel 7, stk. 1 og 2, i direktiv 93/13 giver disse organisationer adgang til at indbringe sager for domstolene for at få fastslået, om vilkår, der er udarbejdet med henblik på generel anvendelse, er af urimelig karakter, og for at opnå, at de forbydes. Domstolen præciserede i denne forbindelse, at søgsmål med påstand om forbud kan anlægges, selv om de vilkår, der kræves forbudt, ikke er blevet anvendt i bestemte kontrakter. Når der ikke findes EU-retlige bestemmelser vedrørende forbrugerbeskyttelsesorganisationers mulighed for at intervenere i

individuelle tvister, der vedrører forbrugere, reguleres dette spørgsmål derimod af hver enkelt medlemsstat i medfør af princippet om procesautonomi og under overholdelse af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet (præmis 43, 44 og 46).

Med hensyn til ækvivalensprincippet konkluderede Domstolen, at det ikke var blevet tilsidesat. Udelukkelsen af enhver tredjemand fra at intervenere i enhver fuldbyrdesprocedure for en afgørelse fra en national retsinstans eller en endelig voldgiftsavgørelse finder nemlig anvendelse, hvad enten denne intervention begrundes i en overtrædelse af EU-retten eller en tilsidesættelse af national ret. Domstolen konstaterede ligeledes, at effektivitetsprincippet heller ikke var blevet tilsidesat. Domstolen præciserede således indledningsvis, at direktivet om urimelige kontraktvilkår ikke foreskriver en ret for forbrugerbeskyttelsesorganisationer til at intervenere i individuelle tvister, hvor forbrugere er blevet sagsøgt. Derfor kræver chartrets artikel 38 vedrørende behovet for at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau ikke, at dette direktiv fortolkes således, at en sådan ret anerkendes. Domstolen konkluderede endvidere, at for så vidt som direktivet fastsætter en forpligtelse for den nationale ret til ex officio at efterprøve, om kontraktvilkårene er urimelige, udgør det ikke en tilsidesættelse af en forbrugers ret til adgang til effektive retsmidler, at en organisation nægtes tilladelse til at intervenere til støtte for forbrugeren. Nægtelsen af en sådan tilladelse påvirker dog ifølge Domstolen ikke organisationens rettigheder, navnlig til at anlægge et kollektivt søgsmål eller til at repræsentere en forbruger direkte i alle procedurer (præmis 49, 50, 52 og 54-56).

Dom af 14. april 2016, Sales Sinués (C-381/14 og C-385/14, [EU:C:2016:252](#))

Aftaler om lån med pant i fast ejendom – vilkår om en minimumsrentesats – undersøgelse af vilkåret med henblik på at kende det ugyldigt – kollektivt søgsmål – søgsmål med påstand om forbud – udsættelse af det individuelle søgsmål, der har samme genstand

I 2005 indgik långivere en aftale om fornyelse af et lån med pant i fast ejendom og en aftale om et lån med pant i fast ejendom med to spanske banker. Aftalerne indeholdt en såkaldt »gulvklausul«, der fastsatte en årlig nominel minimumsrentesats og et loft for rentesatsen. På grundlag af denne klausul og uafhængigt af svingningerne i rentesatsen på markedet kunne rentesatsen i disse aftaler ikke være lavere end den rentesats, der var fastsat i klausulen.

Da låntagerne var af den opfattelse, at bankerne havde pålagt dem »gulvklausulerne«, og at disse skabte en skævhed til skade for låntagerne, anlagde de individuelle søgsmål for Juzgado de lo Mercantil nº9 de Barcelona (handelsret nr. 9 i Barcelona, Spanien, herefter »den nationale ret«) med påstand om, at disse »gulvklausuler« blev erklæret ugyldige. Forud for disse søgsmål havde en forbrugerorganisation anlagt et kollektivt søgsmål mod en række banker bl.a. med påstand om, at anvendelsen af de såkaldte »gulvklausuler« i låneaftaler blev bragt til ophør.

I de individuelle søgsmål nedlagde bankerne påstand om udsættelse af de pågældende sager i afventning af en endelig dom i det kollektive søgsmål. Låntagerne rejste indsigelse herimod. Den nationale ret fandt, at den i medfør af en spansk processuel bestemmelse var forpligtet til at udsætte de individuelle søgsmål, der var forelagt for den, indtil der var afsagt endelig dom i det kollektive søgsmål. En sådan udsættende virkning medførte derfor, at det individuelle søgsmål underkastedes det kollektive søgsmål både for så vidt angik procedurens forløb og dens resultat.

Som svar på et præjudicielt spørgsmål tog Domstolen stilling til fortolkningen af artikel 7 i direktiv 93/13. Domstolen fandt, at denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning, der pålægger den ret, ved hvilken en forbruger har anlagt et individuelt søgsmål med henblik på, at det fastslås, at et vilkår i en kontrakt, der binder forbrugeren til en erhvervsdrivende, er urimeligt, automatisk at udsætte søgsmålet i afventning af, at der afsiges endelig dom i et kollektivt søgsmål, der er indbragt af en forbrugerorganisation med henblik på, at brugen i samme slags kontrakter af vilkår svarende til det, der er omfattet af det nævnte individuelle søgsmål, bringes til ophør. Domstolen præciserede, at denne uforenelighed fortsat gælder, navnlig hvis denne udsættelse finder sted, uden at relevansen heraf for beskyttelsen af forbrugeren, der har anlagt et individuelt søgsmål, kan tages i betragtning, og uden at denne forbruger kan beslutte sig for at frigøre sig fra det kollektive søgsmål (domskonkl.).

Domstolen bemærkede, at medlemsstaterne parallelt med forbrugers subjektive ret til at indbringe et søgsmål for en ret med henblik på, at denne undersøger, om et kontraktvilkår i en aftale, som forbrugeren er part i, er urimeligt, har mulighed for i henhold til artikel 7, stk. 2, i direktiv 93/13 at indføre en kontrol af de urimelige kontraktvilkår, der er indeholdt i standardkontrakter, ved et søgsmål med påstand om forbud, der anlægges af forbrugerbeskyttelsesorganisationer. Domstolen anførte således, at da disse søgsmål er af præventiv karakter og har til formål at afholde de erhvervsdrivende fra at anvende sådanne vilkår, og da de er uafhængige af enhver konkret individuel tvist, indebærer det, at de kan anlægges, selv om de vilkår, der kræves forbudt, ikke er blevet anvendt i bestemte kontrakter. Domstolen fremhævede dog, at de individuelle og kollektive søgsmål har forskellige formål og retsvirkninger. Deres forløb skal således alene opfylde de krav af processuel karakter, der bl.a. vedrører retsplejehensyn og behovet for at undgå modstridende retsafgørelser, uden at medføre en svagere forbrugerbeskyttelse (præmis 21, 29 og 30).

Da der ikke er sket en harmonisering af de processuelle midler, der regulerer forhold mellem de kollektive og de individuelle søgsmål, tilkommer det hver enkelt medlemsstat at fastsætte sådanne regler i medfør af princippet om procesautonomi og under overholdelse af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet. I den foreliggende sag bemærkede Domstolen, at den spanske processuelle bestemmelse, hvorefter den nationale ret er forpligtet til automatisk at udsætte et individuelt søgsmål anlagt af en forbruger med henblik på, at det fastslås, at et vilkår i en kontrakt er urimeligt, i afventning af, at der afsiges endelig dom i et verserende kollektivt søgsmål, ikke rejser nogen tvivl med hensyn til overholdelsen af ækvivalensprincippet. Til gengæld var dette ikke tilfældet med hensyn til effektivitetsprincippet, for så vidt som denne processuelle bestemmelse kan forhindre forbrugeren i at gøre de rettigheder, der anerkendes ved direktiv 93/13, individuelt gældende. Domstolen konstaterede nemlig, at forbrugeren dels er bundet af resultatet af det kollektive søgsmål, selv om den pågældende har besluttet ikke at deltage i det, og dels er afhængig af den tid, det tager at træffe den retlige afgørelse i det kollektive søgsmål (præmis 32, 33, 36 og 39).

Såfremt forbrugeren i øvrigt ønsker at deltage i det kollektive søgsmål, er denne underlagt de bånd, der er knyttet til den kompetente rets afgørelse, og de anbringender, der vil kunne blive fremsat. Desuden taber forbrugeren andre rettigheder, som denne ville have haft i et individuelt søgsmål, såsom en hensyntagen til de omstændigheder, der karakteriserer dennes sag og dennes mulighed for give afkald på ikke-anvendelsen af et urimeligt vilkår. Dels forhindrer anvendelsen af den nævnte processuelle regel den nationale ret i at vurdere relevansen af udsættelsen af det individuelle søgsmål i afventning af, at der afsiges endelig dom i det kollektive

søgsmål. I denne sammenhæng konkluderede Domstolen, at en sådan mangel på effektivitet ikke kunne begrundes med behovet for at forhindre risikoen for modstridende retsafgørelser, idet forskellen mellem den retlige efterprøvelse, der udøves i forbindelse med et kollektivt søgsmål, og den, der udøves i forbindelse med et individuelt søgsmål, i princippet bør forhindre en sådan risiko. En sådan mangel kan heller ikke begrundes med behovet for at undgå overfyldning af retterne, idet der ikke kan rejses tvivl om den effektive udøvelse af de rettigheder, som direktiv 93/13 tillægger forbrugerne, af hensyn til en medlemsstats retlige organisering (præmis 37, 38 og 40-42).

2. Garanti for adgang til effektive retsmidler

Dom af 17. juli 2014, *Sánchez Morcillo og Abril García* (C-169/14, [EU:C:2014:2099](#))

Aftale om lån med pant i fast ejendom – urimelige kontraktvilkår – procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom – søgsmålsret

I 20[0]3 havde sagsøgerne sammen med Banco Bilbao underskrevet en af en notar bevidnet låneaftale med sikkerhed i deres bolig. Eftersom debitorerne tilsidesatte deres forpligtelse til at betale de månedlige afdrag, indgav Banco Bilbao begæring om tilbagebetaling af hele lånet med tillæg af ordinære renter og morarenter samt om salg af den pantsatte ejendom på tvangsauktion.

Efter indledningen af proceduren for realisering af pant i fast ejendom fremsatte rekvisiti indsigelse mod fuldbyrdelsen, som blev forkastet i første instans. De appellerede denne kendelse til Audiencia Provincial de Castellón (den regionale domstol i Castellón, Spanien, herefter »den nationale ret«).

Ifølge den spanske civile retsplejelovgivning er det muligt for rekvirenten at appellere en afgørelse, der afslutter proceduren vedrørende realisering af pant i fast ejendom, idet der gives medhold i rekvisitus' indsigelse. Den giver derimod ikke rekvisitus mulighed for at appellere den afgørelse, hvormed tvangsfuldbyrdelsen anordnes, såfremt dennes indsigelse forkastes. Den ret, der træffer afgørelse om sagens realitet, kan endvidere ikke udsætte proceduren med henblik på realisering af pant i fast ejendom, men kan i bedste fald tilkende forbrugeren en kompensationsgodtgørelse for den skade, vedkommende har lidt.

I den foreliggende sag nærede den forelæggende ret tvivl hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt denne spanske lovgivning var forenelig med det forbrugerbeskyttelsesformål, der efterstræbes med direktiv 93/13 og med princippet om adgang til effektive retsmidler, der er sikret ved chartrets artikel 47. Den forelæggende ret præciserede, at skyldnernes appelmulighed kunne vise sig at være af særlig afgørende betydning, eftersom visse af vilkårene i den i hovedsagen omhandlede låneaftale ville kunne betragtes som »urimelige« som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13.

Ved sin dom fastslog Domstolen, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med chartrets artikel 47, er til hinder for en national fuldbyrdelsesordning, hvorefter en procedure med henblik

på realisering af pant i fast ejendom ikke kan udsættes af den ret, der skal træffe afgørelse om sagens realitet, hvilken ret i sin endelige afgørelse i bedste fald vil kunne tilkende forbrugeren en kompensationsgodtgørelse for den skade, vedkommende har lidt. Domstolen præciserede, at uforeneligheden skyldes, at forbrugeren som rekviritus ikke kan appellere den afgørelse, hvorved hans indsigelse forkastes, mens den erhvervsdrivende som rekvirent kan appellere afgørelsen om, at proceduren skal indstilles, eller om at det urimelige kontraktvilkår ikke skal finde anvendelse (præmis 51 og domskonkl.).

Domstolen bemærkede indledningsvis, at den spanske retsplejelovgivning begrænser muligheden for at appellere den afgørelse, hvorved der træffes afgørelse om lovligheden af et kontraktvilkår, og dermed indfører en forskelsbehandling mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren i deres egenskab af parter i sagen. Den erhvervsdrivende råder nemlig over et retsmiddel til prøvelse af en afgørelse, der går den pågældende imod, mens forbrugeren i tilfælde af, at indsigelsen forkastes, ikke råder over dette retsmiddel (præmis 30).

Domstolen bemærkede, at bestemmelserne for gennemførelsen af appelsager til prøvelse af en afgørelse, hvor der træffes afgørelse om lovligheden af et kontraktvilkår inden for rammerne af en procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom, da der ikke er sket en harmonisering af de nationale mekanismer for tvangsfuldbyrdelse, henhører under medlemsstaternes nationale retsordener i medfør af princippet om sidstnævntes procesautonomi, på betingelse af, at ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet overholdes (præmis 31).

Endelig fandt Domstolen, at princippet om effektiv domstolsbeskyttelse ifølge EU-retten kun giver ret til adgang til domstolsprøvelse. Den omstændighed, at forbrugeren som skyldner i en fuldbyrdelsesprocedure kun kan anlægge sag ved én retsinstans med henblik på at gøre sine rettigheder i henhold til direktiv 93/13 gældende, er dermed ikke som sådan i strid med EU-retten (præmis 36).

Domstolen bemærkede imidlertid, at den spanske ordning udsatte denne forbruger, og eventuelt også den pågældendes familie, for en risiko for at miste sin bolig efter et tvangssalg, eftersom fuldbyrdelsesretten i bedste fald kunne foretage en hurtig efterprøvelse af gyldigheden af de kontraktvilkår, som lå til grund for den erhvervsdrivendes begæring. Den beskyttelse, som forbrugeren som rekviritus i givet fald ville kunne gives ved en særskilt domstolsprøvelse under en anerkendelsessag, som iværksættes samtidig med fuldbyrdelsesproceduren, imødegår ikke denne risiko, eftersom forbrugeren ikke opnår nogen erstatning in natura for sit tab gennem en tilbagevenden til situationen forud for realiseringen af pantet i den faste ejendom, men derimod i bedste fald alene en kompensationsgodtgørelse. Eftersom den godtgørelse, som forbrugeren eventuelt ville kunne opnå, var af rent erstatningsmæssig art, måtte forbrugerbeskyttelsen anses for mangelfuld og utilstrækkelig, og den udgjorde følgelig hverken et egnet eller et effektivt middel i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 til at bringe anvendelsen af det urimelige vilkår til ophør (præmis 43).

Domstolen præciserede i øvrigt, at den procedure, som var foreskrevet i den spanske lovgivning til prøvelse af en fuldbyrdelse, bragte forbrugeren som rekviritus i en svagere stilling i forhold til den erhvervsdrivende som rekvirent hvad angår den effektive domstolsbeskyttelse, som forbrugeren i henhold til direktiv 93/13 kan påberåbe sig som beskyttelse mod anvendelsen af urimelige kontraktvilkår. Denne situation bragte opfyldelsen af det med direktivet tilsigtede mål i

fare, idet det misforhold, der var mellem de proceduremæssige midler, som parterne havde til rådighed, blot forstærkede ubalancen mellem aftaleparterne (præmis 45 og 46).

Dom af 1. oktober 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, [EU:C:2015:637](#))

Aftale om lån med pant i fast ejendom – ophør med anvendelsen af urimelige vilkår – tilstrækkelige og effektive midler – anerkendelse af en fordring – notardokument – en notars meddelelse af fuldbyrdelsespåtegning – tvangsfuldbyrdsdokument – notarens forpligtelser – efterprøvelse ex officio af urimelige kontraktvilkår – domstolskontrol – ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet

Tvisten i hovedsagen vedrørte en påstand om annullation af notarens afslag på at fjerne en fuldbyrdelsespåtegning, der var påført en notarbekræftet retsakt om anerkendelse af gælden, der var underskrevet af en ungarsk forbruger på grundlag af en lånekontrakt og en kontrakt om lån mod pant i fast ejendom indgået med en bank.

Domstolen bemærkede, at direktiv 93/13 ikke regulerer spørgsmålet om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt under omstændigheder, hvor en national lovgivning tillægger notaren en kompetence til at forsyne et notardokument vedrørende en kontrakt med en fuldbyrdelsespåtegning og efterfølgende slette den, at udstrække en beføjelse til notaren til at udøve kompetencer, der direkte henhører under den judicielle funktion. Når der i EU-retten ikke findes en harmonisering af de nationale mekanismer for tvangsfuldbyrdelse og af den rolle, som er tildelt notarer inden for rammerne af disse mekanismer, tilkommer det derfor i medfør af princippet om procesautonomi hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at fastsætte sådanne bestemmelser, dog på den betingelse, at ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet overholdes. Ud fra effektivitetsprincippets perspektiv fastslog Domstolen, at direktiv 93/13 i de tvister, der vedrører en erhvervsdrivende og en forbruger, pålægger den nationale ret at iværksætte positive foranstaltninger, der er uafhængige af kontraktparterne. Imidlertid kan respekten for effektivitetsprincippet ikke føre til, at der skal kompenseres fuldt ud for den pågældende forbrugers fuldstændige passivitet (præmis 48, 49 og 62).

Følgelig kan den omstændighed, at forbrugeren kun kan påberåbe sig beskyttelsen i direktiv 93/13, hvis forbrugeren iværksætter en domstolsprocedure, herunder med henblik på prøvelse af det notarbekræftede dokument, ikke i sig selv anses for at være i strid med effektivitetsprincippet. Den effektive retsbeskyttelse, der er sikret med direktivet, hviler nemlig på den forudsætning, at en af aftalens parter først forelægger sagen for de nationale retsinstanser (præmis 63).

Dom af 21. december 2016, Biuro podrozy »Partner« (C-119/15, [EU:C:2016:987](#))

Virkning erga omnes af urimelige kontraktvilkår, som er optaget i et offentligt register – økonomisk sanktion pålagt en erhvervsdrivende, der har anvendt et vilkår, der anses for at svare til vilkår, som er optaget i registret – erhvervsdrivende, som ikke har deltaget i den procedure, der har ført til, at et vilkår anses for urimeligt

Ved afgørelse af 22. november 2011 konstaterede Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (formanden for konkurrence- og forbrugerbeskyttelsemyndigheden, Polen), at

Biuro Partner, et polsk selskab, der var aktivt inden for sektoren for turisttjenester, anvendte vilkår, som ansås for at svare til vilkår, der er erklæret ulovlige i forbindelse med sager mod andre erhvervsdrivende, og som er optaget i det nationale register over ulovlige vilkår i almindelige forretningsbetingelser. Ifølge formanden for denne myndighed skadede de af Biuro Partner anvendte vilkår forbrugernes kollektive interesser, og det var derfor berettiget at pålægge en bøde på 27 127 polske zloty (PLN) (ca. 6 400 EUR).

HK Zakład Usługowo Handlowy »Partner«, som var indtrådt i Biuro Partners rettigheder, bestred, at de af selskabet anvendte vilkår kunne sidestilles med dem, der er optaget i registret.

Ved dom af 19. november 2013 afviste Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (den regionale domstol i Warszawa – domstol for sager om konkurrence- og forbrugerbeskyttelsessager, Polen) Biuro Partners klage over den afgørelse, som var truffet af formanden for konkurrence- og forbrugerbeskyttelsemyndigheden, idet denne retsinstans i lighed med sidstnævnte fastslog, at de vilkår, som var blevet sammenlignet, svarede til hinanden.

Der blev iværksat appel ved Sąd Apelacyjny w Warszawie (appeldomstolen i Warszawa, Polen), som udtrykte tvivl om fortolkningen af direktiv 93/13 og direktiv 2009/22 om søgsmål med påstand om forbud på området beskyttelse af forbrugernes interesser ⁴⁸.

Den forelæggende ret spurgte derfor Domstolen, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7 i direktiv 93/13, sammenholdt med artikel 1 og 2 i direktiv 2009/22, skal fortolkes således, at de er til hinder for, at anvendelsen af vilkår i almindelige forretningsbetingelser, som indholdsmæssigt svarer til vilkår, der er erklæret ulovlige i en retskraftig dom, og som er optaget i registret over sådanne vilkår, anses for en ulovlig handling, for hvilken der kan idømmes en bøde i forhold til en erhvervsdrivende, som ikke var part i den sag, der endte med optagelsen af disse vilkår i det omhandlede register.

Ved sin dom fastslog Domstolen, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7 i direktiv 93/13, sammenholdt med artikel 1 og 2 i direktiv 2009/22, skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for, at anvendelsen af vilkår i almindelige forretningsbetingelser, anses for en ulovlig handling i forhold til en erhvervsdrivende, som ikke var part i den sag, der endte med optagelsen af disse vilkår i det nævnte register.

Oprettelsen af et register som det i sagen omhandlede er forenelig med EU-retten. Det fremgår i denne forbindelse af bestemmelserne i direktiv 93/13, og navnlig af dets artikel 8, at medlemsstaterne kan oprette fortegnelser over kontraktvilkår, der betragtes som urimelige. Medlemsstaterne er i henhold til artikel 8a i direktiv 93/13, som er ændret ved direktiv 2011/83 ⁴⁹, forpligtede til at underrette Kommissionen om oprettelsen af sådanne fortegnelser. Det fremgår af disse bestemmelser, at disse fortegnelser eller registre, som oprettes af nationale myndigheder, i princippet opfylder det i direktiv 93/13 opstillede mål om forbrugerbeskyttelse. Registret skal imidlertid forvaltes på en gennemsigtig måde af hensyn til

⁴⁸ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/22/EF af 23.4.2009 om søgsmål med påstand om forbud på området beskyttelse af forbrugernes interesser (EUT 2009, L 110, s. 30).

⁴⁹ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU af 25.10.2011 om forbrugerrettigheder, om ændring af Rådets direktiv 93/13/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 1999/44/EF samt om ophævelse af Rådets direktiv 85/577/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF (EUT 2011, L 304, s. 64).

såvel forbrugerne som de erhvervsdrivende. Dette krav indebærer navnlig, at registret skal være overskueligt, uanset hvor mange vilkår det måtte indeholde. Vilkårene i dette register skal desuden opfylde kravet til aktualitet, hvilket indebærer, at registreret skal ajourføres omhyggeligt, og at de vilkår, som ikke længere skal være optaget heri, fjernes i henhold til retssikkerhedsprincippet (præmis 36, 38 og 39).

Desuden bør en erhvervsdrivende, som pålægges en bøde for anvendelsen af et vilkår, der anses for at svare til et vilkår, som fremgår af et register, navnlig kunne klage over denne sanktion i henhold til princippet om effektiv retsbeskyttelse. Denne klageadgang bør både omfatte en vurdering af den handling, som anses for ulovlig, og størrelsen af den bøde, som er fastsat af den nationale kompetente myndighed. I denne sammenhæng er den undersøgelse, som er foretaget af den kompetente ret, ikke en ren formel sammenligning af de omtvistede vilkår og de vilkår, som er opført i det pågældende register. Denne undersøgelse består derimod i en vurdering af indholdet af de omtvistede vilkår med henblik på at fastslå, om de – henset til samtlige relevante omstændigheder i hvert enkelt tilfælde – materielt set, og bl.a. henset til deres retsvirkninger til skade for forbrugerne, er identiske med de vilkår, der er optaget i registret (præmis 40 og 42).

Dom af 9. juli 2020, Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale (C-698/18 og C-699/18, [EU:C:2020:537](#))

Kreditaftale om et personligt l  n – konstatering af, at kontraktvilkår er urimelige – søgsmål med påstand om tilbagebetaling af beløb uretmæssigt opkrævet på grundlag af et urimeligt vilkår – regler for rettergangsmåden – forældelsesfristens begyndelsestidspunkt – objektivi  t tidspunkt, hvorfra forbrugeren har haft kendskab til, at der var tale om et urimeligt kontraktvilkår

To låntagere havde indgået kreditaftaler med henholdsvis Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale om personlige l  n. Efter at have indfriet disse lån fuldt ud anlagde de hver især sag ved Judec  toria T  rgu Mure   (retten i første instans i T  rgu Mure  , Rumænien) med påstand om, at det blev fastslået, at visse vilkår i disse kontrakter om betaling af månedlige behandlings- og administrationsgebyrer og om bankens mulighed for at ændre rentebel  bene var urimelige.

Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale anførte, at de to låntagere, på det tidspunkt, hvor søgsmålene blev anlagt, ikke længere havde egenskab af forbrugere, idet kreditaftalerne var afsluttet som følge af, at de var blevet opfyldt fuldt ud, og ej heller havde søgsmålskompetence.

Judec  toria T  rgu Mure   (retten i første instans i T  rgu Mure  ) fandt, at den fuldstændige opfyldelse af en aftale ikke var til hinder for undersøgelsen af den urimelige karakter af vilkår heri, og fastslog, at disse vilkår var urimelige. Retten pålagde derfor de to banker at tilbagebetale de beløb, som de to låntagere havde betalt i medfør af disse vilkår, med tillæg af lovbestemte renter. Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale appellerede afgørelsen.

På denne baggrund spurgte Tribunalul Specializat Mure   (den særlige appeldomstol i Mure  , Rumænien) Domstolen, om direktiv 93/13 fortsat finder anvendelse efter en fuldstændig opfyldelse af en aftale, og om et søgsmål med påstand om tilbagebetaling af beløb, der er

opkrævet i henhold til vilkår, der betragtes som urimelige, i givet fald kan underlægges en forældelsesfrist på tre år, som begynder at løbe fra aftalens ophør.

Ved sin dom bemærkede Domstolen indledningsvis, at den nationale rets forpligtelse til at tilsidesætte et urimeligt kontraktvilkår, der pålægger betaling af beløb, der viser sig at være uretmæssige, medfører en tilbagebetaling af disse beløb (præmis 54).

Domstolen anførte imidlertid, at det i mangel af EU-retlige bestemmelser tilkommer medlemsstaterne at fastsætte de nærmere processuelle bestemmelser til sikring af beskyttelsen af unionsborgernes rettigheder i deres interne retsorden. Disse regler må imidlertid ikke være mindre gunstige end dem, der vedrører tilsvarende søgsmål af intern karakter (ækvivalensprincippet), eller gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt i praksis at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten (effektivitetsprincippet) (præmis 57).

Med hensyn til effektivitetsprincippet bemærkede Domstolen, at den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende. Selv om en forældelsesfrist på tre år principielt forekommer at være materielt tilstrækkelig til, at forbrugeren kan forberede og iværksætte et effektivt retsmiddel, risikerer forældelsesfristen, i det omfang den begynder at løbe fra datoen for aftalens fuldstændige opfyldelse, imidlertid at være udløbet, allerede inden forbrugeren har kunnet få kendskab til den urimelige karakter af et vilkår, der er indeholdt i aftalen. Denne frist kan dermed ikke sikre forbrugeren en effektiv beskyttelse (præmis 64, 66 og 67).

Under disse omstændigheder er en begrænsning af den beskyttelse, som er tillagt forbrugeren, til kun at bestå, mens den pågældende aftale opfyldes, ikke forenelig med den beskyttelsesordning, der er indført ved dette direktiv. Effektivitetsprincippet er dermed til hinder for, at et søgsmål med påstand om tilbagebetaling gøres til genstand for en forældelsesfrist på tre år, der begynder at løbe fra den dato, hvor den pågældende aftale ophører, uanset om forbrugeren på denne dato havde eller med rimelighed måtte have haft kendskab til den urimelige karakter af et vilkår i denne aftale (præmis 73 og 75).

Hvad angår ækvivalensprincippet bemærkede Domstolen, at det er en betingelse for, at dette princip er overholdt, at den pågældende nationale regel finder anvendelse uden forskel på søgsmål, der vedrører de rettigheder, som borgerne har i henhold til EU-retten, og søgsmål, der vedrører tilsidesættelse af national ret, og hvor sagsgenstanden og søgsmålsgrundlaget er lignende. I denne henseende er ækvivalensprincippet til hinder for en fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter forældelsesfristen for et søgsmål anlagt med påstand om tilbagebetaling af beløb, der er betalt med urette på grundlag af et urimeligt vilkår, begynder at løbe fra datoen for den fuldstændige opfyldelse af aftalen, mens denne samme frist, når der er tale om et lignende søgsmål i national ret, begynder at løbe på den dato, hvor søgsmålsgrunden fastslås retsligt (præmis 76, 77 og 82).

3. Specifikke procedurebetingelser

Dom af 21. april 2016, Radlinger og Radlingerová (C-377/14, [EU:C:2016:283](#))

Nationale regler for insolvensbehandling – gæld, der hidrører fra en forbrugerkreditaftale – adgang til effektive retsmidler

Tvisten i hovedsagen vedrørte en tjekkisk lovgivning, der ikke tillagde de nationale domstole kompetence til ex officio at foretage en prøvelse af, om de erhvervsdrivende havde overholdt de EU-retlige regler på området for forbrugerbeskyttelse, bl.a. vedrørende kontraktvilkår i en forbrugerkreditaftale.

Domstolen fastslog, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, der dels ikke gør det muligt ex officio at foretage en prøvelse af disse aftaler, selv om denne ret råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, dels kun tillader, at nævnte ret behandler visse fordringer og dette alene for så vidt angår et begrænset antal klagepunkter (domskonkl. 1).

Dom af 31. maj 2018, Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#))⁵⁰

Låneaftaler optaget i udenlandsk valuta – national lovgivning, som fastsætter specifikke procedurebetingelser for at anfægte rimeligheden – ækvivalensprincippet – ret til en effektiv domstolsbeskyttelse

Tvisten i hovedsagen var mellem en privatperson og en ungarsk bank og vedrørte en anmodning om at fastslå urimeligheden af visse bestemmelser indsat i en lånekontrakt indgået med henblik på erhvervelse af en bolig, hvor lånet blev frigivet og tilbagebetalt i ungarske forint (HUF), men blev optaget i schweiziske franc (CHF) på grundlag af den valutakurs, der var gældende på betalingsdagen.

De nationale bestemmelser fastsatte supplerende processuelle krav til skade for en procesdeltager (sagsøger eller sagsøgt), der i perioden fra den 1. maj 2004 til den 26. juli 2014 som forbruger havde indgået en kreditaftale, der indeholdt et urimeligt kontraktvilkår om en forskel i valutakursen, idet det i henhold til disse supplerende krav bl.a. var fastsat, at den pågældende – for at denne kunne påberåbe sig rettigheder afledt af de nævnte forbrugeraftalers ugyldighed for domstolene, og navnlig for at retten kunne påkende sagen materielt – skulle indgive et civilretligt processkrift, der havde et bestemt indhold (præmis 27).

Domstolen bemærkede indledningsvis, at EU-lovgivningen ikke harmoniserer procedurerne for undersøgelsen af den påståede urimelighed i et kontraktvilkår. Disse falder derfor inden for medlemsstaternes interne retsorden, dog på betingelse af, at disse procedurer ikke er mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer, der er underlagt national ret

⁵⁰ Denne dom beskrives ligeledes i afsnit I.1, »Anvendelsesområdet ratione loci: anvendelsen af direktiv 93/13 i fravær af et grænseoverskridende element«.

(ækvivalensprincippet), og at de fastsætter en effektiv domstolsbeskyttelse som fastsat i chartrets artikel 47 (effektivitetsprincippet) (præmis 35).

Domstolen bemærkede for det første i forbindelse med sin undersøgelse af overholdelsen af ækvivalensprincippet, at pålæggelsen af yderligere proceduremæssige krav over for den forbruger, som afleder sine rettigheder af EU-retten, ikke i sig selv indebærer, at de nævnte processuelle regler er mindre gunstige for ham. Situationen skal nemlig bedømmes under hensyn til, hvilken stilling de omhandlede regler indtager i den samlede procedure i sagen, denne procedures forløb og disse reglers særlige kendetegn for de nationale instanser (præmis 43). De processuelle krav i hovedsagen, der under hensyn til deres plads i det system, som er indført af den ungarske lovgiver, tager sigte på inden for en rimelig frist at afgøre et stort antal tvister vedrørende låneaftaler i fremmed valuta, som indeholder urimelige vilkår, kan i princippet ikke betragtes som mindre gunstige end dem, der vedrører lignende søgsmål, som ikke omhandler rettigheder, der følger af EU-retten. Derfor kan sådanne krav, med forbehold af den efterprøvelse, som den forelæggende ret skal foretage, ikke betragtes som uforenelige med ækvivalensprincippet (præmis 48).

Hvad for det andet angår princippet om effektiv domstolsbeskyttelse bemærkede Domstolen, at medlemsstaternes forpligtelse til at fastsætte processuelle regler, som gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, der kan udledes af direktiv 93/13, mod anvendelsen af de urimelige vilkår, indebærer et krav om effektiv domstolsbeskyttelse, hvilket også er sikret ved chartrets artikel 47. Denne beskyttelse skal gælde såvel med hensyn til udpegningen af de retsinstanser, der har kompetence til at påkende sager, der støttes på EU-retten, som med hensyn til definitionen af detaljerede processuelle regler vedrørende sådanne sager (præmis 49). Forbrugerbeskyttelsen er imidlertid ikke absolut. Den omstændighed, at en bestemt procedure indebærer visse proceduremæssige krav, som forbrugeren skal overholde for at kunne gøre sine rettigheder gældende, betyder således ikke, at den pågældende ikke drager fordel af en effektiv domstolsbeskyttelse. Selv om direktiv 93/13 kræver, at den nationale retsinstans, som skal afgøre tvister mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, iværksætter positive foranstaltninger, der er uafhængige af kontraktparterne, er overholdelsen af princippet om effektiv domstolsbeskyttelse nemlig i princippet ikke til hinder for, at retten kan opfordre forbrugeren til at fremlægge visse elementer til støtte for sine påstande (præmis 50).

Selv om det ifølge Domstolen var korrekt, at de processuelle bestemmelser, som var omhandlet i hovedsagen, kræver en yderligere indsats fra forbrugerens side, svarer disse bestemmelser imidlertid, for så vidt som de har til formål at aflaste retssystemet på grund af det store antal omhandlede tvister, til en usædvanlig situation og forfølger en almen interesse i forsvarlig retspleje. Nævnte normer vil som sådan kunne have forrang over enkeltpersoners interesser, forudsat at de ikke går ud over, hvad der er nødvendigt for at opfylde deres mål (præmis 51). Under hensyn til formålet med at aflaste retssystemet fremgik det ikke i det foreliggende tilfælde, hvilket det ikke desto mindre tilkom den forelæggende ret at efterprøve, at de regler, som pålægger forbrugeren at indgive en anmodning, der i det mindste delvist består af en opgørelse, som allerede er udarbejdet af den pågældende kreditinstitut, og at præcisere den retsvirkning, som den pågældende anmoder den nationale ret om at anvende i tilfælde af, at den omhandlede låneaftale, eller visse vilkår heri, er ugyldige, er så komplekse og indeholder så store krav, at disse regler påvirker forbrugerens ret til effektiv domstolsbeskyttelse på en uforholdsmæssig måde (præmis 52).

Domstolen fastslog derfor, at artikel 7 i direktiv 93/13 i princippet ikke er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter særlige procedurmæssige krav for sager anlagt af forbrugere, der har indgået låneaftaler i fremmed valuta, som indeholder en bestemmelse om en forskel i valutakurs og/eller en bestemmelse, som fastsætter en ensidig mulighed for ændring, forudsat at konstateringen af, at vilkårene indeholdt i en sådan aftale er urimelige, gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, hvis de urimelige vilkår ikke forelå (domskonkl. 1).

Dom af 13. september 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, [EU:C:2018:711](#))

Sag om betalingspåkrav baseret på en veksel, som sikrer de forpligtelser, der følger af en kontrakt om forbrugslån

I 2015 ydede selskabet Profi Credit Polska en låntager en forbrugerkredit. Tilbagebetalingen af dette lån var i medfør af et vilkår i denne standardkontrakt sikret ved en af låntageren udstedt og underskrevet veksel, hvis beløb ikke var præciseret.

Efter låntagerens betalingsmisligholdelse underrettede Profi Credit Polska ham om, at vekslen var blevet udfyldt med det skyldige beløb til indfrielse af det nævnte lån. Derudover indleverede denne bank en stævning til Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich I Wydział Cywilny (retten i første instans i Siemianowice Śląskie, første afdeling for civile sager, Polen, herefter »den nationale ret») med påstand om udstedelse af et betalingspåbud over for låntageren på grundlag af denne veksel.

I henhold til ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (lov om civil retspleje) foregår betalingspåkravsproceduren i to faser. I den første fase indskrænkes bedømmelsen af vekslens gyldighed, hvis den kan foretages ex officio af retten, til en undersøgelse af dennes formelle lovlighed. I den anden fase forholder det sig således, at hvis den i vekslen udpegede debitor har gjort indsigelse mod kendelsen om betalingspåbud, kan denne ikke blot bestride vekselforpligtelsen, men ligeledes det eksisterende tilgrundliggende skyldforhold, dvs. forbrugerkreditaftalen.

I den foreliggende sag var den nationale ret ikke desto mindre i tvivl om, hvorvidt den polske betalingspåkravsprocedure på grundlag af en veksel var i overensstemmelse med direktiv 93/13. Retten oplyste nemlig, at begæringen om udstedelse af betalingspåbuddet i praksis kun blev vedlagt den behørigt udfyldte veksel og ikke forbrugerkreditaftalen. Med henblik på afsigelsen af en kendelse om betalingspåbud var det således tilstrækkeligt at efterprøve, at vekslen var blevet udstedt under overholdelse af den polske vekselovgivning. Den nationale rets kontrol var som følge heraf begrænset til vekslens indhold og kunne ikke udvides til at omfatte forbrugerkreditaftalen, selv om retten måtte have kendskab til denne. Det tilkom herefter alene forbrugeren at gøre indsigelse mod kendelsen om betalingspåbud, for at den eventuelt urimelige karakter af visse vilkår i denne aftale kunne fastslås.

Ved behandlingen af den præjudicielle forelæggelse fastslog Domstolen, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, som gør det muligt at afsige en kendelse om betalingspåbud, der er baseret på en gyldig veksel, som sikrer et tilgodehavende i henhold til en forbrugerkreditaftale, når den ret, som behandler en sag om udstedelse af et

betalingspåbud, ikke har beføjelse til at foretage en undersøgelse af, om vilkårene i denne kontrakt eventuelt er urimelige. Domstolen præciserede nemlig, at denne uforenelighed fortsat gør sig gældende, eftersom de nærmere regler for udøvelsen af retten til at gøre indsigelse mod en sådan kendelse ikke gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, som forbrugeren kan udlede af dette direktiv (domskonkl.).

Domstolen anførte, at den nationale rets forpligtelse til af egen drift at efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt, ligeledes gælder med hensyn til en betalingspåkravsprocedure, forudsat at den råder over de nødvendige oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder. I denne henseende bemærkede Domstolen, at en sådan effektiv beskyttelse af de rettigheder, som dette direktiv tillægger forbrugerne, alene kan sikres på betingelse af, at den nationale processuelle ordning inden for rammerne af betalingspåkravsproceduren eller fuldbyrdelsesproceduren for dette påkrav muliggør en ex officio-kontrol af den potentielt urimelige karakter af de vilkår, der er indeholdt i den pågældende kontrakt. I den foreliggende sag konkluderede Domstolen, at for så vidt som den nationale rets kontrol var begrænset til vekslen og ikke kunne omfatte forbrugerkreditaftalen, kunne denne ret ikke foretage en undersøgelse af den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår, eftersom den ikke rådede over oplysninger om samtlige faktiske og retlige omstændigheder, som denne undersøgelse kræver (præmis 42-47).

Domstolen bemærkede endvidere, at i mangel af en EU-retlig harmonisering af procedurerne for undersøgelsen af den påståede urimelighed i et kontraktvilkår falder disse i medfør af princippet om medlemsstaternes procesautonomi inden for medlemsstaternes retsorden, på betingelse af, at disse procedurer overholder ækvivalensprincippet og retten til effektive retsmidler. Domstolen bemærkede således for det første, at den ikke rådede over oplysninger, der kunne give anledning til at betvivle, at den polske ordning vedrørende proceduren for betalingspåkrav på grundlag af en vekslen var i overensstemmelse med dette princip. Hvad for det andet angår retten til effektive retsmidler fremhævede Domstolen, at den nationale ret skulle afgøre, om den indsigelsesprocedure, som var fastsat i national lovgivning, medførte en ikke ubetydelig risiko for, at de berørte forbrugere ikke fremsatte den krævede indsigelse. Med henblik på at sikre forbrugerne en ret til effektive retsmidler skal de have mulighed for anlægge et søgsmål eller rejse indsigelse under rimelige processuelle betingelser på en sådan måde, at udøvelsen af de rettigheder, som er sikret ved direktiv 93/13, ikke svækkes som følge af bl.a. frister eller afgifter (præmis 57, 58, 61 og 63).

I den pågældende sag fremhævede Domstolen, at selv om den polske forbruger havde ret til at bestride betalingspåkravet, var udøvelsen af denne ret underlagt særdeles restriktive betingelser. Domstolen konstaterede nærmere bestemt, at en sådan forbruger havde en frist på to uger til at gøre indsigelse og skulle betale tre fjerdedele af sagsomkostningerne, når den pågældende gjorde indsigelse. Eftersom forbrugeren således inden for en frist på to uger at regne fra forkyndelsen af kendelsen om betalingspåbuddet skulle fremlægge faktiske oplysninger og beviser, som gjorde det muligt for retten at foretage en bedømmelse af dennes indsigelse, og straffede forbrugeren med den måde, hvorpå sagsomkostningerne beregnedes, konkluderede Domstolen, at der forelå en ikke ubetydelig risiko for, at de berørte forbrugere ikke fremsatte den krævede indsigelse (præmis 64-68 og 70).

LISTE OVER BEHANDLEDE AFGØRELSE FRA DOMSTOLEN

(I KRONOLOGISK RÆKKEFØLGE)

<i>Dom af 27. juni 2000, Océano Grupo Editorial (C-240/98 – C-244/98, EU:C:2000:346)</i>	s. 18 og 35
<i>Dom af 22. november 2001, Cape m.fl. (C-541/99 og C-542/99, EU:C:2001:625)</i>	s. 3
<i>Dom af 21. november 2002, Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705)</i>	s. 38
<i>Dom af 1. april 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, EU:C:2004:209)</i>	s. 34
<i>Dom af 26. oktober 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675)</i>	s. 45
<i>Dom af 4. juni 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350)</i>	s. 35
<i>Dom af 6. oktober 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615)</i>	s. 46
<i>Dom af 3. juni 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309)</i>	s. 16
<i>Dom af 9. november 2010 (Store Afdeling), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659)</i>	s. 26 og 36
<i>Dom af 15. marts 2012, Pereničová og Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144)</i>	s. 48
<i>Dom af 26. april 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242)</i>	s. 27 og 64
<i>Dom af 14. juni 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349)</i>	s. 49
<i>Dom af 14. marts 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164)</i>	s. 23 og 44
<i>Dom af 21. marts 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180)</i>	s. 7 og 28
<i>Dom af 16. januar 2014, Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10)</i>	s. 24
<i>Dom af 27. februar 2014, Pohotovost' (C-470/12, EU:C:2014:101)</i>	s. 65
<i>Dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)</i>	s. 12, 29 og 50
<i>Dom af 17. juli 2014, Sánchez Morcillo og Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099)</i>	s. 68

<i>Dom af 21. januar 2015, Unicaja Banco og Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, EU:C:2015:21)</i>	s. 56
<i>Dom af 1. oktober 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637)</i>	s. 70
<i>Dom af 18. februar 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98)</i>	s. 39
<i>Dom af 14. april 2016, Sales Sinués (C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252)</i>	s. 66
<i>Dom af 21. april 2016, Radlinger og Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283)</i>	s. 74
<i>Dom af 21. december 2016, Biuro podróży »Partner« (C-119/15, EU:C:2016:987)</i>	s. 71
<i>Dom af 21. december 2016 (Store Afdeling), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980)</i>	s. 61
<i>Dom af 26. januar 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60)</i>	s. 40
<i>Dom af 20. september 2017, Andriuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703)</i>	s. 13 og 29
<i>Dom af 17. maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320)</i>	s. 4 og 37
<i>Dom af 31. maj 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367)</i>	s. 3 og 74
<i>Dom af 7. august 2018, Banco Santander (C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:643)</i>	s. 19 og 58
<i>Dom af 13. september 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711)</i>	s. 76
<i>Dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750)</i>	s. 8, 22 og 30
<i>Dom af 21. marts 2019, Pouvin og Dijoux (C-590/17, EU:C:2019:232)</i>	s. 5
<i>Dom af 26. marts 2019 (Store Afdeling), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250)</i>	s. 58
<i>Dom af 3. oktober 2019, Kiss og CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820)</i>	s. 31
<i>Dom af 3. oktober 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819)</i>	s. 51
<i>Dom af 7. november 2019, Kanyebe m.fl. (C-349/18 – C-351/18, EU:C:2019:936)</i>	s. 53 og 60
<i>Dom af 3. marts 2020 (Store Afdeling), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138)</i>	s. 9 og 54

<u>Dom af 11. marts 2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188)</u>	s. 37
<u>Dom af 2. april 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263)</u>	s. 6
<u>Dom af 9. juli 2020, Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536)</u>	s. 20, 23, 32 og 61
<u>Dom af 9. juli 2020, Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale (C-698/18 og C-699/18, EU:C:2020:537)</u>	s. 72
<u>Dom af 9. juli 2020, Banca Transilvania (C-81/19, EU:C:2020:532)</u>	s. 10
<u>Dom af 3. september 2020, Profi Credit Polska m.fl. (C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631)</u>	s. 14 og 17
<u>Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394)</u>	s. 41
<u>Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 og C-831/19, EU:C:2022:395)</u>	s. 42
<u>Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Impuls Leasing Rom��nia (C-725/19, EU:C:2022:396)</u>	s. 43
<u>Dom af 17. maj 2022 (Store Afdeling), Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397)</u>	s. 62
<u>Dom af 12. januar 2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats) (C-395/21, EU:C:2023:14)</u>	s. 15, 22, 33 og 55